

Uppfödarens grundkurs

Kursmaterialet får inte publiceras i kommersiellt syfte i skriftligt eller elektroniskt format utan tillstånd från Finska Kennelklubben.

Ändringar och tillägg 10/2024 ML

Innehåll

1. MÅL FÖR OCH GENOMFÖRANDE AV GRUNDKURS FÖR UPPFÖDARE	4
2. FINSKA KENNELKLUBBEN OCH UTBILDNINGSMÖJLIGHETER	5
2.1 Allmänt om Kennelklubben	5
2.2 Kennelklubbens organisation	8
2.3 Kennelklubbens utbildning	8
2.4 Kennelkonsulter och distriktsutbildare	11
3. UPPFÖDARE	13
3.1 Uppfödarens viktigaste regler	17
3.2 Ansvarsfull uppfödare	17
3.3. Registrering och Registreringsbestämmelser	18
3.4 Kennelklubbens avelsstrategi och FCI:s internationella avelsregler	26
3.5 Id-märkning	27
4. BETYDELSEN AV HUNDENS MENTALITET I AVEL	29
4.1 Hundens psykiska utveckling	29
4.2 Om nedärvning av beteende	35
4.3 Valptester	39
5. HUNDENS TYP OCH BYGGNAD – BETYDELSE I AVEL.....	40
5.1 Raser och rastyp	40
5.2 Hundens anatomi	44
5.3 Tänder, bett och skalle	46
6. AVEL OCH GRUNDERNA I ÄRFTLIGHET	48
6.1. Grunderna i ärftlighet.....	48
6.2 Val av avelshund	52
6.3 Genetisk mångfald.....	60
6.4. Bedömning av avelsarbetets resultat.....	63
7. OFFICIELLA HÄLSOUNDERSÖKNINGAR.....	65
7.1 Program för motarbetande av ärftliga defekter och sjukdomar.....	65
7.2 Avelsindex.....	66
8. GRUNDLÄGGANDE SKÖTSEL OCH UTFODRING AV HUND.....	69
8.1 Grundläggande skötsel av hund	69
8.2 Utfodring	69
8.3 Vaccinationer och smittsamma sjukdomar som bekämpas.....	72
9. HUNDUPPFÖDNING.....	76
9.1 Parning.....	76
9.2 Valpning.....	84

9.3 Moderns och valparnas hälsa och skötsel	90
10. HUNDENS ÖVERLÅTELSE OCH BOKFÖRING	94
10.1 Köp av hund	94
10.2 Fodervärdsavtal	101
10.3 Överlåtelse av avelsrätt	103
10.4 Bokföring	103
11. FÖRFATTNINGAR SOM PÅVERKAR HUNDEN	106
11.1 Hunden i lagstiftningen	106
11.2 Hundhållning och djurskydd	108
11.2.1 Förvaringsutrymme för sällskapsdjur	112
11.2.2 Att bygga kennellokal	116
11.3 Antidoping	118
12. KENNELKLUBBENS OMAKOIRA-MEDLEMSTJÄNST OCH VALPLISTA	121
13. REGLER OCH BLANKETTER	121

Kursmaterialet får inte publiceras i kommersiellt syfte i skriftligt eller elektroniskt format utan tillstånd från Finska Kennelklubben.

© KENNELIITTO

1. MÅL FÖR OCH GENOMFÖRANDE AV GRUNDKURS FÖR UPPFÖDARE

KURSENS MÅL

- ökning av allmän hundkunskap bl.a. angående hundens hälsa, ärftlighet och grunderna för avel
- förmedling av grundläggande kunskap för en uppfödare som börjar sin uppfödarverksamhet
- ge information om hunduppfödning även åt hanhundsägare och övriga intresserade
- ge kursdeltagaren möjlighet att an hålla om kennelnamn
- ge färdigheter för kursdeltagaren att delta i fortsättningskursen för uppfödare

KURSARRANGÖR

Grundkurs för uppfödare arrangeras alltid av kennel distriktet. Kennel distriktets distriktsutbildare svarar för kursens förverkligande.

TYNGDPUNKTER I KURSPROGRAMMET

- hundens mentalitet, byggnad och hälsa samt betydelsen av dessa i avel
- grunderna i ärftlighet och betydelse i uppfödningens verksamhet
- valpning och valpkullens skötsel
- regler och bestämmelser rörande hunduppfödning

TENTAMEN

- tiden för tentamen är högst en timme
- när tentamen är slut går de rätta och önskvärda svaren igenom med kursdeltagarna, om tidtabellen tillåter det
- tentamenspappren returneras inte
- de som avlagt kursen godkänt får ett skriftligt kursintyg
- möjlighet till omtentamen arrangeras så fort som möjligt till dem som inte klarat av tentamen på första försöket. Omtentamen övervakas av distriktsutbildaren som finns närmast kursdeltagarens hemort eller distriktsutbildaren som ansvarat för kursen
- omtentamen består inte av samma frågor som den första tentamen
- man får inte delta i tentamen om man inte har deltagit i kursen

EFTER KURSEN

Distriktsutbildaren skickar uppgifter om alla godkända kursdeltagare till Kennelklubben och kennel distriktet inom en månad efter avslutad kurs.

ANVÄNDNING AV KURSMATERIAL FÖR ANNAT SYFTE

Kursmaterialet får inte publiceras för kommersiella ändamål i skriftlig eller elektronisk form utan Suomen Kennelliitto – Finska Kennelklubben rf:s tillstånd.

GIVANDE KURSDAGAR!

2. FINSKA KENNELKLUBBEN OCH UTBILDNINGSMÖJLIGHETER

2.1 Allmänt om Kennelklubben

ALLMÄNT MÖTE

- vart tredje år
- varje medlem har rösträtt
- gör vid behov ändringar i Kennelklubbens stadgar
- utser fullmäktige (bortsett från ordförande och vice ordförande)

FULLMÄKTIGE

- vår- och höstfullmäktige
- beslutar om verksamhet och ekonomi
- utser styrelsen och etiska nämnden samt fullmäktigeordförande och vice ordförande
- beslutar om registrerings- och medlemsavgifter

STYRELSE

- ansvarar för verksamhet och ekonomi
- utser kommittéer
- representerar Kennelklubben

KANSLIET

- konsumentfostran i hundfrågor
- anordnande av utbildningar och möten samt övriga evenemang
- kontakt med beslutsfattare och intressentgrupper
- intern och extern kommunikation samt beredning av utlåtanden
- arkivering samt ekonomisk förvaltning
- förvaltning av Kennelklubbens registrerings- och rådgivningstjänster

Avdelningar

Organisationsverksamhet

- avel
- uppfödning
- prov och tävlingar
- utställningar

Internationell avdelning och evenemang

- internationella kontakter
- mässor och evenemang
- ungdomsarbete
- samarbetspartners

Stödtjänster

- personaladministration
- ICT-tjänster

- ekonomi
- kommunikation och marknadsföring

Tjänster

- röntgenutlåtanden
- tjänster som produceras av Showlink Oy: registrering, sparning av resultat och hälsouppgifter, rådgivningstjänster

Verksamhetsledare

- styrelseärenden
- ledning av kansliet

DOTTERBOLAG

Kennelklubben äger till 100 %.

Kustannus Oy Koiramme

- tidskriften Koiramme – Våra hundar

Prettybit Projects Oy

- Kennelklubbens programvara

Showlink Oy

- Kennelklubbens rådgivnings- och sparningstjänster
- hundutställningstjänster
- nätbutik

ETISKA NÄMNDEN

- behandlar disciplinära ärenden som styrelsen meddelat till nämnden

KOMMITTÉER

- Avelsvetenskapliga kommittén
- Uppfödarkommittén
- Utställnings- och domarkommittén
- Prov- och tävlingskommittén
- Ungdomskommittén
- Framtidskommittén
- Vinnarutställningskommittén

PERSONMEDLEM

- förbinder sig att iaktta Kennelklubbens regler
- tjänster och medlemsförmåner (bl.a. förmånligare registreringsavgift)
- tidskriften Koiramme – Våra hundar
- Omakoira-tjänst

KENNELDISTRIKT

- kenneldistriktet är Kennelklubbens medlemsförening
- ansvarar för Kennelklubbens representation som regional organisation och organ på sitt område

- koordinering av kenneevenemang
- kenneldistriktet är inte medlem i någon annan Kennelklubbens medlemsförening

SPECIALKLUBB

- riksomfattande medlemsförening i Kennelklubben som leder aveln av en eller flera hundraser
- avelsstyrning
- utbildning av domare
- medlemmar får stöd i anslutning till uppfödning och hundsport
- specialklubben är inte medlem i kenneldistriktet
- fullmäktige godkänner specialklubbar
- representerar i Kennelklubbens fullmäktige

RASFÖRENING

- riksomfattande förening som främjar aveln av en eller flera hundraser
- är alltid medlem i specialklubben för sin ras/raser, kan också vara medlem i kenneldistriktet för sin hemort
- kan anhålla om status som specialklubb när vissa kriterier uppfylls

RASKLUBB

- en riksomfattande förening som främjar aveln av en eller flera hundraser
- är alltid medlem i specialklubben för sin ras/raser, kan också vara medlem i kenneldistriktet för sin hemort
- kan anhålla om status som specialklubb när vissa kriterier uppfylls

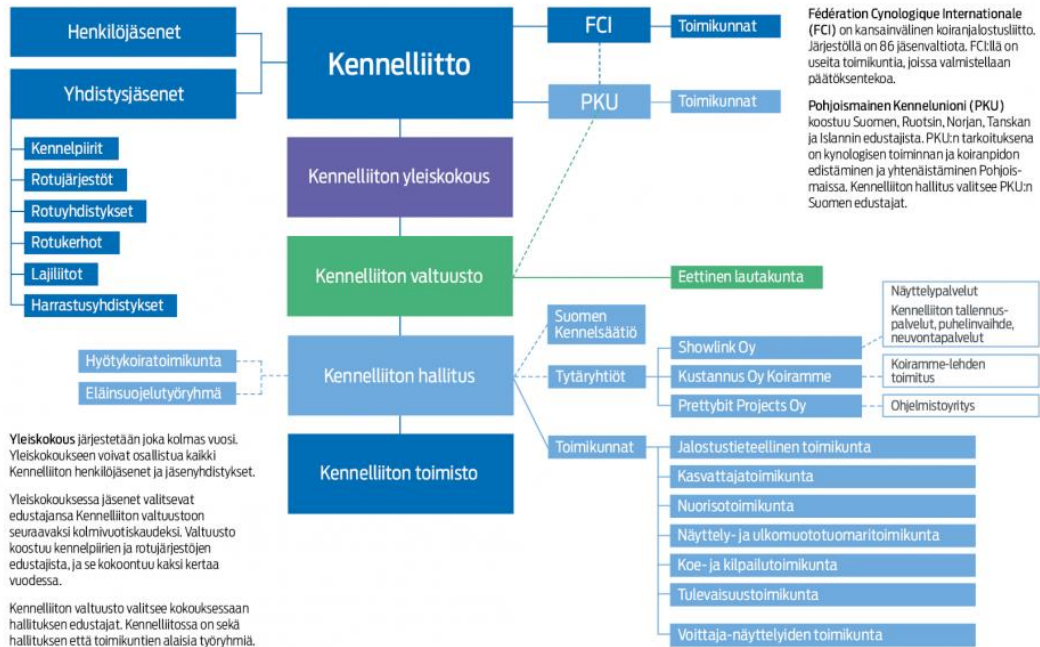
GRENFÖRBUND

- riksomfattande förening som representerar viss prov- eller tävlingsverksamhet

FRITIDSFÖRENING

- förening som driver och främjar lokal eller regional fritidsverksamhet

2.2 Kennelklubbens organisation



2.3 Kennelklubbens utbildning

Den utbildning Finska Kennelklubben och dess medlemsföreningar erbjuder sina medlemmar är mycket mångsidig pga. det breda utbudet olika verksamhetsformer. Här följer allmänna principer som gäller för de olika utbildningarna.

UPPFÖDARUTBILDNING

Grundkurs för uppfödare (Kennelklubben)

- grunder för en uppfödare som börjar sin verksamhet
- repetition också för erfarna uppfödare
- nyttig information för ägare av avelshonar

Fortsättningskurs för uppfödare (Kennelklubben)

- fördjupad information om hunduppfödning

Hunduppfödning idag (Kennelklubben)

- uppdatering av kunskaper och aktuell info för uppfödare

Utbildning för avelskonsulenter (Kennelklubben)

- vanligtvis för specialklubbens avelskonsulter
- öppen också för övriga intresserade

Uppfödar- och avelsdagar (specialklubbar)

- utbildningar kring olika ämnen
- inget gemensamt överenskommet innehåll

TRÄNARUTBILDNING

Träningsledarkurs / HUNDDANS, LYDNAD, RALLY-LYDNAD, AGILITY eller BRUKSGRENAR

- sökande ska uppfylla specifika krav innan medlemsföreningen föreslår personen
- tillräcklig praktisk erfarenhet
- goda utbildaregenskaper
- kraven varierar beroende på prov- eller tävlingsform
- teori och praktik
- auktoriseras av kenneldistrikt, för agilitys del av Agilityliitto (SAGI), för hunddans, lydriad, rally-lydriad och bruksgrenars del av Palveluskoiraliitto (SPKL) och för vinthundsprovs del av Vinttikoiraliitto (SVKL)
- kortet, dvs. verksamhetsrätt är giltigt tills vidare

TRÄNARUTBILDNING / GREN

- specialklubbar och grenförbund anordnar för sina respektive provformer

PROVUTBILDNING

Kurs för provfunktionärer 1 (samma för alla, krävs för behörighet) (Kennelklubben)

- rekommendation från medlemsförening
- erfarenhet om provformen
- intyg

Kurs för provfunktionärer 2 / PROVFORM (provformsspecifik) (specialklubbar och medlemsföreningar)

- endast för personer som avlagt del 1
- specialklubbar och grenförbund svarar för innehållet
- kursdeltagare auktoriseras av kenneldistrikt, SAGI eller SPKL
- kortet, dvs. verksamhetsrätt är giltigt tills vidare
- auktorisering av funktionärer i MH, nivå A och B, görs av SPKL

Prisdomare / GREN (specialklubbar och medlemsföreningar)

- allmänna och provspecifika grundkrav
- kenneldistriktet auktoriserar
- obs! I vissa provformer kan också en icke-medlem verka som prisdomare

Överdomare 1 (samma för alla, krävs för behörighet) (Kennelklubben)

- allmänna och provspecifika grundkrav
- specialklubben eller grenförbundet godkänner till utbildningen
- kenneldistriktet måste förorda

Överdomare 2 / GREN (provformsspecifik) (specialklubbar och grenförbund)

- specialklubbar eller grenförbund föreslår auktorisering, Kennelklubben auktoriserar
- aspirantbedömningar
- fortbildning obligatorisk

HUNDUTSTÄLLNINGAR

Exteriördomare

- särskilda krav ska uppfyllas
- Kennelklubben utbildar och auktoriserar
- nybörjarkurs, grundutbildning och rasspecifik utbildning
- elevtjänstgöring
- auktorisation ras för ras
- Kennelklubben och specialklubbar svarar för fortbildning

Utställningsinstruktör

- särskilda krav ska uppfyllas
- kenneldistriktet föreslår, Kennelklubben bekräftar
- Kennelklubben arrangerar fortbildning

Ringfunktionär

- central funktionär på hundutställningar, eget intresse och egna kunskaper viktiga
- kenneldistriktet arrangerar grund- och fortsatt utbildning
- kenneldistriktets utställningsinstruktör utbildar

ÖVRIG UTBILDNING

Id-märkare

- särskilda krav ska uppfyllas
- Kennelklubben ansvarar för grund- och fortsatt utbildning
- Kennelklubben auktoriserar id-märkare

Dopingövervakare

- särskilda lämplighetskrav
- Kennelklubben utbildar och auktoriserar för uppgiften

Kennelkonsult

- särskilda krav ska uppfyllas
- kenneldistriktet föreslår
- Kennelklubben utser
- Kennelklubben ansvarar för grund- och fortsatt utbildning
- verksamhetsområdet utgörs av det egna kenneldistriktet

Distriktsutbildare

- särskilda krav ska uppfyllas
- kenneldistriktet föreslår
- Kennelklubben utser
- Kennelklubben ansvarar för grund- och fortsatt utbildning
- verksamhetsområdet utgörs i huvudsak av det egna kenneldistriktet

Ungdomsansvarig

- kenneldistriktet föreslår
- Kennelklubben utser

- Kennelklubben ansvarar för grund- och fortsatt utbildning
- verksamhetsområdet utgörs av det egna kenneldistriktet

Mera information om olika utbildningsalternativ och krav får du bl.a. av distriktsutbildarna, Kennelklubben, kenneldistrikt, grenförbund, specialklubbar, rasföreningar och i tidskriften Koiramme – Våra hundar.

Kennelklubbens lokala medlemsföreningar anordnar även olika klubbkvällar, utbildningsläger mm. Om dessa informeras t.ex. på föreningars webbplatser, tidningar och meddelanden.

2.4 Kennelkonsulter och distriktsutbildare

KENNELKONSULTEN KONSULTERAR OCH HANDLEDER

Kennelkonsulter är personer som är utbildade och auktoriserade av Kennelklubben och som jobbar frivilligt inom sitt eget kenneldistrikt i samarbete med Kennelklubben, kenneldistrikt, distriktsutbildare och myndigheter som ansvarar för djurskydd. Kennelkonsulten verkar under Finska Kennelklubben. Kennelkonsultens verksamhet styrs av en ansvarsperson som jobbar på Kennelklubbens kontor.

Kennelkonsulten ger råd åt hunduppfödare och -ägare i frågor som gäller hundhållning. Hen informerar hundintressenter inom sitt distrikt om bestämmelser och direktiv angående hundhållning och håller föreläsningar t.ex. på klubbkvällar och uppfödardagar. Kennelkonsulten strävar efter att forma attityderna hos människor som inte har hund mot mera toleranta och att öka uppskattning av hundar.

Besök hos uppfödare och hundägare utgör en viktig del av kennelkonsultens arbete, men också rådgivning per telefon och e-post spelar en stor roll. Kennelkonsulter besöker endast Kennelklubbens medlemmar som har förbundit sig till Kennelklubbens stadgar när de blev medlemmar.

Kennelbesök görs enligt behov. En begäran om ett besök kan komma från Kennelklubben, kenneldistriktet eller en privatperson.

Uppfödaren kan också själv be en kennelkonsult på besök. Under sitt besök bekantar sig konsulten med uppfödarens verksamhet och hundhållning samt utrymmen. Kennelkonsulten kan handleda uppfödaren och ge råd åt denne, men kan inte ge order. Vid behov kan man komma överens om ett nytt besök.

Kennelkonsulten gör upp en rapport över besöket och överlåter det övre rapportbladet till uppfödaren, och skickar den andra delen till Kennelklubben. Uppfödaren kan hålla rapporten som ett bevis på att en person som har auktoriserats av Kennelklubben har bekantat sig med kennelns verksamhet.

Som kennelkonsult passar en person som är opartisk och som har omfattande erfarenhet om hundar samt en vilja att hjälpa uppfödare och hundägare samt att lära sig något nytt. Förmåga att samarbeta samt att förhandla, lyssna och uppträda hjälper att sköta detta krävande förtroendeuppdrag framgångsrikt. Målet är att varje kenneldistrikt har åtminstone en kennelkonsult. Kennelklubben ansvarar för den årliga fortbildningen för kennelkonsulter. Nya kennelkonsulter utbildas vid behov.

Kennelkonsulten gör frivilligt arbete till förmån för hundar och uppfödare. Kennelklubben betalar ersättning för kostnader som uppstår i samband med arbetet. Kennelkonsulten har tystnadsplikt och har undertecknat en skriftlig tystnadsförpliktelse. Kennelkonsulten är skyldig att förhålla sig opartiskt och rättvist mot alla hundintressenter. Kennelkonsultens verksamhet baserar sig på arbetsinstruktionen för kennelkonsulter som har fastställts av Kennelklubbens styrelse.

DISTRIKTSUTBILDAREN STYR UTBILDNINGEN OCH UNDERVISAR

En distriktsutbildare har förslagits till uppgiften av kenneldistriktet och utsetts till den av Finska Kennelklubben. Distriktsutbildaren är Kennelklubbens representant och förtroendevald i sin uppgift. Distriktsutbildaren driver utbildnings- och upplysningsverksamhet inom hundsport för kenneldistriktet och Kennelklubben utifrån den verksamhetsplan distriktsutbildaren årligen upprättar.

Distriktsutbildarens verksamhet koncentreras i huvudsak i utbildningsverksamheten inom kenneldistriktet. Distriktsutbildarens expertis kan emellertid utnyttjas också riksomfattande. Kurser anordnas på Kennelklubbens, kenneldistriktets eller medlemsföreningars begäran eller uppdrag.

Distriktsutbildaren är skyldig att förhålla sig opartiskt och rättvist mot alla hundintressenter.

Distriktsutbildaren ansvarar åtminstone för följande kurser inom sitt kenneldistrikt:

- Grundkurs för uppfödare
- Fortsättningskurs för uppfödare
- Grundkurs för överdomare (del 1)
- Utbildning av provfunktionärer (del 1)
- Grundkurs för id-märkare
- Hunduppfödning idag-kurs

Kenneldistriktet gör ett förslag om distriktsutbildare till Finska Kennelklubbens styrelse som väljer, utser och avskedar distriktsutbildare. Det kan finnas fler än en distriktsutbildare per kenneldistrikt, ifall det anses nödvändigt.

Personen som föreslås ska fylla åtminstone följande minimikrav:

- medlem i Kennelklubben
- auktoriserad ringfunktionär
- har avlagt grund- och fortsättningskurs för uppfödare
- har så mångsidig och omfattande kännedom om kennelverksamhet som möjligt
- är aktivt med i kennelverksamheten och deltar i föreningsverksamhet
- har goda muntliga och skriftliga färdigheter som krävs av en utbildare
- har vilja att utveckla sig själv och har förmåga att tillägna sig nya saker
- avnjuter allmänt förtroende inom kennelverksamheten.

Distriktsutbildarens verksamhet bygger på arbetsinstruktionen för distriktsutbildare som är godkänd av Finska Kennelklubbens styrelse. Kennelklubben utbildar distriktsutbildarna till uppgiften och ansvarar för den årliga fortbildningen för distriktsutbildare.

3. UPPFÖDARE

HUNDUPPFÖDARENS ANSVAR OCH SKYLDIGHETER

Hunduppfödaren ligger mellan många olika parter och utsätts för en korseld – å ena sidan måste man följa olika regler och direktiv, och å andra sidan måste man komma ihåg goda seder och uppfödareetik. Trots goda avsikter har också naturen sitt att säga. Hunduppfödaren kan aldrig verka ensam.

HUNDUPPFÖDARENS ANSVAR

Ansvar mot rasen

Uppfödaren bör acceptera och studera noggrant rasens ursprungliga brukssyfte och dess historia. Utan att tillägna sig dessa frågor är det omöjligt för uppfödaren att förstå rasstandarderna och veta vad man borde sträva efter i uppfödningen.

Uppfödaren måste vid varje kombination sträva efter att skapa individer som representerar åtminstone rasens medelnivå.

Om detta känns omöjligt är det bäst att låta bli att föda upp valpkullen. Gör inte en kombination av vilken du inte skulle själv ta en valp ifrån.

Stor uppmärksamhet bör fästas på valet av avelshundar. Med tanke på rasens framtid är det essentiellt att uppehålla en så bred genpool som möjligt. Om för stor vikt läggs vid ekonomiska synpunkter har uppfödaren en tendens att göra avelsval och ta beslut som är ofördelaktiga för rasen.

Varje ras har ärftliga defekter eller problem eller åtminstone en tendens att få sådana. Uppfödaren bör sträva efter öppenhet och ärlighet så att spridningen av problemen i rasen kan begränsas. Det lönar sig att beakta att detta gäller även sådana defekter som inte har klassificerats som ärftliga sjukdomar hos rasen. Din valp är någon annans stamtik.

Ansvar mot hunden

Varje hund förtjänar ett gott liv! Om det finns överproduktion i rasen, tänk efter innan du tar en valpkull. Tänk på hur ofta du tar valpar. Kan du hitta ett lämpligt hem för varje valp?

Intervjua noggrant dem som reserverar valpar. Sträva alltid efter att träffa valpköparen innan du ger ett löfte om att faktiskt sälja en valp.

Kan denna erbjuda rätt slags omständigheter för hunden: boende, näring, motion, skötsel t.ex. trimning osv.? Har valpköparen en realistisk bild över hurdan hunden blir som vuxen? Har rasens ursprungliga brukssyfte beaktats?

Uppfödaren måste också fundera på etiska och moraliska synpunkter ifall rasen som föds upp "inte är frisk", dvs. rasens livsduglighet eller fertilitet har allvarligt försvagats.

Ansvar mot valpköparen

Uppfödaren bör se till att varje valpköpare får en så godlynt, frisk och rasstandardsenlig valp som möjligt – som har tagits väl hand om.

Uppfödaren måste berätta på förhand om rasens särdrag: karaktär, motionsbehov, pälskötsel osv.

Uppfödaren har också en skyldighet att på förhand berätta om ärftliga defekter och sjukdomar i rasen samt om deras förekomst i valpens nära släkt.

Ge den som reserverar en valp, helst på förhand, skriftliga anvisningar som innehåller skötsel- och utfodringsinstruktioner, information om träning av hund samt uppgifter om kostnader för hundens uppehåll.

En bra uppfödare finns alltid som ägarens stöd genom hundens hela liv, oberoende hurdana glädjen eller problem det gäller.

En bra uppfödare överlåter aldrig en valp som kan orsaka sorg. Ifall du alltså misstänker att valpen har något fel, håll den hemma så länge att du vet huruvida den kan leva ett normalt liv.

Uppfödaren måste förstå verkningarna av konsumentskyddslagen och produktansvarslagen: eventuellt ekonomiskt ansvar ifall den sålda hunden visar sig ha ett fel.

Avtalen måste göras i enlighet med Kennelklubbens regler och direktiv samt god sed. Använd alltid Kennelklubbens blanketter.

Ansvar mot miljön

Uppfödaren bör se till att hundhållningen inte orsakar störningar i omgivningen (lukt, buller osv.)

Bekanta dig med lagstiftning som gäller hundhållning. Beakta anmälningsplikten och olika tillstånd ifall sådana behövs (t.ex. bostadsaktiebolagets stadgar, regionförvaltningsverket). Betala hundskatten, ifall din kommun uppstår en sådan.

Ett gott beteende befrämjar att de som inte har hund bättre accepterar hundhållningen. Det är alltså fråga om ett ömsesidigt intresse.

Sträva efter att få valpköparna att tänka likadant. Upplysning är en av uppfödarens uppgifter.

Ansvar mot Finska Kennelklubben och specialklubben

Regler som reglerar uppfödningens arbetet har utarbetats utifrån lång erfarenhet. Det lönar sig alltså att respektera dem. Uppfödaren bör i sin verksamhet också beakta avelsverksamheten i sin specialklubb.

Uppfödaren ska uppmuntra valpköparna till organiserad kennelverksamhet; varför lönar det sig att bli medlem i Kennelklubben och specialklubben? Om specialklubbens avelskommitté samlar uppgifter om valpkullar, måste sådan information ges.

Ansvar mot dig själv

Om uppfödaren berättar ärligt om fel och sjukdomar i sina hundar, är uppfödaren vanligtvis ärlig också i andra sammanhang.

Sträva efter att lära dig av det du gör. Gör noggranna anteckningar (egen fil för varje hund) eftersom minnen bleknar bort under årens lopp och allteftersom erfarenheter samlas.

Var självkritisk och förverkliga aldrig en valpkull du är misstänksam över.

Respekt för naturligt urval

Det finns situationer där naturen fungerar på sitt sätt trots grundlig planering och goda avsikter. Uppfödaren måste acceptera att det naturliga urvalet är naturens eget sätt att gallra bort individer från fortplantning. I naturen sker fortplantning på mycket strikta villkor. Alla djurarter har skenbart obarmhärtig gallring men på så sätt öder naturen inga resurser på det irrelevanta.

Endast livskraftiga individer hålls vid liv och på motsvarande sätt får bara livsdugliga individer avkomor. Det lönar sig inte för uppfödaren att streta emot naturen; om naturen tar sitt så var valpen inte livsduglig. Hurdan är sällskapsdjurens genetiska framtid när naturlig gallring inte kan ske? Det är uppfödarens uppgift att åtminstone gallra bort sjuka och odugliga individer genast efter födseln. Man måste också fundera på hur länge det lönar sig att med tvång hålla en svag valp vid liv. Det är också bra att tänka efter vad kombinationen verkligen kan ge åt rasen.

HUNDUPPFÖDARENS RÄTTIGHETER

Man talar alltid om uppfödarens ansvar och skyldigheter men man glömmer ofta helt och hållet bort att uppfödaren också har en hel del rättigheter. Dessa är av mycket stor betydelse vid hunduppfödning.

Rätt att själv fatta beslut

Uppfödaren beslutar själv om avelskombinationer. Uppfödaren är den som avgör vilken tik som används för avel och med vilken hane tiken betäcks, om hanens ägare ger sitt samtycke. Specialklubben kan rekommendera hanar men det slutliga beslutet fattas av uppfödaren, som också bär ansvaret. Uppfödaren har också rätt att låta bli att använda en tik som är på foder för avel.

Valpens pris avgörs av uppfödaren. Alla valpar i en valpkull behöver inte ha samma pris. Vissa specialklubbar har s.k. rekommendationspriser, men uppfödaren behöver inte följa dessa.

Avtalsvillkoren vid försäljning av en valp bestäms av uppfödaren, dock med vissa begränsningar. Villkoren får inte vara orimliga för köparen. Man måste vara noggrann vid upprättning av tilläggsvillkor. Säljaren kan inte kräva t.ex. utställnings- eller provbesök, hälsoundersökningar, förköpsrätt eller annat, om säljaren inte ger prisavdrag på valpen. Det är alltid bra att noggrant förhandla om tilläggsvillkoren med köparen så att det inte senare uppstår missförstånd, som kan vara mycket svåra att utreda.

Uppfödaren avgör själv till vem hen säljer en valp eller placerar en valp på foder. Det lönar sig aldrig att lova att sälja en valp enbart utifrån ett telefonsamtal om man inte känner köparen från förut. Det är bra om valpköparen kan komma och titta på valparna åtminstone en gång före leverans, varvid uppfödaren har ett utmärkt tillfälle att intervjua valpköparen om alla möjliga saker och valpköparen får också en möjlighet att ställa frågor. Då är det bra att ge valpanvisningarna till köparen, varvid köparen har tid att bekanta sig med dessa innan valpen kommer hem.

Uppfödaren har äganderätten till valpen tills hela köpesumman har betalats. Registreringsbeviset i original ges till den nya ägaren först efter det, varvid hen kan anmäla sig som valpens ägare till Finska Kennelklubbens hundregister. När äganderätten övergår har säljaren inte längre någon rätt till hunden.

Uppfödaren kan sälja valpen på avbetalning varvid det lönar sig för uppfödaren att särskilt noga gå igenom villkoren för avbetalningsavtalet tillsammans med köparen. Det lönar sig att be köparen visa upp någon typ av identifikation. Med köparen görs också ett köpeavtal när villkoren för avbetalningsavtalet har uppfyllts. Uppfödaren har rätt att få hunden tillbaka (med hjälp av myndigheterna), ifall köparen låter bli att betala hunden. Myndigheternas (utmätningensmannens) hjälp är i en dylik situation det enda rätta förfarandesättet så att uppfödaren inte själv bryter mot avtalet.

Rätt att placera hund på foder

Att placera hunden på foder betyder i praktiken ett köpeavtal med suspensiva villkor. Äganderätten till en foderhund förblir hos uppfödaren eller överlåtaren tills avtalsvillkoren har uppfyllts.

Uppfödaren har rätt att uppgöra villkoren för fodervärdsavtalet. Villkoren får emellertid inte vara orimliga. En tik kan ges på foder mot en valpkull. Om avtalet gäller t.ex. en särskilt värdefull importhund, kan tiken ges på

foder mot två valpkullar. Avtalet för en hane görs vanligtvis mot tre-fem betäckningar. I fodervärdsavtalet ska antecknas åldern då hunden i alla fall övergår i fodervärdens ägo.

Fodervärdsavtalet kan upplösas om båda parterna kommer överens om upplösningen. Uppfödaren kan inte ensam häva avtalet om det inte gäller brott mot lagen om djurvälstånd eller ett väsentligt avtalsbrott. Om det blir gräl om en fodervärdshund måste uppfödaren anlita myndigheter för att få hunden tillbaka.

Rätt att få information och utbildning

Finska Kennelklubben, specialklubbar, rasföreningar, kenneldistrikt och lokala kennelföreningar anordnar hundrelaterad utbildning som uppfödare har möjlighet att delta i. Ofta krävs medlemskap i arrangerande förening. Gott samarbete med specialklubbens avelskommitté och andra uppfödare är av största vikt såväl för begynnande som för erfarna uppfödare.

Rastidningar, litteratur och internet fungerar som utmärkt hjälp för uppfödaren. Ingen uppfödare kan ensam uppnå goda resultat utan det är det goda samarbetet med övriga uppfödare av samma ras som ger ett bättre resultat och styr rasens utveckling i rätt riktning.

UPPFÖDARENS METODER FÖR ANSKAFFNING AV INFORMATION OCH SJÄLVUTVECKLING

Erfarenhet

Den finska arbetstraditionen har åstadkommit en situation där största delen av människorna litar endast på människor som själv har upplevt något. Man kan samla information också på andra sätt än genom att prova själv – att prova på misstänksamma saker i hunduppfödning kan dessutom vara etiskt fel. Det är värdefullt att observera och lyssna på övriga uppfödare när man samlar information. Man behöver inte begå alla misstag själv! Genom att läsa kan man snabbt samla information och samtidigt få hundratals människors erfarenheter – samt frukterna av deras tankearbete.

Läsning (observering)

Det finns historiskt bildmaterial och filmer om raser samt raslitteratur (böcker, statistik, årsböcker, handböcker osv.). Om något verkar väldigt intressant kan man t.o.m. lyckas läsa på främmande språk. Skriftligt material kan hittas hos uppfödare, rasintressenter, specialklubbar, bibliotek, antikvariatet osv. Att uppgöra egna statistik och sammandrag kan även vara till hjälp för att uppfatta saker och ting. För en egen informationskälla för kenneln (t.ex. kennelbok, hälsostatistik).

Internet är en bra informationskälla eftersom man där kan hitta bl.a. statistikuppgifter om många raser. Man bör dock ställa sig med viss kritik till information som finns på internet eftersom vem som helst kan publicera information där. Man bör också komma ihåg att en stor del av bilderna som publiceras på nätet har genomgått kraftig behandling – man kan alltså inte fullt lita på allt man ser.

Samarbete med andra uppfödare

Den egna tikens uppfödare är en viktig informationskälla och hjälp för en nybörjande uppfödare. Det är klokt att uppfödare av hundar som är nära släkt samarbetar. På så sätt kan man lära sig av andras succéer men man behöver inte upprepa de misstag som andra gjort.

Ingen har möjlighet att hålla ett så stort antal hundar att man i sitt avelsarbete skulle kunna stöda sig på enbart sina egna hundar. Samarbete är alltså det enda sättet att framskrida.

Samarbete med uppfödare i rasens ursprungsland ger djup åt synpunkterna. Uppfödare av en annan ras kan också vara viktiga samarbetspartners och kämpare – utan konkurrenstankar.

Bygg nätverk!

Öppet sinne och ödmjukhet

En förnuftig uppfödare tar alltid till vara alla tillfällen där hen kan bekanta sig med andras hundar; kennelbesök, prov, avelsgranskningar, utställningar osv. Det lönar sig att göra anteckningar. De kan behövas efter många år när man märker att man inte kan komma ihåg allt det man sett och varit med om.

Det kan också vara både lärorikt och uppiggande att bekanta sig med andra rasers bruksegenskaper och exteriör. Man får fördjupning i sin kennelhobby samt insikt i övriga kennelentusiasters värld.

I hundhobbyn finns bara ett fåtal absoluta sanningar och alla har något nytt att lära sig. Ett öppet och ödmjukt sinne hjälper att lära sig något nytt varje dag.

En uppfödare är aldrig för kompetent eller kunnig.

3.1 Uppfödarens viktigaste regler

Det finns en hel del regler och direktiv som berör uppfödare och uppfödning. På ett principiellt plan är de fyra viktigaste följande:

- Uppfödarförbindelse
- Grundregler för hundägare och -innehavare
- Kennelnamnsbestämmelser
- Registreringsbestämmelser

Dessa är länkade i slutet av kursmaterialet och du ska läsa dem i sin helhet. Du hittar dem även här: <https://www.kennelliitto.fi/sv/avel-och-halsa/bestammelser-instruktioner-och-blanketter-gallande-hundars-uppfodning-och-halsa>.

3.2 Ansvarsfull uppfödare

En ansvarsfull uppfödare handlar enligt följande principer:

- Uppfödaren använder bara friska hundar i avel.
- Uppfödaren använder bara hundar med god mentalitet i avel.
- Uppfödaren använder i avel endast hundar som motsvarar rasstandardens avseende exteriör och bruksanlag.
- Uppfödaren överlåter sina hundar för någon annan uppfödarens avelsbruk endast till sådana kombinationer där principerna ovan uppfylls för bägge hundarnas del.
- Uppfödaren ser till valparnas och tikens välmående.
- Uppfödaren tar hand om sina hundar så att de inte orsakar någon skada för miljön.
- Uppfödaren vänjer valparna vid behandling och socialiserar valparna före leverans.
- Uppfödaren säljer valparna endast till lämpliga hem/personer.
- Uppfödaren uppgör alltid ett skriftligt avtal vid försäljning av hund.
- Uppfödaren registrerar alla valpar och överlåter registreringsbevis till valpköparna utan dröjsmål.
- Uppfödaren konsulterar och råder ägare av hundar hen fött upp, genom hundens hela liv.
- Uppfödaren berättar öppet om sina hundars hälsa.
- Uppfödaren undertecknar Uppfödarförbindelsen och förbinder sig att efterfölja i förbindelsen fastställda principer för ansvarsfull hunduppfödning.

Uppfödaren ska informera sina valpköpare om ansvar och skyldigheter hundägande medför.

- Hundägaren ansvarar alltid för sin hund och för allt som hunden gör.
 - o Det är alltid ägaren som bär ansvaret om hunden t.ex. biter en annan hund eller en människa.

- Hunden måste få tillräckligt med motion, näring och omvårdnad.
 - o Hunden måste få röra på sig och den måste få tillräckligt med lämpligt foder.
 - o Hunden ska vaccineras och avmaskas regelbundet och om den blir sjuk måste den få veterinärvård.
 - o Dessutom ska man ta hand om hundens pälsvård.
- Hunden ska också få gå ut, den ska få aktivering som är lämplig för dess art och tillräckligt med vila.
 - o En löpmatta och en sandlåda räcker inte för en hund. Hunden ska också få komma ut för att göra sina behov och för att röra på sig.
 - o Hunden är ett flockdjur och behöver socialt umgänge med andra hundar. Dessutom ska man ta hänsyn till det rasset specifika brukssyftet som ställer tilläggskrav på olika aktiveringsformer.
 - o Hunden måste få vila och man måste erbjuda den en lugn plats för vila. Man måste se till att hunden får vila i lugn och ro exempelvis i barnfamiljer.
- Hunden ska hållas kopplad på tätorter och dess avföring måste plockas upp.
 - o Hunden får vara okopplad endast i hundparker eller på dylika platser avsedda för detta ändamål.
- Hundhållningen får inte medföra oskälig skada för omgivningen.
 - o Hunden får inte t.ex. med sitt skall störa grannskapet oskäligt mycket.
- När man rör sig med hunden ska man alltid beakta andra människor och djur.
 - o Man ska inte t.ex. låta hunden hoppa mot andra människor.
 - o Låt hunden inte sniffa på andra hundar om den andra hundens ägare inte tillåter detta.
 - o Låt hunden inte störa t.ex. häckande fåglar.
- Vardagslydnad ska läras för varje hund.
 - o Hunden ska kunna gå i koppel och lyda inkallning osv.
- En bra ägare förmänskligar inte sin hund för mycket utan låter den leva en hunds liv.
 - o Hunden är ett djur och man ska inte jämföra den med ett barn. Största delen av hundarna behöver inte kläder, hunden behöver inte sitta vid matbordet och den ska inte transporteras i en väska.
- Hundägaren ska ta hänsyn till principerna som definieras i Grundreglerna för hundägare och - innehavare.
 - o Dessa regler gäller för alla som tar del i Kennelklubbens verksamhet.

3.3. Registrering och Registreringsbestämmelser

Det egentliga kursmaterialet är Registreringsbestämmelserna, gällande Registreringsbestämmelser hittar du på Kennelklubbens webbplats.

Nedan finns en kort sammanfattning över bestämmelserna.

I början av Registreringsbestämmelserna anges för vilken tid bestämmelserna gäller. Bestämmelserna uppdateras årligen och det är på uppfödarens ansvar att följa med uppdateringarna. Dessa informeras om på Kennelklubbens webbplats och i tidskriften Koiramme – Våra Hundar. Registreringsbestämmelserna gäller valpkullar födda från parningar som ägt rum efter att bestämmelserna trätt i kraft samt importhundar som registreras. Villkor som blivit lindrigare kan dock tillämpas retroaktivt. Kennelklubbens styrelse kan besluta att avvika från bestämmelserna.

För valpkullen gäller Registreringsbestämmelserna som är i kraft vid parningstidfallet. Om parning har skett under flera dagar meddelas som parningsdatum alltid datumet av den första parningen.

Finska Kennelklubben upprätthåller ett hundregister.

FI-registret Kennelklubbens stamboksregister för renrasiga hundar av erkänd ras. Här antecknas valpkullar vars samtliga förfäder i tre generationer finns antingen i FI-registret, i Kennelklubbens ER-register eller i ett av FCI erkänt motsvarande register.

ER-registret Kennelklubbens specialregister, ett tilläggsregister till stamboken. Här kan antecknas hundar som inte uppfyller kraven för FI-registret, t.ex. hundar som är i FCI-länders specialregister eller motsvarande, samt hundar som inte har tre generationer föräldrar registrerade i FCI-erkända register i sin stamtavla. Exempelvis finns det i vissa raser inmönstrade hundar, hunden har en bristfällig stamtavla eller en stamtavla som inte är godkänd av FCI.

Rasen betraktas som erkänd då FCI har accepterat dess rasstandard. Om en ny ras som importerats till Finland inte har en FCI-godkänd rasstandard, kan ER-registrering av rasen godkännas efter beslut av Kennelklubbens styrelse.

Enskilda FI- och ER-registrerade hundar och hela valpkullar kan beläggas med avelsförbud. Avelsförbudet kan antingen gälla för en viss tid eller vara permanent. Hundägaren eller valpkullens uppfödare kan frivilligt belägga hunden/valpkullen med avelsförbud. Avelsförbud kan även meddelas av Kennelklubben. Avelsförbud visas i hundens uppgifter i avelsdatabasystemet.

Exempel på tillfälliga avelsförbud som meddelats av Kennelklubben:

- en tik som parats i under 18 månaders ålder beläggs med avelsförbud för en period på ett år
- en tik som är under 8 år gammal och som parats för tätt beläggs med avelsförbud för en period på ett år
- en tik som är under 8 år gammal och som parats för tätt en andra gång beläggs med avelsförbud för en period på två år

Exempel på permanenta avelsförbud som meddelats av Kennelklubben:

- tiken har fött fem valpkullar
- valpar har tagits på tiken för tätt vid parning som ägt rum i över 8 års ålder
- hunden/valpkullen är från en fader-dotter, moder-son eller helsyskonkombination
- hundens/valpkullens härstamning har visats felaktigt eller är oklar
- hunden eller valpkullens förälder har skalans sämsta resultat i officiella hälsundersökningar godkända av Kennelklubben (t.ex. armbågsledsdysplasi, höftledsdysplasi, patellaluxation, spondylos)

Utöver hundregistret har Kennelklubben en **id-märkningsdatabas**. I databasen kan antecknas hundar som inte uppfyller villkor för registrering men med vilka man önskar delta i prov och tävlingar (t.ex. agility, rallylydnad).

REGISTERING AV VALPKULL TILL RUOKAVIRASTOS HUNDREGISTER

Hundregistret är ett myndighetsregister och i hundregistret lagras uppgifterna om hundens innehavare och hund i förordning 68/2022. Hundregistret är inte ett ägarregister: bara en innehavare är antecknad för hunden i registret.

Utgångspunkten är att alla hundar som befinner sig i Finland ska anmälas till hundregistret av djurets innehavare senast den 31 december 2023, oberoende av om hunden eventuellt redan är registrerad i ett annat register. Om hunden inte tidigare har märkts med ett mikrochip ska den också chippas. Hundar som är födda efter den 1 januari 2023 ska märkas med ett mikrochip och anmälas till registret senast 3 månader efter födseln, eller om hunden överläts till en ny innehavare före 3 månaders ålder ska åtgärderna vidtas redan innan valpen överläts.

I en normal situation där valparna övergår från uppfödaren till nya ägare/innehavare vid cirka två månaders ålder ska uppfödaren låta valparna märkas med mikrochipp och anmäla uppgifterna till myndighetsregistret innan valparna överläts. Efter överlåtelsen ska både valpuppfödaren och de nya innehavarna uppdatera uppgifterna i registret.

REGISTRERING AV VALPKULL TILL KENNELKLUBBEN

Hundar registreras alltid av uppfödaren och hela valpkullen registreras på en gång. Det snabbaste och behändigaste vägen att registrera en valpkull är via Omakoira-medlemstjänsten. Du kan logga in till Omakoira-tjänsten på adressen <https://www.kennelliitto.fi/sv/omakoira-medlemstjanst>

Valpkullen kan också registreras skriftligt med blanketten för valpkullsansmälan som undertecknats av uppfödaren. Om valpkullen har flera uppfödare måste valpkullsansmälan undertecknas av dem alla. Hanens alla ägare eller alternativt ägarna till sperman som använts vid insemination ska underteckna parningsbeviset som finns i valpkullsansmälan. Också ett separat parningsbevis godkänns.

Hela valpkullen registreras samtidigt elektroniskt via Omakoira-tjänsten eller med en korrekt ifylld valpkullsansmälan som har undertecknats av uppfödaren. Valpkullsansmälan bör göras så fort som möjligt. Valpkullen ska vara registrerad senast fyra månader efter dess födsel. Avvikelse från detta tillåts bara om Kennelklubben har beviljat tilläggstid för anskaffning av dokument eller om fördröjningen orsakas av Kennelklubben. En valpkull, vars registrering har inletts men för vilken de tilläggsutredningar Kennelklubben har bett om inte har lämnats in, betraktas vara lämnad som helt oregistrerad när valparna fyllt 12 månader.

Som valpkullens uppfödare kan antecknas högst tre personer, som alla ska vara minst 18 år gamla. Som uppfödare antecknas person/personer som äger tiken vid tidpunkten för parning eller som har överlåtits tikens avelsrätt genom tikägarens/-ägarnas elektroniska godkännande eller skriftliga ansökan. Det rekommenderas att avtal om överlåtelse görs före parning och godkännandet eller ansökan lämnas in till Kennelklubben senast i samband med valpkullsansmälan. Det rekommenderas att parterna utarbetar ett skriftligt avtal om överlåtelse av avelsrätt även om avelsrättens överlåtelse godkänns via Omakoira, varvid alla villkor har avtalats om på förhand.

En person som har registreringsförbud kan inte överlåta avelsrätten för sin hund till en annan person. Registreringsförbudet gäller valpkullar efter tikar som parats efter att förbudet har inletts.

Valpkullsansmälan bilagor:

- Valpkullens fader bör ha normala testiklar. Om uppgift om faderns normala testiklar inte har sparats i Kennelklubbens register bör hanens testikelbevis lämnas till Kennelklubben som bilaga till valpkullsansmälan.
- Till valpkullsansmälan bifogas ett intyg på valpar med medfödd stubbsvans (T-box-mutation). Intyget avges av veterinär eller Kennelklubbens officiella provtagare. Undersökningen ska genomföras av veterinär eller Kennelklubbens officiella provtagare inom tio dygn efter valpens födsel. Uppgift om T-box-mutation kan antecknas också utifrån ett DNA-test som godkänts för rasen, oberoende av hundens ålder.
- Godkännande till avelsrättens överlåtelse om valpkullens uppfödare inte är tikens ägare.
- Parning av en tik som fyllt åtta år kräver alltid ett veterinärintyg enligt vilket tiken är kliniskt frisk. Intyget får inte vara äldre än sex månader vid parningstillfället. Veterinärintyget bör lämnas till Kennelklubben elektroniskt på förhand eller bifogat till valpkullsansmälan.
- Om valpkullens härstamning har bekräftats t.ex. pga. dubbelparning bifogas laboratorieresultatet till valpkullsansmälan. Separata valpkullsansmälningar görs på båda valpkullar.

- Vid parning eller artificiell insemination med utländsk hanhund skickas en kopia av hanhundens officiella stamtavla och/eller registreringsbevis i samband med valpkullsansmälan, ifall hundens uppgifter inte finns sparade i Kennelklubbens system sedan tidigare.
- Till valpkullsansmälan på en valpkull som fötts genom insemination bifogas dokument som getts av veterinären som genomfört insemineringen. Om rasens registreringsvillkor omfattar PEVISA och/eller BLUP-index, bör uppfödaren iaktta direktiven om artificiell inseminering beträffande dessa och vid behov bifoga dokument i anslutning till dessa till Kennelklubbens valpkullsansmälan.

Valpkullens föräldrar och valparna som registreras bör vara id-märkta på ett sätt som godkänns av Kennelklubben.

Högst fem valpkullar kan tas på en tik. I de fem tillåtna valpkullarna räknas inte valpkull som i sin helhet fötts död. Valpar efter flera hanhundar som tiken fött vid samma tillfälle beaktas som en valpkull vid beräkning av tikens valpkullsantal. I tikens kulltal bör beaktas eventuella begränsningar i rasens PEVISA-villkor angående antalet avkommor.

En tik kan paras tidigast i 18 månaders ålder, om PEVISA-villkoren tillåter det. En tik kan paras så att tiden mellan födseln av tikens valpkullar är minst tio månader. En åtta år fylld tik kan paras, om tiken har ett veterinärintyg som getts före parning och som visar att tiken är kliniskt frisk. Intyget får inte vara äldre än sex månader vid parningstillfället. Det är förbjudet att para en tik som fyllt tio år.

Om tiken föder en blandraskull bör uppfödaren själv meddela detta till Kennelklubben genom en skriftlig anmälan (per e-post till adressen kasvattajatmk@kennelliitto.fi eller per post). Ur anmälan bör framgå valpkullens födelsedag samt moderns uppgifter, och om valpkullens fader är känd även dess uppgifter.

Ägaruppgifter till valpkullens föräldrar sparas i hundens uppgifter senast i samband med valpkullsregistrering. Också ägaruppgifter till valpkullens utländska förälder sparas i hundens uppgifter.

Om rasen omfattas av ett PEVISA-program eller den har andra specialvillkor i anslutning till registrering, bör valpkullens föräldrar uppfylla respektive krav vid tidpunkten för parning.

Samma avelsvillkor som gäller finsk/finskägd hund gäller även utländska hanhundar i raser där PEVISA-villkor och/eller rasspecifika specialvillkor begränsar registreringen. En särskild dispens för registrering av enskild valpkull kan ansökas för en utländsk hund. Dispens från PEVISA-villkor kan beviljas till utländsk hanhund eller inlånad utländsk tik på specialklubbens initiativ. Dispensen gäller registreringen av två valpkullar för hanhundar och en valpkull för tikar, varefter hundarna bör uppfylla rasens PEVISA-villkor. Kombinationen får dock inte vara i strid med gränsvärden som ställts i rasens PEVISA-villkor och hunden får inte ha skalans sämsta resultat i officiella hälsoundersökningar.

HUNDENS NAMN

Hundens namn kan bestå av högst 30 tecken utöver kennelnamnet, inklusive eventuella mellanslag och bindestreck. I namnet godkänns det latinska alfabetet med bokstavstecken (diakritiska tecken), apostrof (') och bindestreck (-).

Om uppfödaren inte har ett kennelnamn, kan hen ge valpar i samma kull bara namn som består av ett ord, som inte innehåller samma prefix eller suffix och inte heller bindestreck eller apostrof.

Uppfödaren får inte namnge sina valpar av samma ras med samma namn, om inte minst tio (10) år har förflutit mellan födseln av respektive valpkullar. Kennelklubben har rätt att avslå namn som den anser olämpliga. Ägaren får inte ändra hundens namn som antecknats i registret.

Kennelklubbens fullmäktige beslutar om registreringsavgifter och det finns två avgiftsklasser.

<https://www.kennelliitto.fi/sv/om-oss/prislista>

Avgiftsklass 1

Registreringsavgift för avkommor till hundar som är införda i ett register som godkänts av Kennelklubben och vars uppfödare är medlem i Finska Kennelklubben och i specialklubben eller rasföreningen för rasen som registreras, har ett kennelnamn och har undertecknat uppfödarförbindelsen.

Registrering av inmönstrad hund. Avgiften gäller inte inmönstrade hundar av inhemska raser.

Avgiftsklass 2

Registreringsavgift för hundar, vars uppfödare inte fyller alla villkor för avgiftsklass 1.

Registrering av importerad hund.

Tilläggsavgifter för registrering

Valpkullens registreringsavgift stiger stegvis om valpkullen inte uppfyller samtliga villkor för valpkullsregistrering eller om Kennelklubben belägger hela valpkullen med avelsförbud. Högst tre valpkullar per uppfödare kan registreras med tilläggsavgift. En hund kan ha endast en valpkull som registrerats med tilläggsavgift, om tilläggsavgiften föranleds av orsak som gäller hunden.

Tilläggsavgift tas ut,

- om valpkullen inte har registrerats inom fyra månader efter dess födsel, om inte Kennelklubben har beviljat en förlängning av tiden
- om tiken har parats i under 18 månaders ålder
- om en över 8 år gammal tik har parats utan ett veterinärintyg som är giltigt vid tidpunkten för parning men som har skrivits efter att parning har ägt rum
- om Kennelklubben belägger hela valpkullen med avelsförbud
- om PEVISA-villkoren inte uppfylls vid tidpunkten för parning men uppfylls vid registrering
- från och med den fjärde valpkullen, om uppfödaren inte har ett kennelnamn som godkänts av FCI
- om hunden eller valpkullen registreras med dispens

För en hund tillåts emellertid flera valpkullar med tilläggsavgift, om orsaken till tilläggsavgiften är en PEVISA-undersökning som saknats eller som gått ut vid tidpunkten för parning och PEVISA-villkoren uppfylls då valpkullen registreras.

I följande fall uppbärs registreringsavgiften enligt den egna avgiftsklassen

- korsning av rasvarianter
- avvikelser från PEVISA-villkor när en utländsk avelshane paras med tiken, tiken insemineras med importerad sperma eller en utländsk tik lånas in till avel

ANTECKNING AV ÄGARE

Det lönar sig att registrera en ägare till hunden, t.ex. ifall hunden skulle försvinna. Uppfödaren antecknas inte automatiskt som hundens ägare, med andra ord har hunden ingen ägare innan en separat ägaranmälan har gjorts. Om uppfödaren behåller en valp hen själv fött upp bör uppfödaren alltså trots det göra en officiell ägaranmälan.

I Kennelklubbens ägarregister kan antecknas högst tre ägare till en finskregistrerad hund. Kennelklubben antecknar bara naturliga personer som ägare, inte juridiska personer (t.ex. aktiebolag). Ägaruppgiften sparas utifrån ägarens eller uppfödarens digitala anmälan, eller ägarens skriftliga anmälan. Digital anmälan görs i Omakoira-mobilappen eller Omakoira-tjänsten. En skriftlig ägaranmälan görs på ägaranmälningsdelen

som bifogats till hundens registreringsbevis. Om uppfödaren har gjort ägaranmälan bör ägaren ännu godkänna det på Omakoira-tjänsten. Ett separat ägarintyg skickas till ägaren på grundval av ägaranmälan. I ägarintyget ingår en del för ägaranmälan samt fullmaktsnyckel.

Ägarbyte kan göras digitalt med fullmaktsnyckel eller utifrån ägarnämningdelen som överlåtaren undertecknat. Ägarbytet kan även göras utifrån delen för ägaranmälan, som den nya ägaren undertecknat, och köpeavtal eller annan handling som obestridligt påvisar ägarskapet.

Uppmana hundägaren att alltid se till att adresser och telefonnummer hålls uppdaterade även i framtiden. På så sätt kan hundens ursprung utredas tillräckligt snabbt om hunden skulle försvinna. Om hundägaren är medlem i Kennelklubben är det enkelt att göra via Omakoira-medlemstjänsten.

HÄRSTAMNINGSUNDERSÖKNINGAR

Om uppfödaren är medveten om att valpkullens härstamning eventuellt är oklart, bör uppfödaren på eget initiativ försäkra sig om valpkullens härstamning före valpkullsansökan lämnas in till Kennelklubben. Valpkullen registreras enligt härstamningsundersökningens resultat. I praktiken innebär det att även en frivillig härstamningsundersökning bör genomföras officiellt för att Kennelklubben ska beakta resultatet. Om avkommor efter flera hanhundar föds i valpkullen, kan de registreras utifrån resultat från härstamningsundersökning, dock inte till flera uppfödare.

Tiken kan även avsiktligt paras med fler än en hanhund, varvid en härstamningsundersökning alltid är obligatorisk. Undersökningen genomförs enligt direktiven i Registreringsbestämmelserna.

Officiell härstamningskontroll av hund eller valpkull

Härstamningen av en hund eller valpkull kan bevisas riktig med hjälp av en frivillig härstamningsundersökning. Kennelklubben kan också kräva härstamningsundersökning av en valpkull eller en hund i en valpkull, om det är motiverat att misstänka härstamningens riktighet.

Om Kennelklubben kräver härstamningsundersökning, är uppfödaren samt ägarna till såväl hanen som varje valp skyldiga att befrämja testets genomförande. Följande krav ställs på en härstamningsundersökning för att Kennelklubben ska godkänna den:

- Som remiss används Kennelklubbens blankett eller motsvarande.
- Proven tas av veterinären eller av en person med fullmakt av Kennelklubben.
- Hundarna ska vid tidpunkten för provtagning vara id-märkta på ett av Kennelklubben godkänt sätt, och i remissen antecknas att provtagaren har granskat hundarnas id-märkningar. Varje prov markeras tydligt.
- Prov tas på tiken, valparna och i mån av möjlighet alla faderkandidater. Om modern eller fadern har dött kan man försöka fastställa dess genotyp med hjälp av prov på nära släktingar.
- Också mor-/farföräldrar bör undersökas om Kennelklubben anser det vara nödvändigt.
- Proven analyseras av ett laboratorium som godkänts av Kennelklubben, som ger ett skriftligt utlåtande om härstamning.

Uppfödaren svarar för kostnader som uppstår vid härstamningsundersökning. Om Kennelklubben förpliktar genomförande av härstamningsundersökning och härstamningen visar sig vara riktig, ersätter Kennelklubben för provtagningskostnader och laboratoriekostnader.

ÖVERFÖRING FRÅN EN RAS ELLER RASVARIANT TILL EN ANNAN

I vissa raser kan i en och samma valpkull födas valpar som tillhör olika raser eller rasvarianter.

En del rasvarianter är enkla att känna igen redan före registrering, t.ex. lång- eller korthårig sankt bernhardshund eller grand danois, som registreras enligt färg. I vissa raser kan rasvarianten avgöras först när valpen har vuxit till sina fulla mått, t.ex. pudlar och taxar.

Om hunden konstateras tillhöra en annan ras eller rasvariant än vad dess registreringsbevis anger, görs en överföring från ras eller rasvariant på hunden.

Närmare information om överföringar har angetts i Registreringsbestämmelserna och i direktiven som kompletterar utställningsreglerna.

KORRIGERING AV UPPGIFTER

Korrigerings av uppgifter i efterhand är möjligt på vissa villkor, men är tidskrävande och avgiftsbelagt. Därför bör särskild noggrannhet iaktas vid ifyllning av valpkullsansmälan. Om pappersversion används, fylls den i med tydlig text och med undvikande av förkortningar till alla delar.

AVREGISTRERING

Hunden eller hela valpkullen kan avregistreras om härstamningen som uppfödaren meddelat visas oriktig enligt härstamningskontroll eller om uppfödaren inte har lämnat in bekräftelse av härstamning som krävs av Kennelklubben. Enskilda hundar kan lämnas i registret eller återregistreras utifrån härstamningskontroll.

RASSPECIFIK INMÖNSTRING

Kennelklubben kan av särskilda skäl och på specialklubbens förslag godkänna ett rasspecifikt inmönstringsförfarande, som antecknas i de rasspecifika specialvillkoren. Syftet med inmönstring är att bredda rasens avelsbas. I rasen kan inmönstras individer med sund byggnad, rastypiskt beteende och som går att identifiera som representanter av respektive ras. Inmönstringen bör vara slutförd och hunden registrerad innan hunden kan användas i avel.

Hunden ska vid inmönstringstillfället vara minst 15 månader gammal och id-märkt. Hunden kan också id-märkas vid inmönstringstillfället på ett av Kennelklubben godkänt sätt. Inmönstringen genomförs av två exteriördomare som utsetts av specialklubben och som är auktoriserade på rasen, och hunden registreras utifrån deras utlåtande. Exteriördomaren som genomför inmönstringen ska bekräfta skriftligt att hundens id-märkning har granskats. Hunden ska ha en av Kennelklubben godkänd DNA-profil senast i samband med registrering och den bör uppfylla rasspecifika PEVISA-villkor.

AVELSBRUK AV UTLÄNSK HANHUND

Vid parning eller inseminering med utländsk hanhund (se direktiv om artificiell insemination) skickas en kopia av hanhundens officiella stamtavla och/eller registreringsbevis i samband med valpkullsanmälan, ifall hundens uppgifter inte finns sparade i Kennelklubbens system sedan tidigare. Tillstånd för avelsbruk av utländsk hanhund som är i ett register utanför FCI bör ansökas om i förväg.

Som id-märkning för en utländsk hanhund godkänns även DNA-profil.

Som testikelbevis för en utländsk hanhund kan även beaktas ett utlåtande från en utländsk avelsgranskning som godkänns av specialklubben och där testiklarna konstateras vara normala.

Samma avelsvillkor som gäller finsk/finskägd hund gäller även utländska hanhundar i raser där PEVISA-villkor och/eller rasspecifika specialvillkor begränsar registreringen. I sjukdomsspecifika instruktioner fastställs vilka utländska resultat godkänns i stället för de finska.

IMPORTHUNDAR

Vid registrering av importhund krävs ett registreringsbevis i original, som utfärdats av en utländsk kennelcentralorganisation som godkänts av Kennelklubben. Hunden ska vara id-märkt med mikrochip. Därtill krävs ett härstamningsintyg som getts för export (t.ex. Export Pedigree eller Certified Pedigree). Av en hund som i ursprungslandet inskrivits i ett tilläggsregister (appendix) krävs bevis på registrering (Registration Certificate). Registreringsbevis i original räcker om hunden importerats från ett annat nordiskt land.

En importhund som är inskriven i ett hundregister utanför FCI kan antas till ER-registret enligt FCI:s arbetsordning.

Hunden registreras i den ras som angetts på registreringsbeviset i original, om inte annat anges i rasspecifika specialvillkor.

Registreringsbeviset bör vara originalet. En kopia räcker inte, eftersom i hundens registreringsbevis antecknas på finska, svenska och engelska att hunden är registrerad i Finska Kennelklubben, hundens finska FI-eller ER-registernummer samt registreringsdatum.

Längden av hundens svans meddelas vid importregistrering av hund av ras hos vilken medfödd stubbsvanshet (T-Box-mutation) påträffas. En importhund antecknas som stubbsvansad endast på grundval av ett vederbörligt gentestresultat. Från ett utländskt resultat bör framgå att provet har tagits under övervakning av veterinär och att id-märkning har granskats i samband med provtagning. Utan ett gentestresultat antecknas hunden som långsvansad.

Rasspecifika PEVISA-villkor gäller avelsbruk av en importerad hund men inte dess registrering. Hunden kan emellertid beläggas med permanent avelsförbud genast i samband med registrering. Till exempel då importhunden är född från parning av fader och dotter, moder och son eller helsyskon.

Anskaffning av intyg i anslutning till hundens registrering är på hundägarens ansvar och sker på dennes bekostnad. Det lönar sig att beakta detta redan när valpkullen planeras.

En utländsk hund, som inlånats till Finland för avel, bör registreras som importhund senast 12 månader efter födseln av dess första valpkull som registrerats i Finland, om hunden därefter används ytterligare i avel i Finland. Kravet gäller inte utländsk hanhund, som senare fått valpkullar genom inseminering med frusen sperma som samlats in i Finland under respektive 12 månader eller utomlands före det.

Innan du skaffar en utländsk hund rekommenderas det att du kontrollerar hos Kennelklubben om hunden kan registreras i Finland samt om Kennelklubben godkänner eventuella utländska hälsoreultat hunden har.

Separata direktiv om import av hund har getts av Livsmedelsverket, se www.livsmedelsverket.fi Det lönar sig att alltid kontrollera kraven för import hos Livsmedelsverket eftersom dessa kan ändras.

En importhund registreras inte, om

- dess ägare har dömts till djurhållningsförbud
- villkoren för registrering av importerad hund inte uppfylls
- den ena eller båda föräldrarna till hunden har varit avelsspärrade vid tidpunkten för parning
- Kennelklubben har gett avslag på registreringsansökan för den valpkull hunden tillhör
- hunden har fötts från en stubbsvans-stubbsvans-kombination eller från en merle-merle -merle-kombination som förbjudits i rasspecifika specialvillkor
- övriga FCI:s regler förbjuder registrering

3.4 Kennelklubbens avelsstrategi och FCI:s internationella avelsregler

Kennelklubbens riktlinjer för hundavel och dess styrning finns definierade i Kennelklubbens allmänna avelsstrategi. Avsikten med avelsstrategin är att även raser med ett sämre hälsotillstånd skulle i fortsättningen vara friskare. En sund kroppsbyggnad utan överdrivna drag och en balanserad mentalitet är grundläggande förutsättningar för att hunden ska må bra i det vardagliga livet.

Avelsstrategin består av tio huvudmålsättningar samt programmet som ansluter till dessa.

Avelsprogrammet innehåller åtgärder med vilka de tio målsättningarna i avelsstrategin förverkligas med. Kennelklubbens fullmäktige, som består av specialklubbar, har förpliktat sig att följa avelsstrategin då beslutet om avelsstrategins ikraftträdande har fattats. Avelsstrategin trädde i kraft från början av 2012 och avelsprogrammet från början av 2013. Efter det trädde en motsvarande, uppdaterad avelsstrategi i kraft för åren 2018–2023. Avelsstrategin förpliktar alla Kennelklubbens medlemmar och personer som deltar i Kennelklubbens verksamhet. Genom avelsprogrammets ikraftträdande blev det registreringsförbud på valpar vars föräldrar är nära släkt med varandra, dvs. hård inavel förbjöds helt och hållet.

Avelsstrategin tar hänsyn till den gällande lagen om djuvälfärd, djurskyddsförordningen som kompletterar lagen samt Europarådets resolution om avel av sällskapsdjur. Avelsstrategin står i harmoni med Kennelklubbens allmänna regler och instruktioner samt regler som styr avel.

De huvudsakliga målsättningarna i Kennelklubbens allmänna avelsstrategi är:

1. För att de ärftliga egenskaperna ska utvecklas i positiv riktning har de individer som används i avelegenskaper som är bättre än genomsnittet för rasen.
2. En lämplig avelshund ska vara rastypisk både exteriört och till karaktären; den får inte ha fel eller skadliga egenskaper som är till förfång i det vardagliga livet.
3. En hund som används i avel ska ha goda nerver och vara till sin temperament sådan att den klarar av vardagliga situationer. På så vis blir sannolikheten för att hunden ska överföra karaktäsegenskaper som gör det vardagliga livet besvärligt och försämrar välbefinnandet så liten som möjligt.
4. Spridning av allvarliga fel och sjukdomar som inverkar på hundens välbefinnande ska förhindras. Endast kliniskt friska hundar kan användas i avel då det är fråga om sjukdomar som orsakar smärtor eller olägenhet eller annars begränsar hundens normala, arttypiska liv.
5. Till avel används endast hundar som kan fortplanta sig på naturlig väg och som kan ta hand om sina valpar.
6. I avel används hundar vilkas förfäder är så långlivade som möjligt. En hunds livslängd ska inte förlängas i onödan på bekostnad av dess hälsa och välbefinnande.
7. Vid avel tryggas den ärftliga diversiteten för varje ras. Olika individer i rasens population används mångsidigt i avel.
8. Kennelklubben stödjer och organiserar verksamhet som ökar kännedomen om hundars arvsmassa, hälsa och sjukdomar.
9. Samarbetet med veterinärer och forskare intensifieras. Även veterinärer stödjer med sin verksamhet avelsstrategins principer och målsättningar.
10. Kennelklubben medverkar genom Nordiska Kennelunionen och FCI i den internationella gemenskapen för ökning av kunskaperna och färdigheterna inom hundavel. I den internationella gemenskapen är huvudprincipen alltid att hundarnas hälsa och välmående prioriteras.

Du hittar avelsstrategin och dess bilagor här: <https://www.kennelliitto.fi/sv/blanketter/finska-kennelklubbens-allmanna-avelstrategi-2018-2023>

FCI:s internationella avelsregler samt avelsstrategi är riktlinjer som är överordnande Kennelklubbens avelsregler. Du hittar dessa på finska här: <https://www.kennelliitto.fi/kasvatus-ja-terveys/koiran-kasvatukseen-ja-terveyteen-liittyvat-saannot-ohjeet-ja-lomakkeet>

Direktiv på engelska finns på FCI:s webbplats: <https://www.fci.be/en/Breeding-42.html>

3.5 Id-märkning

Med identitetsmärkning (ID) kan man konstatera att hunden i fråga är den samma som anges i registreringsbeviset. Id-märkning av en hund innebär märkning med antingen mikrochip eller tatuering. Id-märkningen underlättar identifieringen av en upphittad hund och bidrar till att ägaren hittas, förutsatt att ägaren har gjort ägaranmälan på hunden till Kennelklubbens register. Id-märkning av hundar säkerställer dessutom att hälsoutlåtanden ges och sparas till rätta hundar. På så vis förhindrar Id-märkningen att hundar som har drabbats av ärftliga sjukdomar används ohederligt i avel.

Med id-märkning kan man konstatera att en hund som deltar i en utställning eller tävling är den samma som anges i registreringsbeviset.

För importhundar godkänns id-märkning som gjorts i ursprungslandet. Informationen sparas i Kennelklubbens register. Om man är tvungen att id-märka en importhund på nytt, exempelvis på grund av att det gamla chipet slutar att fungera, ska det nya chipet fylla Kennelklubbens krav.

Efter beslut av fullmäktige är id-märkning obligatoriskt

- när hunden deltar i prov och tävlingar
- vid undersökningar som görs beträffande ärftliga sjukdomar (PEVISA)
- för alla hundar som används för avel och för valpar som registreras.

Hundar ska vara id-märkta vid gränsövergångar, och därför ska en importerad hund vara id-märkt i sitt ursprungsland. För gränsövergång godkänns endast mikrochip som id-märkning.

ID-MÄRKARE

Identifikationsmärkning kan på ett av Kennelklubben godkänt sätt företas av veterinärer samt id-märkare som har auktoriserats till uppdraget av Kennelklubben.

Kennelklubben utbildar id-märkare tillsammans med kenneldistrikt i enlighet med Instruktionen för Id-märkare som är godkänd av Kennelklubbens styrelse.

MÄRKNINGSMETODER

Mikrochip

Mikrochipet är en ampull som innehåller elektroniska delar. Ytan på ampullen möjliggör att chipet fastnar i vävnaderna och formar en så kallad vävnadskapsel. Mikrochipet innehåller ett unikt serienummer som getts av chipets tillverkare. Nummerserien är alltså inte hundens registernummer, utan en bestående kod som består av 15 siffror. Med chipnumret hittas både hundens och ägarens uppgifter hos Kennelklubben, såvida dessa har meddelats till Kennelklubben. Kennelklubben godkänner alla mikrochips förenliga med ISO 11784-standarden. Endast mikrochips utan landskod godkänns.

Mikrochipet placeras i hunden under huden mellan skulderbladen. Det lönar sig emellertid att beakta hundens brukssyfte då man väljer platsen för chipet, t.ex. hos slädhundar är detta ställe olämpligt pga. dragselen. En id-märkare kan chipmärka valpar tidigast när de är fem veckor gamla. Bara en veterinär kan avvika från detta.

4. BETYDELSEN AV HUNDENS MENTALITET I AVEL

4.1 Hundens psykiska utveckling

Det förekommer särskilda kritiska perioder i valpens utveckling då olika delområden av mentalitet, kunskaper och preferenser utformas. Periodernas gränser hos hundar är inte skarpa utan mera gradvisa. Redan få erfarenheter om omgivningen under en kritisk period påverkar starkt utformningen av mentalitet och beteende. Tidpunkterna för och intensiteten av de kritiska perioderna är ärftliga. Efter dessa är infödda beteendemönster redan så pass vedertagna att det kräver en hel del uthållighet av ägaren att bearbeta dem.

TIDEN FÖRE FÖDSELN

Stresshormonerna tränger igenom moderkakan och påverkar fosterutvecklingen. Utsättning för stresshormon försämrar valparnas förmåga att hantera stress och kan påverka valparnas intelligens negativt. Exempelvis kan en foderhund uppleva kraftig stress om den är tvungen att flytta i det här skedet till uppfödaren där omgivningen är helt annorlunda och där det finns främmande hundar, om den inte tidigare har fått vänja sig vid stället. Å andra sidan vet man att om tiken gillar att bli smekt och mår bra av det, förmedlas känslan vidare till valparna. Enligt lag ska tiken ges möjlighet att valpa i ett lugnt och bekvämt ställe som är bekant för den från förut, eller som den har fått bekanta sig med i god tid före valpningen.

Dessutom kan stress som tiken upplever under dräktighetens sista trimester utsätta de ofödda valparna för olika beteendeproblem och få dem att undvika nya saker. Därför ska man låta tiken bekanta sig (skötsel, besök e.d.) med det blivande valpningsstället, omständigheterna och andra djur där osv. Uppfödaren måste säkerställa att moderhunden har bekantat sig och blivit van vid valpningsomgivningen i den mån att den är lugn och uppvisar inga tecken på stress där, och att den dessutom känner sig själv och omgivningen trygg. Det är det enda sättet att säkerställa efterlevnaden av lagen om djurvälstånd – enligt lag ska tiken ges möjlighet att valpa i en lugn och bekväm plats som är bekant för den från förut eller som den har fått bekanta sig med i god tid före valpningen. En tik som förbereder sig för valpning eller som har diande valpar ska ges möjlighet att vara i fred.

TIDEN EFTER FÖDSELN: 0–14 DYGN

Valpen är blind och döv, den tar sig fram till spenen med hjälp av känsel- och luktsinnet och den kan bilda en hop med syskonen om modern är borta eller om valparna har kallt.

Det lönar sig att börja hanteringen av valparna i det här skedet och fortsätta med det åtminstone till fem veckors ålder. Valparna undviker inte människan liksom vuxna hundar, så om hanteringen börjas i det här skedet blir människans närhet och hantering trevligt redan från början. Daglig hantering av valparna främjar deras uppväxt och de blir mer fördomsfria, nyfikna och får bättre förmåga att överleva än valpar som inte har hanterats.

Även om valparna borde få så mycket positiva erfarenheter som möjligt av omgivningen är det viktigt att redan från början utsätta dem för en liten mängd stress. På så sätt får valpens hjärna övning för att även senare kunna hantera sinnesväxlingar. Det lönar sig därför att regelbundet föra valparna bort från moderns värme för en kort stund redan från födseln, vända om dem ömsint och sedan föra dem tillbaka bredvid modern. I övrigt lönar det sig att i huvudsak låta valparna och modern vara i fred så att de inte börjar stressa och för att låta den känsliga interaktionen mellan modern och valparna utvecklas.

Valparna ska inte heller räddas från nöd i onödan. Om de själv driver bort från modern eller som lite större t.ex. fastnar bakom soffan, lönar det sig att låta dem själva komma på med en lösning till problemet (förutsatt att det inte finns en verklig risk för skada). På så sätt får valparna bra övning inför det kommande livet och lär sig att tåla motsättningar.

OBS! Om det föds endast en valp borde dess utveckling stödas genom att man ibland lyfter den längre bort från modern och täcker spenarna för en stund när valpen söker sig fram för att dia. Så här utsätts valpen för liknande motsättningar som den skulle stöta på om den växte upp med syskon.

ÖVERGÅNGSPERIOD: BÖRJAR VID 10–16 DYGNERS ÅLDER

Valparnas ögon och örongångar öppnas. Beteendemönster som är typiska för en nyfödd viker undan och ersätts av äldre valpars beteendemönster som är mestadels likadana som vuxna hundars. I det här skedet finns det flera saker som är nya för valparna. Valparna upplever för första gången många saker som har att göra med ljud och ljus.

KRITISK PERIOD FÖR SOCIALISERING 1–3 MÅNADER

Valpen lär sig i det här skedet vem som tillhör samma art som valpen själv och hurdan miljö det är bra att leva i. Att umgås med valpen under den här perioden försäkrar socialisering till människan. Också övriga djurarter som man önskar att valpen i fortsättningen kommer överens med vore bra att introduceras i den här åldern. Det räcker med att överhuvudtaget låta valpen bekanta sig med olika djurarter. Däremot spelar det inte så stor roll vilken individ det exakt är fråga om. Detta innebär också att hunden inte behöver flytta till sitt nya hem så tidigt som möjligt för att den ska bli fäst vid sin nya ägare. Det räcker att hunden har positiva upplevelser om olika slags människor.

Valparna lär sig nu hundarnas kroppsspråk och det här skedet är av största vikt för att lära sig att undgå och lösa gräl samt lära sig förhållandena hundar emellan. Valpen övar också att inte bita dvs. att anpassa effekten av sitt bett. Detta bör beaktas också när man avvänjer valparna eller om valpkullens moder är en tik på foder som har kommit till uppfödaren för valpning.

Alltför tidig avvänjning eller separation från modern kan skada utvecklingen under socialiseringsperioden eller göra den långsammare. Den kan göra att hunden i vuxenålder är oftare sjuk än normalt eller öka risken för separationsångest. Om moderns sällskap av någon anledning inte är möjlig, om tiken t.ex. är sjuk eller har dött, duger en annan tik eller till och med en hane för socialisering av valparna, men i så fall bör man se till att den vuxna individen som används för socialisering kommer bra överens med valparna och har en balanserad nervbyggnad och ett balanserat beteende.

Vid 6–7 veckors ålder lär sig valpen materialet för stället där den gör sina behov. Om valparna inte har möjlighet att gå ut, kan man ordna med ett underlag för dem inomhus t.ex. av jordmaterial av något slag.

Under den här perioden är det lätt för valparna att vänja sig vid att röra sig på olika underlag, bära halsband, till hemmets ljud och uteliv när vädret tillåter. Om man vet i hurdan omgivning valparna kommer att leva i som vuxna och hurdana uppgifter de kommer att ha, är det bra att nu börja träna på dessa.

Valpen flyttar vanligtvis till sitt nya hem innan socialiseringsperioden tar slut. Nya hundägare bör uppmanas att fortsätta valpens socialisering. Först när hunden är över 6 månader gammal börjar den vara så permanent socialiserad att inte ens en veckas separation från människan eller andra hundar gör att den på nytt börjar bete sig blygt.

Till socialiseringsperioden hör även definition av sådant beteende som bör undvikas. Valpar är särskilt känsliga för inläring av permanenta rädslor i åtta veckors ålder. Under den här perioden är det viktigt att undvika otrevliga upplevelser och alla nya saker i hundens liv bör presenteras genom att iakttas särskild

försiktighet. Det lönar sig att vänja valpen vid flera olika saker redan innan den fyller åtta veckor, men bara korta stunder i taget och på villkor av valpens ork.

Förslag på vad uppfödaren kan göra för att stöda valpens utveckling:

Det lönar sig att vänja valpen vid olika saker redan före leveransålder så att valpen möter så lite nya saker som möjligt i det nya hemmet. Olika saker i valplådan ger arbete för valpens hjärna och ökar dess erfarenheter om vad som hör till ett normalt liv.

Föremål och material som man kan inreda valpens omgivning med:

- ugnsplåt; valparna lär sig att röra sig på olika underlag och vänjer sig vid olika ljud när klor skrapar eller leksaker träffar plåten
- startpistol; lukten av krut blir normal för valpen (jakt- och brukshundar)
- burk som innehåller t.ex. slantar, nycklar, stenar; olika ljud blir bekanta för valpen genom lek
- balansbräda; t.ex. en bräda med måtten 25 cm x 25 cm med ett ben i mitten. Brädan gungar när valpen stiger på den.
- man kan bygga en liten brygga/en A-hinderliknande gång ut från valplådan
- en liten, låg, vinglande papplåda för balansering
- kvistar (t.ex. av vide) som valpen kan tugga och lukta på. Också olika lukter från utevärlden ger hundens hjärna arbete.
- något lämpligt hårt och intressant att tugga på
- små mängder olika slags foder som kan också gömmas så att valpen kan använda näsan redan som liten
- leksaker av olika material
- metallapport eller t.ex. en stor sked så att valpen lär sig att ta i munnen också ovanliga material
- material valpen kan gräva i för raser som ska gräva i sitt arbete som vuxna
- en fågelvinge eller älgklöv (endast under bevakning); det är bra för flera jakthundar att bekanta sig med lukten av vilt och ha en chans att bära på dem

Om rumsrenhet

Valpen gör sina behov helst på sådant underlag som den tidigare har vant sig att använda för ändamålet. Den viktigaste inlärningsperioden för detta inträffar då valpen är 6–7 veckor gammal. Således lönar det sig inte att använda tygmateriell som underlag (mattor, tygbitar) utan helst jord. Valparna gör sina behov helst på en plats där tassarna inte glider. I valplådan kan finnas t.ex. en kattsandlåda fylld med jordmaterial. T.ex. torv som säljs för häststall är användbart. Vid val av jordmaterial lönar det sig att beakta valparnas sätt att bekanta sig med omvärlden genom att smaka på saker: materialen får inte orsaka fara för valpen om valpen råkar svälja av den.

Vid träning av rumsrenhet är det skäl att beakta att valparna börjar följa efter sin mor för att göra sina behov före leveransålder. De lär sig alltså att gå längre bort från gården, stigar osv. om det finns möjlighet. Detta underlättar rumsrenheten i det nya hemmet betydligt. Genom att uppmärksamma rätt beteende kan man förstärka att behoven görs ut redan när valparna är riktigt små. När valpen gör sina behov ute lönar det sig att berömma den, eventuellt ge en godbit och upprepa ett nyckelord som senare kan användas för att begära hunden att göra sina behov på rätt ställe.

Lukter meddelar också valpen en plats som lämpar sig för behoven. Därför lönar det sig att noggrant se till att valplådan hålls ren. Det är bra att dela upp valpens levnadsutrymme i olika verksamhetsområden. Det skulle vara bra om det fanns skilda platser för behov, mat, sovande och lek i inhägnaden eller rummet. Om

valparna inte har tillräckligt med rum omkring sig blandas dessa platser med varandra; valparna leker på sina behov, gör sina behov vid sovplatsen osv.

Hanteringsövningar

Valpen måste vänjas vid hantering redan som liten. Enklaste är att bland smekningarna stryka hunden även på ovanliga ställen, dvs. gå igenom hela den lilla kroppen ända längs med tandköttet och mellanrummet mellan tårna. Vid de första övningarna lönar det sig att ge valpen möjlighet att gå bort om den vill det.

När övningarna framskrider kan man också lära valpen att den kommer bort från famnen bara om den är avslappnad. Håll alltså valpen i famnen utan att desto mer hålla fast om den är lugn och avslappnad. Om valpen försöker komma bort kan du ta ett lite hårdare grepp. När valpen igen lugnar sig, släpp greppet och lägg ner valpen på golvet. Så här lär sig valpen så småningom att hålla sig lugn i famnen.

Det hör till uppfödarens uppgifter att vänja valpen vid klippning av klor. Om valpen till en början stretar emot ens lite måste den först läras att vara stilla i famnen (se föregående övning). Därefter lönar det sig att skola valpen att önska att klosaxen närmar sig. Övningen är lätt att genomföra: alltid när klosaxen närmar sig får valpen godis. När klosaxen rör sig länge bort, kommer inga godbitar. Så småningom framskrider man enligt valpens tolerans mot att klippa en klo. Det är viktigt att hela tiden hålla sig på en sådan nivå att valpen inte är rädd och att den vill att saxen kommer närmare. Om valpen börjar undvika saxen har övningen varit för krävande. När godbitarna tajmas exakt vid den tidpunkt när klosaxen närmar sig, framskrider övningen snabbt och är inte tidskrävande, inte ens om valpkullen är stor.

Inledande övningar för kontakt och inkallning

Man måste dagligen umgås separat med varje valp, ens en liten stund. Uppfödaren kan redan med en ganska liten valp börja samtidigt förstärka att valpen håller sig nära människan och kommer till människan, genom att ge valpen små godbitar alltid när den kommer till människan på eget initiativ. Valparna betingas också snabbt på inkallningskommandot (t.ex. ett visst ord med glad röst eller visselpipa) om de hör det alltid precis innan de får mat, alltså när de just håller på att springa till den som ger mat.

Bilåkning och besök

Det är också bra om uppfödaren vänjer valparna vid att åka bil och samtidigt med eftertanke vid främmande platser, fast med hela valpkullen på samma gång. Valparnas blivande ägare kan också vara till nytta i det här sammanhanget. Bilåkning är bäst att inleda med korta resor och på så jämna och trevliga rutten som möjligt.

Som resmål kan fungera valparnas blivande hem i tur och ordning, åtminstone de som ligger nära. Då får valpen bekanta sig med sitt nya hem redan på förhand tillsammans med bekanta och trygga syskon och mor och flyttet till det nya hemmet blir inte så stressande som den annars kunde vara.

Med valpar som ska användas i jakt kan uppfödaren åka på biltur exempelvis till valparnas blivande arbetsfält, alltså skogen. En kort biltur som slutar i härlig undersökning av nya lukter i skogen tillsammans med syskonen och modern.

När till nya hemmet?

Enligt Kennelklubbens regler är den tidigaste åldern för valpens leverans sju veckor. Det skulle sannolikt vara bra för största delen av valparna om leveransen ägde rum senare än så. Då uppfödaren funderar på lämplig ålder för leverans är det bra att ta i beaktande följande faktorer:

- valparnas och moderns välmående
- rasspecifika särdrag

- valpspecifika särdrag och skillnader i utveckling
- brukssyfte

Alla hundar oavsett ras har gemensamma kritiska perioder som ska beaktas utöver särdragen.

- De flesta tikarna avvänjer sina valpar från diande senast då valparna är i sju veckors ålder. Under därpå följande veckor lär modern emellertid självkontroll och hundspråk för sina valpar.
- Den mest gynnsamma tiden för valpen att lära sig anpassa effekten av sitt bett är mellan sju och åtta veckors ålder. Människan kan aldrig vara en lika bra lärare i detta som valpens mor och syskon.
- Den mest gynnsamma tiden för valpen att lära sig platsen för att göra behoven på är mellan sex och sju veckors ålder.
- Bästa tiden för socialisering till olika människor är mellan sex och åtta veckor.
- Sju veckors ålder är den gynnsammaste tiden för vänjning till hemmet och andra omgivningar.
- Permanenta rädslor formas lättast i åtta till tio veckors ålder.

Den känsligaste socialiseringsperioden slutar i ca 12 veckors ålder. Således borde valpen i god tid före det ha rikligt med chanser att få vara i alla de platser och situationer där den kommer senare i livet att leva och arbeta i. Att stifta bekantskap med nya saker och platser är i början lättast med (den modiga) modern och syskonen. Om uppfödaren emellertid inte längre kan satsa på valparnas socialisering efter att de har fyllt två månader kan det nog vara bättre för valparna att flytta till sina nya hem. Det är ändå bra att komma ihåg att vid åtta veckors ålder är valparna mest mottagliga för stressens påverkningar. Därför är det bra att presentera nya saker i långsam takt och i mån av möjlighet bekanta valparna vid sina nya hem redan i ett tidigare skede. Leverans i just detta skede är riskabelt och en valp som hamnar i en bil eller i det nya hemmet kan i stället för att vänja sig vid dem lära sig att fasa för dem. En valp som lämnar sin mor tidigt ska alltså absolut vänjas vid bilåkning och så många livsfenomen som möjligt (dammsugare, barn osv.) redan hos uppfödaren, så att dessa inte längre är nya för valpen i det nya hemmet.

UNGDOMEN

Ungdomen börjar när socialiseringsperioden slutar och upphör när hunden blir köns mogen. Ju längre man framskrider i utvecklingsskedena desto mera förekommer skillnader mellan raser och individer i hur länge dessa varar. Även om hundar i detta skede på många sätt redan påminner om en vuxen hund är deras utveckling dock fortfarande på hälft. Pubertetsåldern som är förknippad med uppnående av köns mognad är nödvändigtvis inte något lättare för hundar än för människor. En ung hunds fysiska tillväxt kan göra den klumpig både till rörelserna och till beteendet. Det är alltså skäl att förhålla sig förstående till hunden. Uppgifterna som ges till hunden ska ställas i förhållande till hundens utvecklingsskede. Alltför höga krav i det här skedet kan göra hundens sätt att arbeta osäkert.

I det här skedet lär sig hunden hur man lever i människovärlden. Därför är det bra att redan på förhand fundera på vilka de exakta vanorna är som man vill att hunden ska följa också som vuxen. Eftersom hunden lever i människovärlden är det ur dess synvinkel inte så stor skillnad hurdana vanor som följs i dess familj. Viktigt för hundens del är endast att den vet vilka vanor man förväntar sig att den följer (måste läras först!) och att den behandlas vänligt och konsekvent. Det är alltså skäl att sätta sig in i hundträning för att undvika konflikter. Ur samhällets synvinkel är det av betydelse att hunden lär sig uppföra sig så att den inte orsakar fara eller skada för omgivningen. Dessa vanor är bra att lära åt hunden när den fortfarande är ung.

I flesta fall är det så att ju mera hunden har upplevt saker och blivit tränad vid sidan av lek före pubertetsperioden, desto lättare klarar sig hundens familj från detta utvecklingsskede som framkallar osäkerhet hos hunden. I det här skedet går det alltså att "ta ut pengar från banken", alltså offringarna man gjorde för att ge hunden en så god valptid som möjligt visar sig vara mödan värda.

Hundvalpens beteende utvecklas stegvis

En växande hund kan samtidigt uppvisa drag från flera olika utvecklingsskeden och därför är det omöjligt att fastställa var gränserna för dessa går. Gränserna är verkligen glidande. Generna påverkar tidpunkten för när medfödda beteendemönster första gången uppträder i valpen. Dessa uppträder inte genom inläring utan i och med lämpliga stimulanser i omgivningen. Dessa formas av respons från omgivningen. Beteendet förstärks av positiv respons.

Också arvsmassan påverkar hur beteendemönster ändras. Om inget nedärvt beteendemönster finns kan den inte heller bearbetas eller skapas. Om hunden har ett medfött beteendemönster kan det inte helt avlägnas genom träning, eftersom hunden har ett medfött behov för beteende av visst slag. Om beteendet förbjuds eller förhindras kan hunden börja bete sig problematiskt. Det är emellertid möjligt att genom träning påverka i vilka situationer oönskat beteende framkommer. Bäst lyckas det om valpen riktas mot en lämpligare riktning redan när beteendet framkommer första gången. Vill man inte förstärka medfött beteende eller om man försöker ändra det genom träning, måste en ung hund hållas bort från stimuli som har att göra med beteendet, t.ex. ska en valp som morrar aggressivt hållas bort från draglekar. Det är viktigt att veta tidpunkten för när ett oönskat beteendemönster framkommer. Tidpunkten kan emellertid variera mellan olika raser, släkter och slutligen också individer.

Om hundens egenskaper känns lämpliga, den verkar uppföra sig på ett önskat sätt och behärskar sin uppgift, kan man i träningen fokusera på mera detaljerade saker och det egentliga träningsbehovet minskar. Därför är det fruktbart att utnyttja medfött beteende.

Det är lättast att forma ett medfött beteendemönster när det först bryter ut. Då får man den största nyttan från träningen. Inläring av gester lyckas bäst under socialiseringsperioden, därefter är inläringen långsammare. Också beteendemönster för undvikande av konstiga saker förstärks.

Valpen behöver få kunskap om och kontakter till den omgivande världen, men i så små portioner att valpen inte upplever dessa som hotande eller farliga.

Småvalpskedet (den första egentliga fasen för utvecklingen av beteendet) Valparna kryper runt boet. Örongångarna och ögonen har öppnats: många ljud och saker som ses är nya för valpen. Valpen har ännu inte hunnit lära sig vad som är farligt och vad som är ofarligt. Valpen kan under en kort period bli skrämmd för plötsliga ljud och fly från dem. Valpen kan ännu inte fånga små bytesdjur men blir intresserad av mat som tiken spyrr upp och äter av den. Hos uppfödaren erbjuds valparna i denna ålder naturligtvis också redan fast mat.

Socialt beteende: valpen slingrar sig glatt med öronen bakåtstrukna och baken lågt nere också när den träffar bekanta människor (beteendet är lättast att forma när det bryter ut: uppmärksamma varje valp endast när den inte hoppar men precis innan det och genast när den slutat hoppa).

Uppfödaren kan åstadkomma mycket genom att hantera valpen med ömma och lugna rörelser. Speciellt i den här åldern kan ett kraftigt eller plötsligt grepp om valpen få den att streta emot kraftigt och försvara sig själv. Det är inte fråga om t.ex. brist på respekt utan ett typiskt beteende för en hundvalp. Socialiseringen är ännu på hälft så valpen skiljer inte ännu greppet av en människohand från t.ex. att hamna i ett rovdjurs klor.

Lek med föremål (beteendets andra utvecklingsfas) Valpen börjar uppvisa lekfullhet mot sina syskon och andra saker. Först trevar den bara med munnen, efter en vecka eller två springer den redan och försöker få tag på föremålet och springer undan med föremålet i munnen eller drar det med sig till boet. Detta syns

kraftigt t.ex. I beteendet av stövare (springer efter föremål), spaniels, retrievers och vattenhundar (hämtar ett föremål som intresserar även "lekkamraten" dvs. människan och bär föremålet till "boet" dvs. nära människan).

Lurande och stoppande (tredje utvecklingsfasen) Jaktlekarna förändras: valpen lurar på föremål (syskon, människor, en rullande boll osv.), stirrar på dem och hoppar till slut på dem. Ett föremål som rör sig och går bortåt avlöser i valpen en stopp-reaktion: den kurvar framför föremålet, styr det i lämplig riktning med hjälp av kroppsrörelser eller tar föremålet i munnen. Valpen kan också skälla då den gör så här. Detta beteendeskedede syns tydligt i vuxenbeteendet hos många jakthundar (stående hundar, älghundar, terriers osv.) och framför allt i vallhundars beteende (lura, stoppa eller rusa mot föremålet).

"Assistering vid jakt på storvilt" (fjärde utvecklingsfasen) Vilda hunddjurs valpar övar vid tröskeln till vuxendomen att fånga bytet och styra det i rätt riktning genom att nafsas. Först vuxna individer tar hand om att faktiskt stoppa och fälla bytet genom att bita in i det. Till slut dödas bytet genom ett dödsbett. Endast få hundar utvecklas så här långt. Dock kan styrning genom nafsande av bytet (eller en promenerande människa) förekomma hos raser som vallar t.ex. kor eller renar, och t.ex. arktiska draghundar kan fälla och döda också stora byten.

Det lönar sig att förstärka eller forma önskade beteendemönster redan under ovannämnda skeden.

RÄDSLÅ

Skygghet är en kraftigt ärftlig egenskap. Hundar som är tydligt skygga får därför inte användas i avel. Valpens framtida lynne styrs dock inte heller i detta avseende enbart av arvsmassan. Moderns välbefinnande redan under dräktigheten, valpens möjlighet att bekanta sig med olika saker under rätta känslighetsperiod och inläring påverkar betydligt hur duktigt en hund förhåller sig till livets fenomen. Erfarenheterna som valpen får särskilt under socialiseringsperiodens slutskede påverkar kraftigt vilka saker valpen slutligen blir rädd för och hur stark rädslan är.

AGGRESSIVITET

Hundens tendens att bete sig aggressiv är summan av många faktorer. Aggressivitet har ofta en ärftlig bakgrund och därför ska tydligt aggressiva hundar inte användas i avel. Å andra sidan styrs valpens beteende av valpens tidiga erfarenheter och tikens modell. Det finns flera möjliga orsaker för aggressivt beteende. En del hundar biter eftersom de är rädda, andra däremot pga. smärta eller sjukdom. En del hundar riktar jaktbeteendet mot människor och biter därför. Av den här anledningen är det bra att rikta valparnas jaktlek mot tillåtna föremål redan från början. Alla valpar borde få växa så att det inte behöver tävla för mycket om tillgängliga resurser (mat, leksaker, människans uppmärksamhet osv.). Det borde också finnas tillräckligt med utrymme så att valparna har möjlighet att väja undan i konfliktsituationer. Om valpen inte har möjlighet att väja kan valpen i stället för att gå bort från en otrevlig situation lära sig att attackera redan i ung ålder.

4.2 Om nedärvning av beteende

Arvsmassan påverkar formen av medfödda beteendemönster och åldern då dessa aktiveras. Hurdan stimulansen hunden behöver för att något beteendemönster ska aktiveras beror på hund och situation. Gränsen för stimulansen kan t.ex. vara så hög att ett visst beteende påträffas så gott som aldrig hos en viss individ. Det är fråga om situationens påverkan när hanhundar ivrar sig att lämna urinmärken i ett rum där en tik med löptid har vistats, eller när en hund som följt med andra hundars fångstlekar biter sig in i en leksak från dess minsta lilla rörelse. Medfödda och situationsbundna skillnader i retningströskeln höjd och styrkan av hundens funktionssätt kallas bland hundentusiaster också för skillnader i hundens "driftstyrka"

Även om grunden för beteendet är genetisk har miljön stor påverkan: inläring och erfarenheter formar beteendets slutliga form. Hunden har en färdighet att anpassa sig till sin omgivning genom sitt beteende, inom gränserna som arvsmassan ställer. Beredskapen för medfött beteende existerar men utan lämpliga stimuli och lämplig miljö kommer beteendet kanske aldrig fram, det utvecklas inte tillräckligt eller så riktas det inte mot rätt föremål. T.ex. hundarnas kroppsspråk är till grunden medfött och styrs av gener, men socialt beteende kräver mycket övning med kompisar av samma art.

Generna reglerar också bl.a. hjärnans funktion, produktionen av hormoner och transmittorämnen samt hundens kroppsbyggnad. Alla dessa påverkar vidare reaktionernas exakta uttrycksform, situationen där de förekommer och styrkan av dem. Varje beteendemönster som verkar vara skild styrs inte av en egen gen som lätt kunde påverkas genom avel. De flesta egenskaperna är summan av flera faktorer; utöver miljöpåverkan påverkas de av många gener i arvsmassan. Att påverka en egenskap är därför lättast genom träning eller genom att ändra uppväxtmiljön. Övriga hundar i flocken påverkar alltid beteendet av varje enskild hund.

Mentala egenskaper som verkar vara enskilda är inte alltid det i hundens arvs massa. T.ex. träningsbarhet, intelligens och avklarande av många arbetsuppgifter påverkar varandra så mycket eller har delvis samma härkomst att tydlig ärftlighet är svår att få fram. Skillnader mellan beteendet hos olika hundraser och även olika släktlinjer inom samma ras är dock så stora att arvs massans effekt är tydlig, även om den exakta nedärningsmekanismen inte var känd. Felet har ofta också varit i mätningmetoderna eller analyseringen av data, om miljöpåverkan inte har kunnat skiljas ur ärftliga egenskaper. Ändå nedärvs t.ex. skygghet eller djävhet kraftigt. Om hunden är skygg är den ljudrädd mer sannolikt än andra. En hund som är tydligt skygg får inte användas i avel.

Ärftligheten av jaktegenskaper bevisas t.ex. av olika jakthundrasers olika sätt att jaga. BLUP-index har gett nya krafter för t.ex. avel av jaktegenskaper. Vid beräkningen strävar man att utesluta påverkan av miljö, testtidpunkt och -plats, hundens ålder, kön, testomständigheter och väder. Hundens egna resultat kombineras med dess föräldrars, syskons och avkommors uppgifter. För varje hund har beräknats utifrån provresultat förväntade avelsvärden avseende jaktegenskaper. Prognoserna om avelsvärdet är desto pålitligare ju mer hunden och dess närsläktingar har provresultat. Läs mera om index i punkt 7.2.

Många avelsegenskaper som verkar vara enskilda nedärvs tillsammans eller påverkar varandra. Hundar som kommer från olika håll i världen och som har utvecklats för samma ändamål eller omgivning, påminner varandra också till utseendet. Ändring av en viss egenskap genom avel kan påverka andra delar av hundens beteende eller t.ex. dess kroppsbyggnad. Och omvänt: det är omöjligt att avla konstruktion utan att samtidigt påverka hundens beteende. Kroppsbyggnaden sätter gränser för hur hunden kan bete sig, i vilken form dess beteendemönster slutligen framkommer, hur hunden kan röra sig osv.

Arvs massan dikterar villkoren för hur mycket inläring kan ändra medfött beteende och hurdan förmåga hunden har att anpassa sig till en viss omgivning. Hundens egenskaper kan också vara motstridiga sinsemellan och leda till en svår egenskapskombination; utöver hundens ägare kan också hunden själv och omgivningen lida av motstridigheterna. Kraftig in- eller linjeavel som pågått länge kan förutom exteriördrag också ha fått vissa i vardagen krångliga beteendedrag att bli etablerade. Risken för egenskaper som inte passar ihop finns förutom hos rasrena hundar, också hos många raskorsningar.

Sällskapshundar

Oberoende av sitt användningsändamål ska varje hund vara samhällsduglig. Sällskapshundens yrke ska inte alls underskattas eftersom mycket krävs av just sällskapshundars psykiska egenskaper. Största delen av hundarna i vårt land bor i familjer eller annars nära människor utöver deras eventuella andra arbetsuppgifter. Bra tolerans mot stimuli och frustration är essentiella för en sällskapshund, medan

misstänksamhet, skygghet och aggressivitet däremot är icke-önskvärda egenskaper. Hunden måste kunna bevara sitt sinneslugn och sin vänlighet också i mycket svåra och plötsliga situationer. Hunden spenderar bara en liten del av sin tid på utställningar, prov eller i arbetsuppdrag, i övrigt lever den i familjen och bland samhället.

Mellan olika raser finns tydliga skillnader i bl.a. upphetsning, hur lätt hunden skäller, allmän aktivitet, lekfullhet och träningsbarhet. Skillnader finns även i hur sannolikt hundar nafsar barn eller biter när de är sjuka eller hotade. Arvsmassan påverkar alltså tydligt på dessa drag som observeras i avel.

Mentalitet och beteende är hundens viktigaste egenskaper för ägarna, omgivningen och hundens egen livskvalitet. Valet av valparnas föräldrar först och främst utifrån mentalitet är därför uppfödarens viktigaste uppgift. Hunden själv eller ägarfamiljen kan klara sig med lindriga hälsoproblem men livet med en hund som betar sig väldigt svårt, skyggt eller aggressivt är inte njutningsfullt, varken för ägarna eller för hunden själv.

Raser som ursprungligen har avlats fram för arbetsbruk lämpar sig nödvändigtvis inte som bra sällskapshundar, inte ens i det fall att valpens föräldrar eller till och med mor-/farföräldrar har hållits endast som sällskapsdjur. Drag som finns som kraftiga i stammen försvinner inte genom att hundarna hålls som sällskapshundar under ett par generationer. Beteendebelöven bevaras fortfarande: hunden försöker förverkliga dem, och om det inte lyckas kan beteendet rikta sig mot ett alternativt föremål eller leda till beteendeproblem.

Målet med avel och val av hem för valpar bör även vara att säkerställa hundens välmående.

Känns det svårt att välja avelshundar utifrån mentalitet? Uppgiften blir lättare när man koncentrerar sig på att känna igen bra egenskaper: en hund som används i avel borde bete sig på alla sätt normalt, behagligt och utan att störa omgivningen. En hund som uppför sig väl endast under förarens kommando berättar inte hela sanningen om sig själv. Detta bör komma ihåg vid avelsval på hundar som är långt tränade. En skygg eller aggressiv hund får inte användas i avel. Bevarandet av mångfalden i rasen är viktigt också med tanke på avel av mentalitet: om rasen har endast få olika egenskapskombinationer kvar börjar det vara svårt för hundar att anpassa sig till nya omgivningar eller stadslivet. Valet är svårt att göra om alternativen är få.

Val av hem för valpen

När en familj väljer en hundras bär uppfödaren ett stort ansvar om att rasen i fråga lämplig för familjen avseende rasens egenskaper. För att hundens liv i familjen ska vara trevligt ännu som vuxen, måste uppfödaren hitta rätt hem för varje valp och samtidigt även rätt valp för familjen. Uppfödaren är en expert som måste kunna fatta beslut på rationella grunder. Valpköparen har inte fått se valparna i lika många situationer som uppfödaren och kan därför välja valp känslomässigt. Därför blir det på uppfödarens ansvar att se till att varje valp får ett hem som är lämpligt för den. Genom att välja valpen rätt hem i stället för att välja åt familjen en valp som passar dem bäst når du med större sannolikhet ett lyckligt slutresultat. En lämplig valp för alla valköpare hittas eventuellt inte från just den valpkullen.

Vid val av hem bör man fundera huruvida hundens motionsbehov, arttypiska beteendebelöven och för rasen typiska funktionella behov blir tillfredsställda också som vuxen: kommer hunden att få tillräckligt med rastypisk verksamhet, motion och hjärnarbete. Likgiltighet mot hundens fysiska och psykiska behov ökar sannolikheten för beteendeproblem. Beteendeproblem är en mycket vanlig dödsorsak (avlivande) bland hundar som inte fyllt två år och en vanlig orsak till att valpen lämnas tillbaka till uppfödaren. Uppfödaren måste också fundera på vilka andra djur som finns i valpens blivande hem. Har familjens andra hundar sådana egenskaper som påverkar på valet av valp?

Det är lättare att hitta rätt hem åt en valp och en ung hund än åt en vuxen hund med beteendeproblem. En förnuftig uppfödare använder alltså hellre tid på att hitta och välja valpens första hem än till att söka ett andra eller ett tredje hem åt en redan vuxen hund.

Sensibilisering av en skygg valp kräver kunskap och tid så köparen behöver mycket handledning och valpen kan inte rekommenderas för en livlig barnfamilj. En hund som precis passar till familjen och omständigheterna trivs bäst, verkar redan färdigt bete sig ganska "rätt" och "klokt" och det behövs inte så hemskt mycket träning.

När rätt hund väljs till familjen är både hunden och familjen nöjda.

Hundar på foder

Vid val av fodervärd för en tikvalp är det bra att fundera på tikens eventuellt kommande valpar. Fodervärdshemmet borde för säkerhets skull vara sådant att du kunde utan bekymmer låta hemmet ta hand om valparnas skötsel.

Under dräktigheten är det bra att försöka minska stress hos tiken genom att göra så lite förändringar i dess normala vardag och rutiner som möjligt. Flyttning till ett främmande ställe utan den egna människan mitt i dräktigheten är en situation som ökar beredningstillståndet i tikens kropp, vilket påverkar valparna direkt – tikens stresshormoner hamnar också i valparna. För hunden skulle det vara idealt om den hade ett hem där den kunde valpa och där det fanns en människa (t.ex. uppfödaren själv) med tillräcklig sakkunnighet för övervakande av valpning och säkerställande av trygghet. Valpande tikar känner största trygghet i det egna hemmet. Om ett sådant arrangemang av praktiska skäl inte är möjligt, lönar det sig att försöka göra flyttet till uppfödaren så stressfritt som möjligt för tiken. Fodertiken kan t.ex. skötas hos uppfödaren ofta redan före den planerade betäckningen och en valpningslåda kan sändas till tikens hem så att hunden har möjlighet att i lugn och ro bekanta sig med den. Ibland är det möjligt att ordna det så att innehavaren av fodertiken kan hålla sällskap till sin tik hemma hos uppfödaren strax innan valpningen och under förlossningen.

När valparna har fötts, minskar betydelsen av den egna människans närvaro.

Tiken och valparna ska få vara i lugn och ro. Särskilt viktigt är detta för fodertikar; hushållets övriga hundar är inte en del av tikens normala familj.

Andra hundar i hushållet

Enligt lag ska en tik som förbereder sig för valpning eller diar sina valpar ges möjlighet att få vara i fred. Andra hundar i hushållet får inte komma på ett sådant avstånd att den diande tiken blir orolig. Ibland kan hundar i samma bostad orsaka stress hos tiken, även om hundarna inte såg varandra överhuvudtaget. Tikens beteende ska följas noggrant. Symtom av stress hos tiken kan vara konstant vaksamhet, dessutom kan tiken försöka gömma sina valpar eller lägga sig ner på dem. När valparna redan leker och tiken visar med sitt kroppsspråk att den godkänner närvaron av andra hundar kan de andra hundarna i hushållet hälsa på valparna. Det ska emellertid vara absolut säkert att hundarna beter sig vänligt mot valparna. Låt andra hundar komma i valparnas närhet endast under övervakning. Det lönar sig att låta hundarna komma fram en i taget så att det finns rikligt med rum runtomkring.

På så sätt har alla hundar möjlighet att vid behov backa ut ur situationen. Man ska också ge tillräckligt med rum åt valparna och ge dem en chans att betrakta den nya hunden från avstånd innan hundarna bekantar

sig närmare med varandra. Tänk på att det finns stora skillnader mellan raser i hur de förhåller sig mot andra hundars valpar. En del hundar kan till och med döda valpar.

Tiken har en stor betydelse för valparnas mentala utveckling ända fram till leveransåldern. Därför lönar det sig inte att lämna en fodertik tillbaka till sitt hem före valparna har överlåtits. Tiken ska förstås ha möjlighet att fritt lämna valparna och komma tillbaka. Om valparna har vuxit hos foderfamiljen och uppfödaren vill hämta valparna hem till sig när deras skötsel blir mera ansträngande, vore det bäst om tiken följde med valparna. Det passar säkerligen för de flesta fodervärddar så länge de förstår tikens betydelse för valparnas utveckling.

4.3 Valptester

Med hjälp av valptester kan man få reda på hur valparna förhåller sig till olika saker. De är användningsbara när man väljer rätt slags hund och ägare för varandra. Det är inte möjligt att tillförlitligt förutspå hur hunden kommer att bete sig som vuxen utifrån valptester, eftersom hundens erfarenheter och inläring påverkar kraftigt hundens beteende som vuxen och en del av beteendemönstren är sådana som kommer till uttryck först efter teståldern. Ett valptest berättar emellertid för uppfödaren om valparnas egenskaper och beteende just då. Uppfödaren kan med fördel använda denna information när uppfödaren väljer rätt valp för rätt familj. Uppfödaren kan med stöd av resultaten från valptester jämföra sina olika valpkullar när testet som använts har varit likadant för alla valpkullar och det har utförts på valpar som varit i samma ålder (t.ex. alla uppfödarens valpar testas den dag valparna fyller sex veckor).

Det lönar sig för uppfödaren att bekanta sig i förväg med olika tester och efterfråga erfarenheter från erfarna uppfödare som tidigare har låtit testa sina valpar. I hundraser där användningen av luktsinnet är viktigt kan medfödd förmåga för detta testas redan som småvalp.

MENTALITET OCH BETEENDE

Hundens mentalitet påverkas utöver arvsmassan också av miljöfaktorer, dvs. hundens erfarenheter och inläring. Referenser om helhetsbilden kan fås genom att testa eller observera hundens beteende i olika fastställda situationer.

ATT TESTA BETEENDET OCH ANVÄNDNING AV TESTRESULTAT

Beteendet kan mätas med olika tester, prov, tävlingar eller beskrivningar. Officiella metoder för bedömning av mentalitet är mentaltest, Mentalbeskrivning Hund (MH-beskrivning) och Kennelklubbens officiella avelsgranskning av beteende. Syftet med alla dessa är att samla in data om hundars beteende i vissa fastställda situationer. Genom att kombinera resultat får man information om rastypisk mentalitet. Testresultatet av en individuell hund kan jämföras med idealresultatet som tagits fram för rasen, eller så kan hundens testresultat jämföras med medeltalet av alla testade hundar i rasen, varvid man kan se hurdan den egna hunden är jämfört med rasens övriga individer.

Uppfödaren får värdefull information av testresultaten för att kunna nå sina avelsmål samt till grund för kommande avelsval genom att jämföra de olika individerna i en valpkull med varandra och olika valpkullar sinsemellan. Ju flera individer i rasen har bedömts, desto säkrare bedömningar erhålls av rasens aktuella situation. Dessa resultat kan utnyttjas i specialklubbar då rasens avelsmål definieras. När testresultat har samlats över en längre tidsperiod kan ärftliga nyckeltal räknas från testresultaten, t.ex. heritabilitet och genetisk korrelation. De testresultat som är viktigast med tanke på avelsmål kan intas i de BLUP-index som räknas för rasen. Det är dessutom möjligt att med hjälp av resultaten följa med eventuella ändringar i rasens mentalitet från generation till generation.

5. HUNDENS TYP OCH BYGGNAD – BETYDELSE I AVEL

5.1 Raser och rastyp

HUNDENS UPPGIFT UTTRYCKER SIG I DESS KROPPSBYGGNAD OCH BETEENDE

Hunden (*Canis lupus familiaris*) är till sitt ursprung en domesticerad varg. För uppkomsten av hundraser har behövts återkorsning av domesticerade hundtikar med vilda vargar varvid också nya gener har kommit till hundpopulationen. Hundens genupsättning har också varit utsatt för mutationer och nya konstruktioner, t.ex. variation i hårlag och färger har uppkommit till följd av mutationer. Människan har utnyttjat detta och börjat avla vidare på förändrade egenskaper. Nya drag till flera raser har dessutom fåtts genom raskorsningar när raser har formats för att lämpa sig för sitt användningsändamål. Rastypen är hundens strukturell-funktionella typ dvs. dess kroppsform som ger den förmågan att utföra rasens ursprungliga uppgift. Rastypen har dessutom påverkats av den levnadsmiljö i vilken rasen har utvecklats. T.ex. klimatförhållanden och terräng där hunden är avsedd att arbeta har påverkat vilka egenskaper som betonats i rasen. I vissa raser förekommer uttryckligen flera typer enligt var och i hurdana förhållanden typen har formats. En sådan ras är t.ex. tibetansk mastiff som har avlats i Tibet, för att vara lämplig för olika arbetsuppgifter och miljön.

Också sällskapshundegenskaper har varit arbetsegenskaper. Således har vissa hundar blivit små "famnhundar" och det finns flera olika sällskapshundraser enligt den plats där de ursprungligen har utvecklats. Var och en av dem representerar dock en egen rastyp. Exempel på detta är olika dvärghundraser av bichon-typ som ursprungligen har funnits i flera medelhavsländer och har därifrån spridits till övriga kontinenter. De påminner i viss grad om varandra men representerar alla en egen rastyp.

Förutom hundens uppbyggnad påverkas rastypen också betydligt av hundens mentalitet och beteende. Från vissa raser har den för rovdjur – vargar – typiska driften att jaga och döda försvunnit nästan helt. Hos dessa hundar har t.ex. vallningsegenskaper framhävts i stället. Bordercollies jagar inte får, även om deras vallningsbeteende innehåller många drag som tyder på jakt. För en dylik ras skulle det vara helt atypiskt beteende att behandla får som byte. Många jakthundraser saknar också ett sådant sätt att hantera bytet som är typiskt för rovdjur. I stället för att en labradorretriever skulle riva fågeln som jagas för användning som näring, apporterar den fågeln från vattnet till jägaren så ömtåligt men säkert som möjligt. Jakthundraser är alltså inte avsedda för att döda bytet utan att hämta det till jägarens räckhåll. För vissa raser är däremot vaktande och skyddande typiska egenskaper, inte jagande. Raser har under historiens lopp formats i önskad riktning och därefter har man till exteriören och beteendet valt sådana drag som bäst lämpar sig för omständigheterna och användningsändamålet.

GRUNDBYGGNAD OCH RÖRELSEMÖNSTER

GALOPPTYP (velocide) – i första hand snabba
UTHÅLLIGHET OCH STYRKA INTE SÅ VIKTIGA

- djup bröstorg ger lungorna mera utrymme
- kroppen är kvadratisk
- mer öppna vinklingar
- kort bakkropp varvid bäckenets sittben relativt framme
- snabb hund, det mest typiska rörelsemönstret är snabb galopp där en elliptisk rörelsebana framhåvs, t.ex. vindhundar

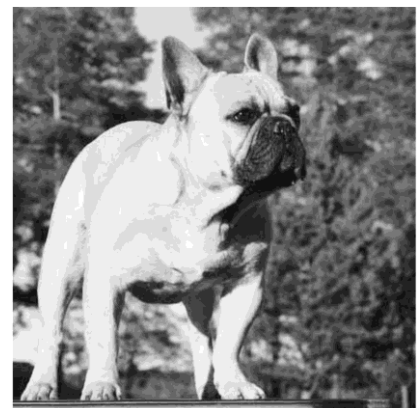


TRAVARTYP (duride) – i första hand uthålliga
SNABBHET OCH STYRKA INTE SÅ VIKTIGA

- lång bröstorg ger lungorna mera utrymme
- kroppen är rektangulär
- parallella konturer
- kraftiga vinklingar varvid skuldrorna är sneda och axelleden är framme
- uthållig hund, t.ex. finsk stövare, schäfer, collier och lapsk vallhund
- mycket allmänt endast stövare eller vallhundar

STARKTYP (vigoride) – i första hand starka
SNABBHET OCH UTHÅLLIGHET INTE SÅ VIKTIGA

- bred bröstorg ger lungorna mera utrymme
- buktiga konturer, sjunkande bäcken och branta och framburna skuldror
- kropp och hals är relativt korta
- runda former, syns också i rörelserna som är aningen gungande t.ex. bulldoggar



BLANDFORMER

En stor del av raserna är blandformer av grundtyperna ovan. Blandform av stark- och snabbtyp: t.ex. grå norsk älghund, bouvier. Blandform av stark- och uthållighetstyp: t.ex. många centraleuropeiska vakt- och vallhundraser. Blandform av uthållighets- och snabbhetstyp: t.ex. fågelhundar.

EGENSKAPER SOM PÅVERKAR HUNDENS RASTYP HAR ANTECKNATS I RASSTANDARDEN

Rasstandarden beskriver rasens ideala strukturell-funktionella typ och ger samtidigt en beskrivning över rasens typiska karaktärsdrag eller bruksegenskaper. Rasstandarden borde vara sådan att läsaren får en någorlunda uppfattning om rasen genom att läsa rasstandarderna även om hen inte skulle se en representant för rasen. Ofta är beskrivningen som rasstandarderna ger dock mycket vag och lämnar mycket rum för tolkning. I synnerhet brittiska rasstandarder är väldigt fåordiga medan många tyska eller franska rasers rasstandarder kan vara mycket detaljerade. Eftersom rasstandarderna inte är precisa kan det till och med inom samma ras förekomma individer av många olika typer som alla ändå kan tolkas motsvara rasstandarderna. Å ena sidan är detta en rikedom för rasen, å andra sidan kan det orsaka förvirring. Vad är den rätta rastypen och vem bestämmer den?

Ofta hänger kännedomen av den rätta rastypen på tradition. Rasstandarderna kan inte, och bör inte, ändras impulsivt. Rasstandarderna för raserna som Kennelklubben registrerar är godkända av FCI och rasens hemland. Rasstandarderna kan ändras endast av rasens hemland eller s.k. ansvarland. Således ansvarar Finland endast för våra egna inhemska rasers rasstandarder. Tolkningen av rastyp och favorisering av modefenomen kan dock ändra rastypen väsentligt även om rasstandarderna inte skulle ha ändrats. Detta framgår av några exempel:

Finska stövarens grundtyp börjar så småningom få egenskaper av starktyp

- Bröstet blir bredare, halsen blir kortare, kroppen blir kortare och bäckenet sjunker
- Rörelserna uttrycker styrka, uthålligheten försvagas
- Är den ändrade rastypen lämplig för sitt brukssyfte?

Rottweilerns grundtyp börjar så småningom få egenskaper av galopptyp

- Bakkroppen blir kortare, vinklingarna blir knappare, halsen blir längre, bröstkorgen smalnar och blir djupare
- Rörelserna uttrycker snabbhet, styrkan avtar
- Motsvarar den ändrade rastypen rasstandarderna?

Uppfödaren bör därmed ha kunskap om både rasens historia och det ursprungliga användningsändamålet för att kunna förstå sin ras, rasstandarderna och avla sin ras närmare rasstandardens ideal. Tyvärr har det ursprungliga ändamålet och exteriören som hänger ihop med det samt beteendet ändrats från det som beskrivs i rasstandarderna. Olika modefenomen har påverkat snabbt rasernas rastyp och ändrat rasernas utseende. T.ex. benstommens konstruktion ändras i önskad riktning redan inom några generationer. Man borde fundera på om riktningen i alla raser alltid är den rätta. Vissa raser kommer från en omgivning som har format deras bruksegenskaper och utseende. När rasen hämtas bort från denna omgivning, ändras också rasens ändamål och utseende. Många raser som ursprungligen har varit brukshundar har idag blivit rent sällskapshundar. Det är dock en stor utmaning för uppfödarna att bevara rasernas rasstandarderliknande beteende och exteriör i förändrade omständigheter. Alltid är detta inte ens ändamålsenligt. Hundar som ursprungligen har varit s.k. kamphundar och boskapsvaktare anpassar sig till det nutida samhället där verksamhet för deras ursprungliga användningsändamål inte längre existerar. Hur långt man går i omformandet och modifierandet av raser så att den ursprungliga rasen ännu kan kännas igen – det är en av de största utmaningarna för modern rasavel.

Det skulle vara viktigt att både uppfödare och domare – såväl exteriördomare som prov- och tävlingsdomare – vet vad man ska göra om rasens typ har ändrats. Om den här förändringen har skett utan att man märkt det är situationen allvarlig.

Specialklubbarnas uppgift är att värna om rastypiskhet och leda rasens avel. Som metoder för styrningen fungerar både avelsval och domarutbildning. Varje uppfödare bär också själva ansvaret för sin ras.

RASSTANDARD OCH AVEL

Rasstandarderna består av rasens allmänbeskrivning, med andra ord allmänuppfattningen som beskriver rasens mest väsentliga drag i ett nötskal. Dessutom innehåller rasstandarderna detaljerade beskrivningar om rasens olika egenskaper.

Exempel på detaljer:

- huvudform
- svanshållning
- hårlag, -längd och färg
- öronstorlek och -ställning
- noslängd
- ben och typiska rörelser
- mankhöjd

Även om rasstandarderna beskriver detaljer om rasen är de alla inte lika väsentliga för rastypen. Dessutom är det bra för uppfödaren att komma ihåg att egenskaperna inte vanligtvis är genetiskt kopplade med varandra. Därför påverkar t.ex. avel av hundens färg inte t.ex. benstommen eller svanslängden. Vid avel bör helheten alltid beaktas!

Både uppfödare och exteriördomare måste noggrant känna till rasens historia, rasens ändamål, rasens strukturellt-funktionella typ och rasstandard. Hunduppfödning och -avel får aldrig basera sig enbart på exteriörbedömning och framgång på utställningar. Hundens mentalitet och hälsa samt rastypiska bruksegenskaper är de allra viktigaste egenskaperna att avla på.

GRUNDER FÖR EXTERIÖRBEDÖMNING PÅ UTSTÄLLNINGAR (utdrag ur hundutställningsreglerna)

EXCELLENT/UTMÄRKT kan tilldelas en hund som är mycket nära rasstandardens ideal, som visas i utmärkt kondition, som har ett balanserat beteende, som är högklassig och har en utmärkt helhet. Dess exteriöra förtjänster är stora och fel smärre och den bör ha typisk könsprägel.

VERY GOOD/MYCKET GOD kan tilldelas hund som äger rastypiska drag, som har balanserad struktur samt är i god kondition. Några smärre fel kan tolereras, men inga fel i strukturen. Detta kvalitetspris kan ges endast till en hund av mycket hög klass.

GOOD/GOD tilldelas hund som är rastypisk men har tydliga fel.

SUFFICIENT/GODTAGBAR bör tilldelas hund som motsvarar rasen utan allmänt godkända rasens karaktärsdrag eller som har bristande fysisk kondition.

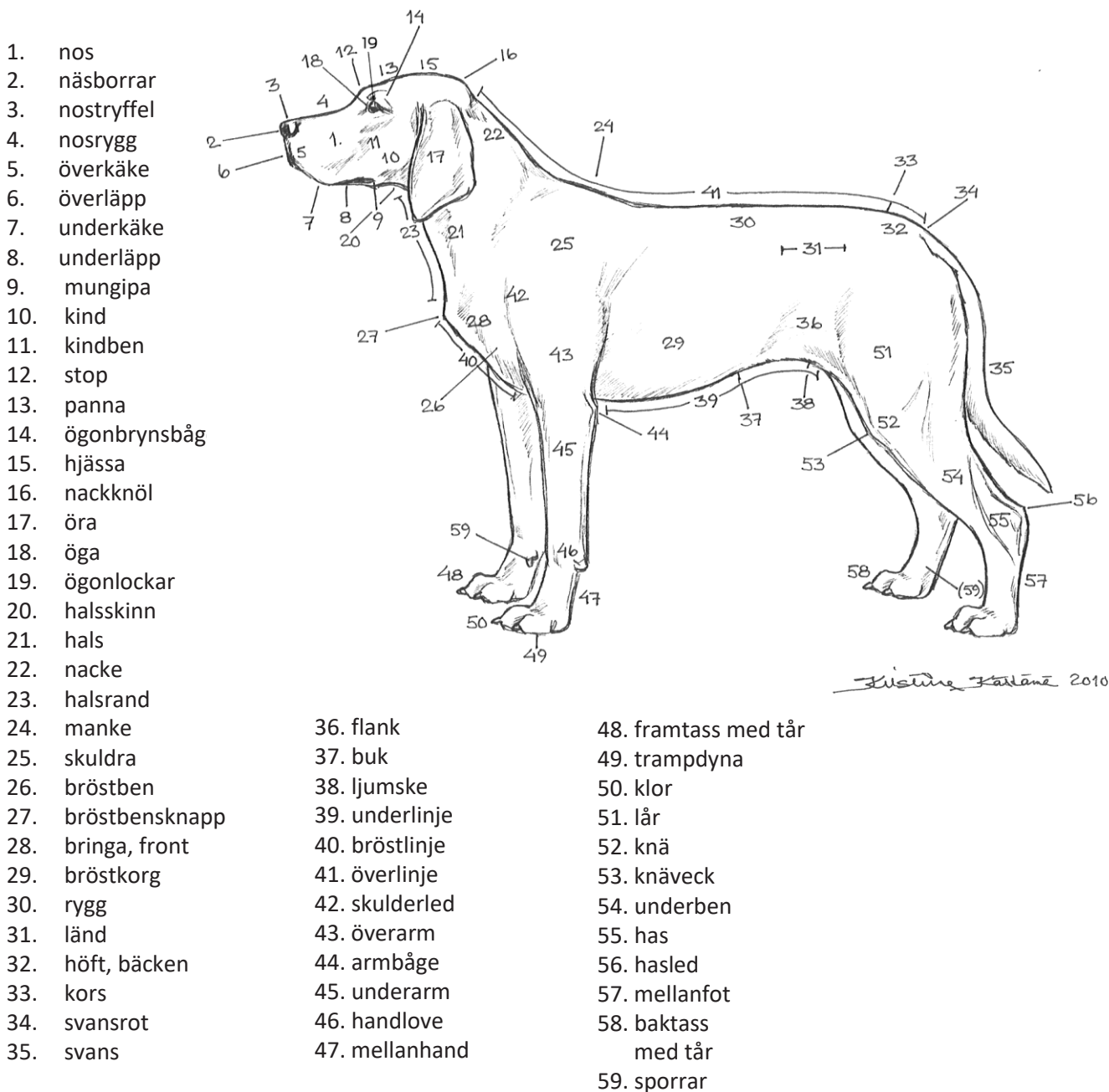
DISKVALIFICERAD bör tilldelas hund som inte motsvarar rasstandarderna till sin typ eller struktur, vars beteende inte motsvarar rasstandarderna, som är tydligt aggressiv, är kryptorkid eller har onormala testiklar, har allvarliga avvikelser i bett eller käkar, vars färg eller hårlag inte motsvarar rasstandarderna eller som uppvisar tydliga tecken på albinism. Detta kvalitetspris kan även tilldelas en hund som inte verkar vara frisk. Det kan dessutom tilldelas en hund som enligt rasstandarderna har ett diskvalificerande fel.

Hundar som inte kan tilldelas något av ovan nämnda kvalitetspris avlägsnas från ringen med omdömet

KAN EJ BEDÖMAS. Detta omdöme tilldelas hund vars rörelser är omöjliga att bedöma eller som jämt undviker domarens behandling och gör det omöjligt att kontrollera bett och tänder, byggnad, svans eller

testiklar, som har märkbare tecken på åtgärder eller behandlingar som ser ut som bedrägeriförsök eller om domaren har anledning att misstänka att ett fel i hunden har avhjälpts (t.ex. ögonlock, öron eller svans). Orsaken till att hunden inte kan bedömas ska skrivas i kritiken.

5.2 Hundens anatomi



1. nos
2. näsborrar
3. nostryffel
4. nosrygg
5. överkäke
6. överläpp
7. underkäke
8. underläpp
9. mungipa
10. kind
11. kindben
12. stop
13. panna
14. ögonbrynsbåg
15. hjässa
16. nackknöl
17. öra
18. öga
19. ögonlockar
20. halsskinn
21. hals
22. nacke
23. halsrand
24. manke
25. skuldra
26. bröstben
27. bröstbensknapp
28. bringa, front
29. bröstkorg
30. rygg
31. länd
32. höft, bäcken
33. kors
34. svansrot
35. svans

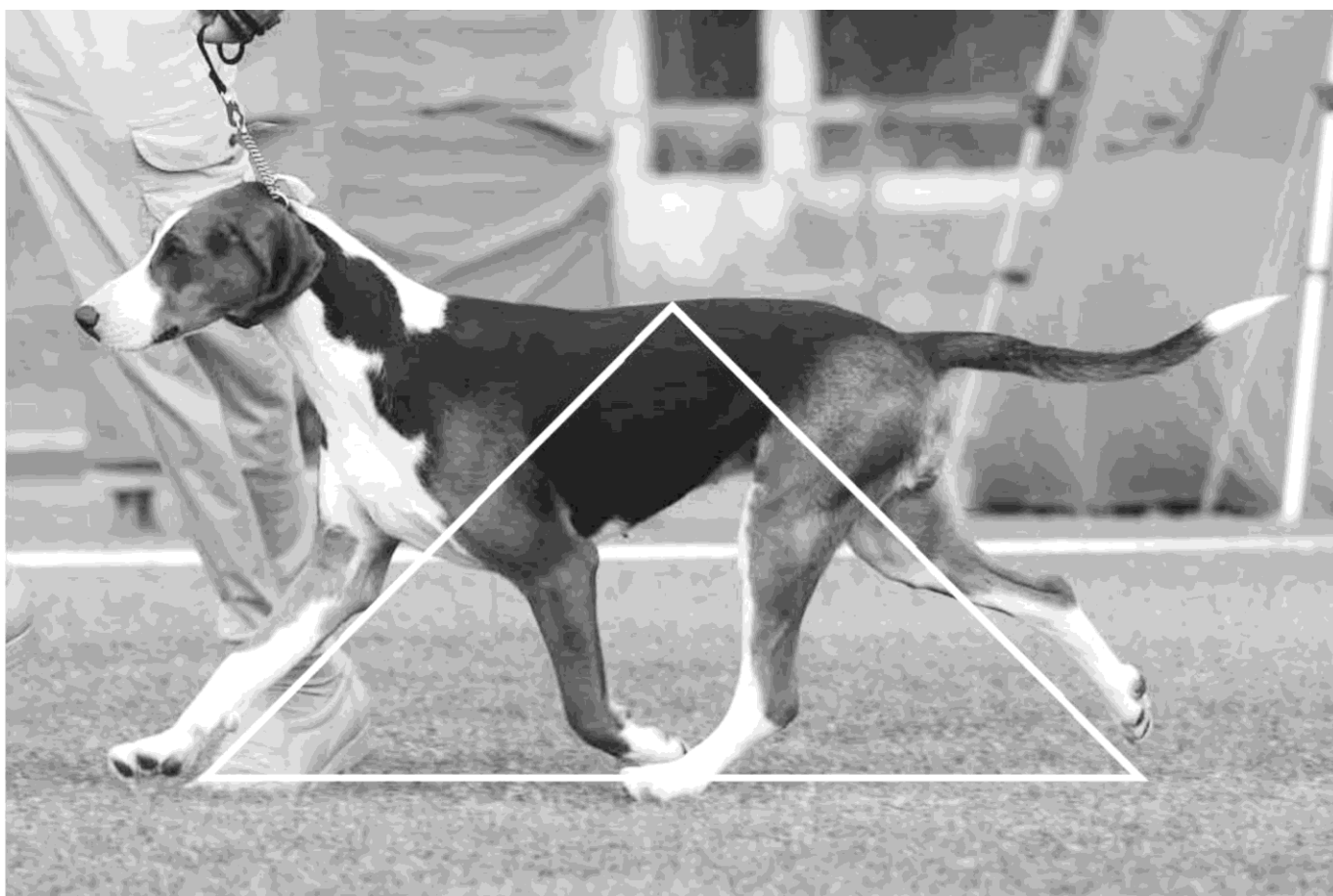
- | | |
|----------------|----------------------|
| 36. flank | 48. framtass med tår |
| 37. buk | 49. trampdyna |
| 38. ljumske | 50. klor |
| 39. underlinje | 51. lår |
| 40. bröstlinje | 52. knä |
| 41. överlinje | 53. knäveck |
| 42. skulderled | 54. underben |
| 43. överarm | 55. has |
| 44. armbåge | 56. hasled |
| 45. underarm | 57. mellanfot |
| 46. handlove | 58. baktass med tår |
| 47. mellanhand | 59. sporrar |

Anatomi är läran om kroppsbyggnad. Hundens utseende och således anatomiska egenskaper påverkas främst av benstommens och musklernas uppbyggnad. Hunden har ca 300 olika ben som fogas till varandra med leder eller brosk. Beroende på rasen är hundens skelett fullt utvecklad senast vid ca 15 månaders ålder. Skelettet förändras konstant också hos en vuxen hund. Det här syns t.ex. i form av att olika problem beträffande benstommen blir värre eller kommer fram först senare. Hunden har ca 500 muskler av vilka ca 300 deltar i extremiteternas funktion. Enskilda muskler bildar ofta knippor av muskelfibrer och musklerna är fästa vid benen med elastiska bindvävshinnor och senor. Muskler och ben är alltså nära förknippade med

varandra, så hundens muskelkondition kan också påverka hundens rörelser. Speciellt framdelens muskelkondition är viktig eftersom hunden saknar nyckelben som människorna har och som fäster skuldrorna i resten av stödraden. Således "vilar" hundens framdel ganska långt på musklerna.

Även om alla raser har samma ben och muskler är benens form och storlek samt musklerna som hänger samman med dem olika till egenskaperna för olika raser. T.ex. raser med korta ben, dvs. kondrodystrofa raser, avviker till sin struktur från vanliga långbenta hundar. Hos många raser hänger skelettets uppbyggnad ihop med accentuerade drag som också kan orsaka hunden problem. Korta ben hänger ofta ihop med dålig struktur i framkroppen, kortskallighet dvs. brakycefali med andningssvårigheter om nospartiet blir alltför kort osv. Vissa rasdrag borde aldrig framhävas på bekostnad av rastypen, överdrift ligger inte långt från sjukdom. Hunden ska alltså oberoende av avvikande kroppsbyggnad kunna leva normalt dvs. hunden borde kunna röra sig och andas utan problem.

Strukturen av hundens benstomme avgör hurdana kroppsproportioner hunden har. Samtidigt kommer rasens strukturell-funktionella typ fram och därmed det typiska sättet att röra sig.



FINSK STÖVARE

HELHETSINTRYCK: Trefärgad, medelstor, jämnhöj; tydligt rektangulär, kraftig men inte tung. När hunden står är benens stödyta lika lång eller lite längre än kroppen samt lika bred framtill som bröstet och minst lika bred baktill som framtill. Tydlig könsprägel

VIKTIGA PROPORTIONER:

Kroppens längd i förhållande till mankhöjden är ca 1:1:1.

Mankhöjdens förhållande till bröstets djup är ca 2:1.

Nosens längd i förhållande till skallens längd är ca 1:1.
 Skallens längd: skallens bredd: skallens djup är ca 1:1:1.

5.3 Tänder, bett och skalle

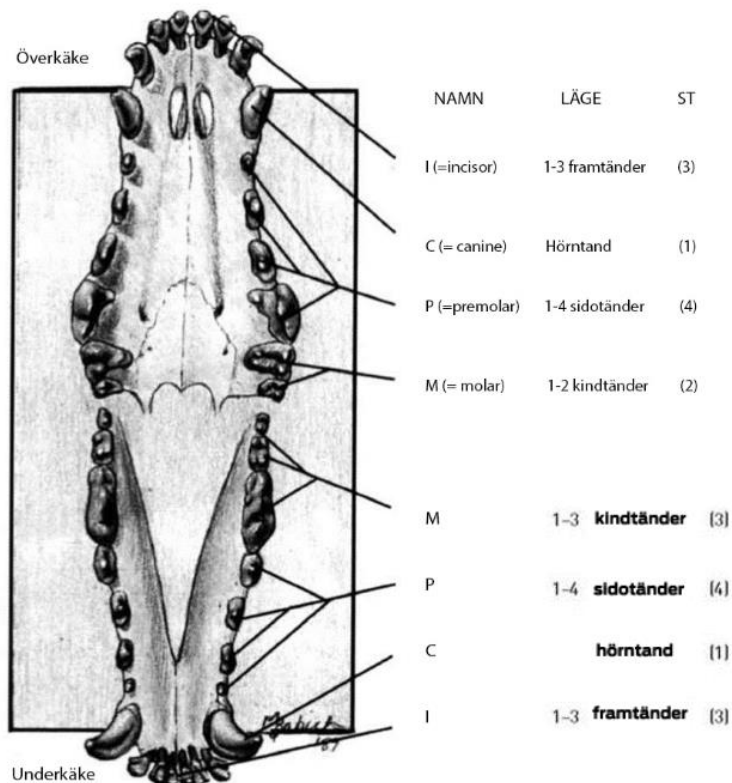
TANDSCHEMA

Tänderna är en del av matsmältningssystemet. Hunden har tänderna av ett rovdjur som är avsedda för att fånga, bita, bära och riva bytet. Hunden sväljer typiskt maten i relativt stora bitar. Normalt bett är s.k. skärande bett dvs. saxbett. Dyliskt bett är allra effektivast för att hugga tag i bytet, döda det och stycka det.

En valp har 28 mjölkötänder, som ersätts gradvis med permanenta tänder. Mjölkötänderna består av framtänderna (insiciver), hörntänderna och sidotänderna (premlarerna). Kindtänderna (molarerna) kommer fram först vid tandbytet men de utvecklas redan under fosterstadiet. Mjölkötänder som inte lossnar måste avlägsnas för att ge rum för permanenta tänder. Vuxna hundar har vanligtvis 42 permanenta tänder.

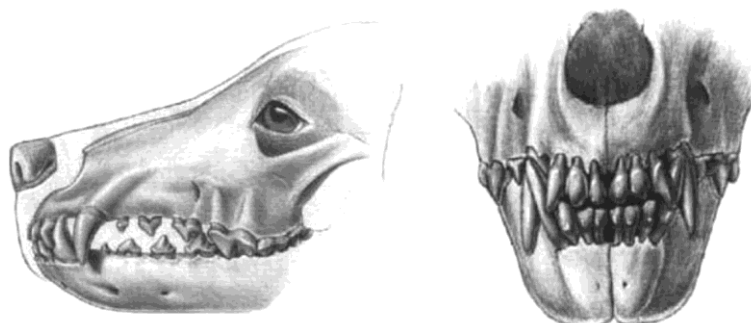
Antalet mjölkötänder motsvarar inte alltid den slutliga tanduppsättningen; även om valpen skulle ha alla tänder kan permanenta tänder utebli. Oftast är det premolarer som saknas. Då har den vuxna individen tandbortfall. I avel ska man undvika användningen av hundar med tandbortfall, i synnerhet om det saknas flera tänder, eftersom detta kan ha en skadlig inverkan på nosens uppbyggnad. Käkbenet, som saknar bryggan som byggs upp av tändernas rötter, är svagare än ett käkben med alla tänder och rötter.

Tänderna har namngetts enligt deras läge, t.ex. P1 är den första sidotanden sett från käkens mitt och P4 är den sista strax före första kindtanden som är M1. Förutom till sitt läge är tänderna också till sin funktion och struktur olika. Framtändernas alltså incisivernas (I) bettyta är relativt liten och deras uppgift är huvudsakligen att fatta tag i något. Hörntändernas uppgift har ursprungligen varit att döda bytet, sidotänderna och kindtänderna sköter om styckning och tuggande av bytet. Därför har speciellt kindtänderna flera s.k. tandknölar, som ökar deras bettyta och således effektivitet.



HUNDENS BETT

Normalt SKÄRANDE bett, kan också kallas saxbett. Framtänderna täcker en aning underkäkens framtänder. Överkäkens hörntand kommer framför första sidotanden i underkäken. Detta är typiskt hos hundar med medellång skalle.



AVVIKANDE BETT

Kan antingen vara rasstandardsenliga eller vara i strid med rasstandarden. Bettyten har avgjorts utifrån hundens ursprungliga brukssyfte. Olika typer av nos och bett är kopplade med risken att tänderna inte rymms ordentligt på sin normala plats. En sjuklig egenskap som kan kräva tandreglering, kirurgisk korrigering eller annan vård får inte framställas som en normal egenskap som är typisk för rastypen.



UNDERBETT

Underkäkens framtänder ligger tydligt längre fram än överkäkens framtänder (1/8" eller 0,12 mm eller mera). Mest typisk hos kortskalliga hundar.

ÖVERBETT

Överkäkens framtänder ligger framför underkäkens framtänder (3/16" eller 0,18 mm eller mera). Påträffas mest hos långskalliga hundar.

TÅNGBETT

Tänderna i båda käkarna träffar varandra jämnt.

Avvikande bett får inte leda till att tänderna skadas, oberoende ras eller skallens form. Hos hundar med underbett är det möjligt att de nedre hörntänderna och övre käkets I3 träffar varandra. En allvarigare och tyvärr en väldigt allmän skada orsakas av överbett där nedre käket är så pass mycket kortare att hörntänderna tar i varandra. Som lindrigast orsakar detta att tänderna skadas mot varandra, som värst trycker nedre hörntänderna blödande hål i övre käket innanför de övre hörntänderna. Alternativen är avlägsnande av de nedre hörntänderna eller att de kapas av och sedan rotfylls. Vid långskallighet borde inte godkännas s.k. svag underkäke och överbett.

6. AVEL OCH GRUNDERNA I ÄRFTLIGHET

6.1. Grunderna i ärftlighet

Hundens ursprung

Den nyaste genforskningen har visat att hunden har domesticerats från gråvargen. Var och hur hunden har domesticerats är ännu oklart. I varje fall hade människan mycket nytta av vargen som blivit tam vid jakt, vallande, som skydd och vakt samt som sällskap.

Även om vilda vargar är genetiskt mångformiga och hunden som djurart är mest modifierad i världen (det finns över 400 hundraser), har de enskilda raserna blivit fattigare genetiskt under århundradenas lopp. Vissa raser har under historiens lopp helt försvunnit eller utrotats och vissa raser har återskapats av kvarlevande individer och andra raser. Således är alla individer i många raser genetiskt mycket likadana. Detta ställer stora utmaningar på modern hundavel: hur ska raserna hållas livskraftiga och hur kan man hindra ökningen av ärftliga sjukdomar och fel i rasen?

Gener och kromosomer

Ärftliga egenskaper baserar sig på gener dvs. arvsfaktorer. Gener består av en biokemisk kombination som kallas deoxiribonukleinsyra (DNA). Hunden har ca 19 300 gener.

All organismens DNA samt gener den innehåller är packade i kromosomer. Hunden har 76 pariga kromosomer (autosomer) och två könskromosomer, XX (tik) eller XY (hane). Sammanlagt har hunden alltså 78 kromosomer.

Kromosomerna är parade konstruktioner och varje kromosompar har fått den ena kromosomen och alla gener den innehåller från fadern och den andra från modern. Modern har endast könskromosomen X och ger således alltid den till sina avkommor. Av sin far får hunden antingen X eller Y. Det är alltså faderns könskromosom som avgör valpens kön.

En viss gen befinner sig alltid på samma plats i samma kromosom. Platsen kallas lokus. En gen kallas, enligt sin placering, antingen autosomal eller X-kromosomkopplad dvs. könskromosomal. En X-kromosomal gen befinner sig i X-kromosomen. En autosomal gen befinner sig i någon annan kromosom.

I X-kromosomen finns över 200 gener så det finns många ärftliga egenskaper som nedärvs genom X-kromosomen. Däremot innehåller Y-kromosomen endast gener som har att göra med bestämning av könet, dessa gener finns det några tiotal av.

En gen kan ha flera olika versioner dvs. alleler. En kromosom kan dock innehålla endast en allel av varje gen. En individs kromosomuppsättning har sålunda två alleler av en gen, eftersom den har två homologa kromosomer, den ena av fadern och den andra av modern. Dessa parade genformer kallas för genpar.

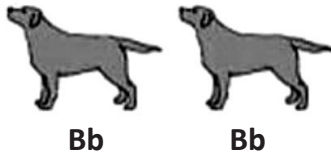
När ett genpar består av två samma alleler kallas den homozygot. När allelerna är sinsemellan olika är genparet heterozygot.

Dominans

När den ena allelen i ett allelpar är dominant täcker eller hindrar denna den andra allelens påverkan. Allelen som täcks är då recessiv dvs. vikande. En dominant allel betecknas med stor bokstav och en recessiv med liten.

Som exempel kan användas bestämningen av svart och brun färg:

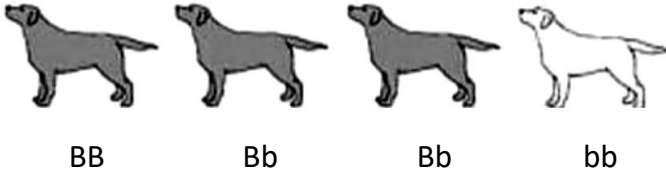
Föräldrar



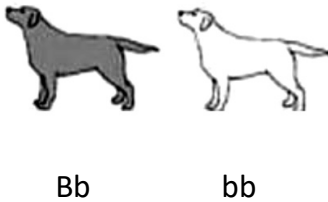
Två svarta hundar paras. Båda hundarna har recessiv brun allel.

Resultatet är en svart hund som är homozygot avseende färg, och två svarta hundar som bär brun färg. Den fjärde valpen är brun (homozygot brun avseende färgallelen).

Avkommor



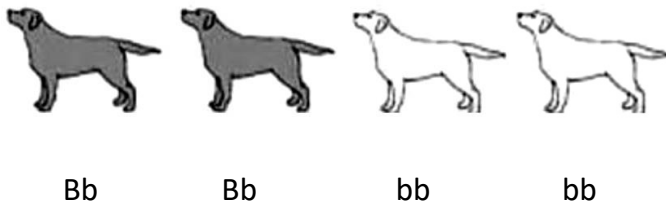
Föräldrar



Vi parar en svart hund som bär brun färg med en brun hund.

Resultatet är två svarta hundar som även bär brun färg. Dessutom är två hundar bruna (homozygota avseende den bruna färgallelen).

Avkommor



Redan en dominant allel täcker alltså den recessiva allelens inverkan. Hundens alleler avseende någon egenskap kallas för genotyp (G). En synlig egenskap kallas för fenotyp (P). Flera olika genotyper kan resultera i likadan fenotyp.

Om ingen dominans fanns mellan allelerna skulle fenotypen av en heterozygot (Bb) vara en mellanform dvs. intermediär, en mellanform av två olika alleler. Vad gäller brun och svart färg är svart emellertid dominant och därför är heterozygota individer alltid svarta till sin fenotyp. Alleler som bärs av en sådan hund kan antingen vara BB eller Bb och slutsatser avseende dessa kan göras först utifrån avkommorna.

Det enklaste sättet för att sluta sig till vad som kan väntas av kombinationen är att göra upp ett ruttdiagram. Samma schema kan användas för vilken som helst egenskap som styrs av ett genpar. Till exempel i ögonsjukdomen PRA som nedärvs recessivt är friska hundars genotyp antingen PP eller Pp. Sjuka hundars genotyp är pp. Vi parar två bärare (Pp):

		Faderns alleler	
		P	p
Moderns alleler	P	PP	Pp
	p	pP	pp

Resultatet blir i genomsnitt 25 % friska homozygoter, 50 % friska heterozygoter och 25 % sjuka. Resultatet baserar sig på sannolikheter och framkommer som sådant endast i en stor mängd hundar; slumpen avgör fördelningen i varje enskild valpkull.

Uppkomst av könsceller och befruktning

Könscellerna (spermien och äggcellen) bildas redan under fosterutvecklingen men mognar slutligt vid könscelldelningen, meios. Vid meiosen skiljer sig de pariga kromosomerna med gener från sina par, varvid kromosomantalet halveras. I hundens könsceller finns 39 kromosomer, slumpmässigt någondera av varje homologa kromosom. Det är alltså slumpmässigt vilken av ett enskilt genpars alleler som befinner sig i just den spermie eller äggcell genom vilken hunden överför sina gener till sin avkomma.

När spermien och äggcellen sammanfogas vid befruktningen skapas ett embryo som innehåller 78 kromosomer. Om det skulle finnas enbart två olika homologa kromosomer skulle de kunna forma fyra möjliga kombinationer. Människans 23 homologiska kromosomer har 8 388 608 kombinationsmöjligheter – för hunden är motsvarande siffra över 549 miljarder!

Embryonas mångfald ökas ytterligare av könscellernas mutationer och s.k. crossingover, överkorsning, där varje kromosom som nedärvt från modern och fadern kan byta delar med sin homologa kromosom.

Mutationer sker i varje individ. Allelen kan bli oanvändbar av deras påverkan eller bytas helt och hållet till en annan. Förändringarna kan vara gynnsamma eller skadliga eller så har de ingen verkan alls. Ändringarna syns i kroppens äggviteämnen dvs. proteiner som byggs upp enligt instruktionerna i generna. Alltså om receptet ändras får vi en ny soppa!

Tack vare den slumpmässiga fördelningen av kromosompar, mutationer och crossingover uppkommer det aldrig två exakt likadana könsceller. Såväl i hundar som i alla övriga organismer kan identiska individer dock födas. I sådana fall föds två individer av samma embryo varvid deras arvs massa är likadan. Många hundraser är dock så enhetliga både till utseendet och till färgen att det kan, i motsats till människan, vara svårt att hitta identiska individer enbart på grundval av utseendet.

Överföring av gener från generation till generation – släktskapsförhållande

Varje hund överför alltså hälften (50 %) av sina kromosomer samt allelerna i generna dessa innehåller till sin avkomma. Denna andel gemensamma alleler kallas för släktskapsförhållande. Släktskapsförhållandet mellan mor- eller farförälder och valpen är 25 %. Sannolikheten för gemensamma alleler halveras i varje generation: i tredje generationen är den bara 12,5 %, i fjärde 6,25 % och i femte 3,125 %. Syskon har ca 50 % gemensamma alleler och halvsyskon 25 %.

NEDÄRVNING AV EGENSKAPER OCH AVEL

Med hjälp av avel kan man försöka påverka endast ärftliga egenskaper. För att uppnå avelsframgång måste egenskapen också ha individuella ärftliga skillnader mellan djuren, dvs. olika alleler (heritabilitet). Om alla djur har en likadan arvs massa finns det ingenting att välja från i djurgruppen.

Om nedärvningsmodeller

Egenskaper nedärvs styrda av antingen ett eller flera genpar. När en egenskap nedärvs genom ett genpar kallas det till kvalitativ alltså mendelsk nedärvning (andra benämningar: monogen nedärvning). När en egenskap nedärvs genom flera gener kallas detta till kvantitativ nedärvning (andra benämningar: polygen nedärvning).

Kvalitativt nedärvda egenskaper påverkas endast av en eller några gener och därför är inverkan av den enskilda genen stor. Miljön påverkar inte alls eller väldigt minimalt.

Kvalitativt nedärvda egenskaper är t.ex. pälsfärg och flesta ögonsjukdomar (se exemplet ovan om dominans).

Kvantitativt nedärvda egenskaper påverkas av en stor mängd gener, varvid den enskilda genens inverkan är liten. Också miljön påverkar dessa egenskaper. Avgörande är mängden alleler som påverkar mot ett visst håll, kvalitén av dessa är av mindre betydelse. Kvantitativa egenskaper är t.ex. byggnad, mankhöjd, defekter i benstommen och mentala egenskaper.

Eftersom det är svårt att se de enskilda alleler för kvantitativa egenskaper direkt på hundens fenotyp beskriver man dessa egenskaper med hjälp av olika nyckeltal, t.ex. heritabilitet och genetisk korrelation. Man kommer åt "beteendet" av kvantitativa egenskaper genom statistik, genom att räkna ut sannolikhetsgrader för nedärvning. Sannolikheter kan uppskattas utifrån hundens egna och dess nära släktingars resultat.

Heritabilitet

När det gäller en kvantitativ egenskap formas hundens fenotyp genom genernas och miljöns samspel. Heritabiliteten alltså arvbarheten berättar hur stor andel av skillnader mellan egenskaperna i djuren beror på arvet. Den beskriver materialets användbarhet i avlandet på egenskapen, dvs. utifrån den kan man se i vilken mån materialet lyfter fram ärftliga skillnader mellan djur. Således beskriver den också avelsbarheten. I egenskaper med låg heritabilitet är det viktigt att beakta också släktingarnas resultat.

Ju högre heritabilitet egenskapen har, desto snabbare ser man framsteg i avel på denna egenskap.

Framsteg är alltid möjliga när heritabiliteten överstiger noll. Om alla hundar har samma gener i en viss egenskap, förekommer inga ärftliga skillnader i djurgruppen och heritabiliteten är noll fastän egenskapen skulle vara kraftigt ärftlig. Heritabiliteten anses vara måttlig om den överstiger 0,20 och hög om den överstiger 0,35–0,40. Heritabiliteten är desto högre ju bättre man lyckas standardisera miljöfaktorer som påverkar egenskapen.

Heritabiliteten är inget standardtal. Heritabiliteten för samma egenskap varierar i olika populationer, beroende på antalet ärftliga skillnader och olika miljöfaktorer. Om man tar framsteg i avel på en viss egenskap går heritabiliteten neråt eftersom ärftliga skillnader i djur minskar och miljöfaktorernas relativa andel ökar.



Fertilitets- och jakttegenskaper har ofta låg heritabilitet. Exempel på egenskaper med hög heritabilitet är byggnadsegenskaper (t.ex. mankhöjd), flera defekter i benstommen samt, vad gäller mentala egenskaper, skygghet.

Genetisk korrelation

Genetisk korrelation anger det ärftliga sambandet mellan två egenskaper: den berättar i hur stor grad egenskaperna styrs av samma eller nära sammankopplade gener. När sambandet är gynnsamt förbättrar avel på en egenskap även den andra egenskapen. Om sambandet är ogynnsamt kan valet på den ena

egenskapen försämrar den andra egenskapen. Det har konstaterats t.ex. att normal utveckling av höftleder och arbetshundars mentala egenskaper har en gynnsam genetisk korrelation.

Miljöns påverkan

Hundens arvs massa, dess gener, kallas för genotyp (G). Som tidigare har konstaterats påverkas flera egenskaper också av miljöfaktorer (E). Egenskaper vi ser (fenotyp, P) är inte enbart orsakade av gener utan är resultatet av samverkan mellan gener och miljö: $P = G + E$.

Miljöfaktorer påverkar hunden genom hela dess liv. Deras påverkan börjar redan i livmodern, varvid bra skötsel och utfodring av modern ger valparna goda förutsättningar för livet. Med en gynnsam miljö kan man forma hunden i en positiv riktning, men man måste komma ihåg att dessa förvärvade egenskaper inte nedärvs: hundens ärftliga kvalitet förblir alltid den samma, oberoende av miljön. Miljön formar egenskaperna inom ramen för generna. Det är viktigt att beakta miljöns eventuella påverkan då man jämför hundars egenskaper ($G = P - E$).

Miljöfaktorer kan indelas i systematiska, permanenta och slumpmässiga miljöfaktorer. Systematiska (inre) miljöfaktorer påverkar hundarna på ett förutsebart sätt, sådana är t.ex. hundens kön och ålder. Vi vet på förhand att en väldigt ung hund inte är sitt bästa i prov och att resultaten förbättras när hunden blir äldre. Ålderns inverkan måste beaktas då man jämför resultat av hundar i olika åldrar.

Slumpmässiga miljöfaktorer är oväntade faktorer, t.ex. under ett prov som hunden genomför. De antingen förbättrar eller försämrar hundens resultat. Slumpmässiga faktorer är bl.a. mättningsfel, väder och olika störningar under hundens mätning eller prestation.

Permanent miljöfaktorer är exempelvis valptidens utfodring och en skada som inträffat i ung ålder. Permanent miljöfaktorer påverkar likadant på alla hundens konsekutiva resultat. Effekten av permanent miljöfaktorer stannar i hunden under hela dess livstid. Man kan inte alltid på förhand veta effektens riktning och storlek, och inte heller alltid i efterhand.

Miljöfaktorernas påverkan kan jämnas ut något med statistiska metoder. Med dem kan man utvärdera genetiska faktorerens inverkan på hundens resultat och räkna ut avelsindex. Dessa metoder kan emellertid endast beakta inverkan av systematiska miljöfaktorer och i någon mån jämnas ut inverkan av slumpmässiga faktorer. Slumpmässiga faktorerens inverkan kan även jämnas ut när man gör flera mätningar eller bedömningar på hunden och räknar ut ett medeltal på dessa. Permanent faktorer kan vanligtvis inte beaktas eller så vet man inte i vilken grad de påverkar.

6.2 Val av avelshund

När du väljer hundar till avel gör du s.k. avelsval. Hur egenskaper nedärvs påverkar hur eller utifrån vilka faktorer det lönar sig att göra avelsval.

Vid avel på egenskaper som nedärvs kvalitativt favoriseras eller gallras bort några enskilda alleler. Avel på en dominant egenskap är lätt eftersom egenskapen alltid syns i hundens fenotyp. Om den önskade egenskapen nedärvs recessivt, kan endast homozygota individer identifieras utifrån fenotyp. Bärare kan inte identifieras utan gentester eller testparningar. Därför är det svårt att gallra bort en recessiv allel från populationen.

Total bortgallring av en enskild allel från populationen är inte heller alltid klokt eftersom varje allel reglerar ofta fler än en egenskap (pleiotropi) och är därför ofta delvis nyttig. I naturen hålls skadliga alleler mest i heterozygot läge, dvs. de täcks av en frisk, normal allel. Detta är möjligt när det finns tillräckligt stor genetisk variation, alltså mångfald i populationen. Då får avkomman bara sällan samma skadliga allel av båda föräldrar.

Kvantitativa egenskaper påverkas av totala gener. Pga. det stora antalet gener kommer den enskilda genens inverkan inte till uttryck i hundens fenotyp. Avkommornas egenskaper påverkas av hur mycket individerna som valts till föräldradjur har gener som påverkar egenskapen gynnsamt. Avel på en kvantitativ egenskap är ökning (förstärkning) eller minskning av egenskapen. Framsteg mäts ofta på populationsnivå.

Man tar framsteg genom att välja för avel hundar som är bättre än rasens genomsnitt. Då ökar andelen "bra" gener så småningom medan andelen "dåliga" minskar. Största delen av egenskaper som kan avlas på hundar är kvantitativa.

Gemensamma avelsmål för alla raser

I Kennelklubbens avelsstrategi konstateras att en lämplig avelshund ska vara rastypisk både exteriört och till karaktären och att den inte får ha fel eller skadliga egenskaper som är till förfång i det vardagliga livet.

För att uppnå målet ska till avel väljas en individ:

- med balanserat beteende och karaktär
- som mentalt och fysiskt är lämplig för det syfte rasen har avlats fram för
- som är frisk
- som kan fortplanta sig på normalt sätt
- som härstammar från så långlivade individer som möjligt
- som är rastypisk till sin byggnad och exteriör.

Bevarandet av rasens genpool så bred som möjligt ska också vara ett av avelsmålen.

Rasspecifika avelsmål: Rasspecifik avelsstrategi (Jalostuksen tavoiteohjelma, JTO)

Flesta raser har en rasspecifik avelsstrategi (Jalostuksen tavoiteohjelma, JTO) som godkännts av Kennelklubben. Programmet behandlar rasens situation övergripande. I programmet tas även upp centrala hälsorisker som anknyter till rasen samt övriga utmaningar för aveln som bör beaktas av såväl uppfödaren som valpköparen på det sätt som fastställts i programmet. Bekanta dig med strategin för din ras och följ rekommendationerna i den när du väljer dina avelsdjur!

Om din hund konstateras ha en sjukdom eller ett hälsoproblem, beakta detta när du gör avelsval och informera specialklubben om saken. Hundens dödsorsak och -ålder borde rapporteras både via Kennelklubbens Omakoira-tjänst och till specialklubben. Specialklubben ska hålla reda på situationen i sin ras så att uppgifterna och rekommendationerna i JTO kan uppdateras vederbörligt. Endast på så sätt hålls programmet täckande.

Var får man information om hundar?

Avel betyder att man förbättrar rasen som en helhet, syftet är inte att producera enstaka toppindivider. Då vi använder olika bedömningskriterier när vi gör avelskombinationer bör vi komma ihåg att målet med avel alltid är att skapa bättre avkommor än rasens genomsnitt. För att uppnå detta mål väljer man i avel hundar som är bättre än genomsnittet i rasen.

Vid valet av hanar ska kriterierna för valet vara striktare än för tikar eftersom hanarna får allt som allt flera avkommor. Principerna är dock desamma hos bägge könen.

För att uppnå de önskade egenskaperna väljer man för tiken en hane som kompenserar tikens dåliga egenskaper. Om du har tänkt använda din egen hane, fundera på om den är det bästa (eller lättaste) valet för din tik. Är den så bra att du skulle betala för dess användning ifall den ägdes av någon annan?

Till hane väljs traditionellt en "gammal bra nedärvarhane", som har många bra avkommor. Här blir problemet emellertid den att överanvändningen av hanen leder till att skadliga alleler anhopas i rasen. Det lönar sig alltså att överväga om man skulle våga prova på en ung hane som inte ännu har egna avkommor. Om den "gamla bra nedärvarhanen" inte exempelvis har lämnat en enda så bra son att den i sin tur skulle kunna användas, har den gamla hanen faktiskt varit så bra?

Använd inte en tik som är under 2–3 år gammal för avel. Hanen får vara även äldre om du vill få så noggrann information som möjligt om hundarnas samt deras syskons och föräldrars egenskaper. Kom ihåg att de flesta ärftliga sjukdomar bryter ut vid 3–4 års ålder. I raser vars typiska ärftliga problem inte kommer fram förrän 5–7 års ålder lönar det sig att använda hundar som själv är friska i 2,5 års ålder och vars föräldrar och övriga nära släktingar är friska ännu vid 5–6 års ålder.

Använd inte hunden flera gånger i avel förrän du har kännedom om vad den har lämnat i sina föregående valpkullar.

För avel behövs information och resultat av en så stor andel rasens hundar och deras egenskaper som möjligt. Olika informationskällor kan användas till godo då man gör avelsval. Målet är ett slutresultat som uppfyller både allmänna krav (bl.a. rasspecifik avelsstrategi och rasens avelsreglemente) och kraven vi själv ställer. Det lönar sig att också be om råd från specialklubbens avelsråd.

Egenskap och nedärvningsform	Informationskälla
Beteende och karaktär (kvantitativ)	Mentaltest Mentalbeskrivning Hund (MH-beskrivning) Bruks- och anlagsprov Avelsgranskning Bedömning av karaktär på utställningar
Hälsa och fortplantning (en del sjukdomar kvalitativa, största delen kvantitativa)	Hälsogranskningens utlåtanden DNA-testresultat Dödsorsaker bland nära släktingar (Kennelklubbens avelsdatasystem)
Bruksegenskaper (kvantitativ)	Anlagsprov Bruksprov
Typ och byggnad (kvantitativ)	Avelsgranskningar Utställningar (med vissa begränsningar)

Beteende och mentalitet

Med mentalitet avses hundens benägenhet att bete sig på ett visst sätt i specifika situationer. Genom att vi iakttar hundens beteende i olika situationer får vi referenser om hundens mentalitet.

Hundens mentalitet är dess viktigaste egenskap med tanke på hundens position som människans följeslagare. Mentaliteten formas efter arvsmassans och miljöns samverkan. I hunduppfostring ska man alltid sträva efter att hundarna som används i avel är problemfria till sin mentalitet och beteende. Så stöder man också hundens egna välmående, eftersom t.ex. en hund som är känslig för stress kan drabbas av olika sjukdomar lättare än hundar som inte är det. Av miljöeffekterna har valptidens erfarenheter och omständigheter en särskilt stor betydelse för hundens mentalitet.

Du hittar ett omfattande infopaket om hundens mentalitet, gester och eventuella beteendeproblem på Kennelklubbens finskspråkiga Hanki koira -webbplats: <http://www.hankikoira.fi/>

Kennelklubben har tre huvudsakliga metoder för bedömning av hundens mentalitet: mentaltest, Mentalbeskrivning Hund (MH-beskrivning) och avelsgranskning av beteende. Alla dessa metoder baserar sig på att hunden genomför en viss bana där den stöter på olika situationer och saker. Som bedömningsmetoder kompletterar de olika testformerna varandra. Mentalitet och beteende kan bedömas också på andra sätt. Föreningar har rasspecifika tester och avelsgranskningar för bedömning av mentala och bruksegenskaper. Uppfödarna kan utnyttja valptester vid valet av det rätta hemmet för valpen. Hundens vardagsbeteende beskrivs också med bl.a. enkätstudier som riktar sig för ägarna.

Olika datasamlingsmetoder bygger bit för bit en bild av såväl individens, rasens som alla hundars beteende och mentala egenskaper. Det ska emellertid beaktas att testande och beskrivande av hundens mentalitet är fördelaktigt enbart då metoderna som används är tillförlitliga och lämpliga för ändamålet. I bästa fall bidrar olika mentalbeskrivningar till att språkbruket i vardagen blir mera enhetligt. Detta ökar förståelsen av terminologin om hundars mentalitet och underlättar diskussionen om hundars egenskaper och beteende också på allmän nivå.

Avel av mentala egenskaper

I olika raser strävar man efter olika typer av hundar och dessutom påverkas avelsvalen i flera raser av rastypiska bruksegenskaper. En del raser är i genomsnitt livligare och mera energiska, medan andra är lugnare. En del är socialt intresserade av såväl främmande människor som hundar medan andra är mera likgiltiga. Det finns olika uppfattningar och önskemål om hurdan en god mentalitet är inom rasintressenterna, även inom samma ras. Alla uppfödare strävar således inte efter att nå ett alldeles enhetligt mål. Detta är en av orsakerna till att det är en utmaning att avla på mentala egenskaper.

Mentala egenskapers heritabilitet förblir ibland lågt. Orsaken till detta kan vara bl.a. den stora mängden gener som påverkar i bakgrunden, miljöfaktorers kraftiga inverkan eller svårigheter med mätningen eller bedömningen av en egenskap. Bedömningen av mentala egenskaper är som bäst då den görs så opartiskt och pålitligt (objektivt) som möjligt, och då man har fastställt hur och vilka egenskaper som bör bedömas (dvs. bedömningen är standardiserat).

Arvsmassans påverkan på både önskade och oönskade mentala egenskaper är betydande, och således är det möjligt att påverka mentala egenskaper genom avel. Nedärvningen av t.ex. olika rädslor är kraftigt. Som stöd till avelsbesluten är det bra för uppfödaren att använda uppgifter om hunden själv, men också dess syskon, föräldrar och eventuella tidigare avkommor.

Valet av mentala egenskaper kunde underlättas med avelsindex. Avelsindexen har sedan länge varit i bruk vid värderingen av t.ex. finska stövares jaktegenskaper (se punkt 4.2). Läs mera om avelsindex i punkt 7.2.

Enligt Kennelklubbens avelsstrategi ska en hund som används i avel ha goda nerver och ett temperament som motsvarar rasens, så att sannolikheten för att det till avkomman överförs karaktärssegenskaper som gör livet besvärligt och försämrar välbefinnandet, exempelvis skygghet, blir så liten som möjligt.

Överdrivna rädslor eller aggressiva reaktioner är oönskade i alla raser. Hunden kan bli rädd i enskilda ovanliga eller överraskande situationer, men om dessa situationer väcker känslor av rädsla eller aggression hos hunden i dess normala vardag, eller om hunden inte har förmåga att hantera och återhämta sig från sin sinnesstämning, måste dessa tolkas som överdrivna reaktioner. I det moderna samhället måste man även beakta att största delen av hundar ska ha förmågan att acceptera en viss mängd social växelverkan med främmande människor som betar sig normalt.

De rasspecifika avelsstrategierna tar ställning till rastypiska karaktärsdrag. Rasspecifika avelsstrategier kan laddas ner från Kennelklubbens avelsdatasystem. I PEVISA-programmen för en del raser har dessutom

inkluderats villkor gällande mentalitet och bruksegenskaper. Då ska hunden ha t.ex. ett visst prov- eller mentaltestresultat innan den kan användas i avel.

Hälsa

Hundägaren bör se till sin hunds hälsa och välmående. Utöver tillfredsställande av fysiska behov bör ägaren se till att hunden får tillräckligt med psykisk stimulans. Som ett flockdjur behöver hunden också tillräckligt med sällskap. En hund som hålls ensam och isolerad lider.

Ägaren borde veta hurdan en frisk och välmående hund är. Då går det att uppmärksamma signalerna som berättar att hunden inte mår bra eller att den har sjukt.

Det finns skäl att förhålla sig särskilt kritiskt då man bedömer hälsan av en hund som används i avel. En avelshund måste också kunna föröka sig normalt och utan problem. Även om det inte ännu fanns något vattentätt bevis på sjukdomens ärftlighet eller nedärvningssätt, lönar det sig, i rasens bästa intresse, att förhålla sig med attityden att generna ligger bakom sjukdomen. Ibland kan miljöfaktorer utlösa problemet eller förvärra det. Benägenhet för problemet är trots det genetiskt.

Om man använder i avel hundar som är sjuka eller lider av hälsoproblem överförs till avkommorna gener som orsakar eller utsätter dem för samma problem. Som uppfödare bidrar du till hur genmaterialet i din ras formas. Kom också ihåg ditt ansvar mot valpköpare.

Tänk även på att rasen kan hållas frisk och livskraftig endast om dess genpool hålls tillräckligt brett.

I Kennelklubbens avelsstrategi utstakas att en hund är till kroppsbyggnad och hälsa avelsduglig om den saknar sjukdomar eller fel som försämrar dess välbefinnande och dess sätt att röra sig normalt, samt om den inte har sådana sjukdomar som kräver kontinuerlig/upprepad medicinering eller specialdiet.

Hunden får inte heller ha ett fel eller en sjukdom som förvärras av dräktighet och valpning. Den får inte, såvitt man vet, ge i arv fel och sjukdomar av det nämnda slaget. Undantag till denna regel utgörs av ärftliga sjukdomar till vilka det finns gentester och där bärare kan användas i avel. I avel undviks kombinationer om vilka tillgängliga uppgifter tyder på mer än genomsnittlig risk för nedärvning av obalanserade eller för rasen atypiska karaktärsdrag eller fel och sjukdomar som försämrar djurets välmående och livslängd.

Rasspecifika tyngdpunkter i avel och avelsrekommendationer/-begränsningar bestäms i rasspecifika avelsstrategier (JTO) och i PEVISA-programmet. Bekanta dig noggrant med den rasspecifika avelsstrategin för din ras!

Kennelklubbens avelsstrategi instruerar att om det till avel väljs en individ, i vars närmaste släkt (släktskap 25 % eller mer) förekommer en allvarlig ärftlig sjukdom, ska den paras med en frisk individ i vars närmaste släkt samma sjukdom/fel inte förekommer alls.

När det gäller raser för vilka det görs av Kennelklubben godkända officiella undersökningar beträffande sjukdomar som är till skada för hundars hälsa, välbefinnande eller livslängd, hindrar sämsta resultatet i skalan som fastslagits av Kennelklubben hundens avelsbruk. Sådana sjukdomar är för tillfället höft- och armbågsledsdysplasi, patellaluxation och spondylos i ryggen.

Monogena sjukdomar

Om en monogen sjukdom nedärvs recessivt kan hunden vara antingen frisk, bärare (blir inte sjuk) eller sjuk. Om sjukdomen nedärvs dominant insjuknar också sjukdomens bärare.

För hundars monogena sjukdomar utvecklas konstant nya gentester. Gentestande möjliggör att avelspartners väljs så att parningen inte resulterar i genetiskt sjuka avkommor. Testerna tillåter att valet görs utifrån andra egenskaper då också bärarna kan hållas med i avel. Tester som rekommenderas för olika raser anges i rasspecifika avelsstrategier, obligatoriska tester ingår i PEVISA-programmet.

Då sjukdomen nedärvs autosomt recessivt kan man i avel göra kombinationer där den ena parten är frisk till sin genotyp (normal allel i bägge kromosomer). Då föds inga avkommor som är sjuka till sin genotyp. Valpar som föds ur bärare*frisk-kombinationer borde testas före avelsbruk.

När sjukdomen är **X-kromosomt recessiv**, måste tiken i avelskombinationen vara frisk till sin genotyp (normala alleler i vardera X-kromosomen), medan hanhunden kan vara antingen frisk (normal allel i X-kromosomen) eller sjuk (mutation i X-kromosomen).

När sjukdomen nedärvs **autosomt** eller **X-kromosomt dominant**, är det bara med kombinationen av två hundar som båda är friska till sin genotyp (ingendera av föräldrarna är ens en bärare) som det kan garanteras att sjuka avkommor inte föds.

Polygena sjukdomar

I egenskaper som styrs av flera genpar påverkas hundens genotyp av, förutom genernas, också miljöns påverkan. Generna ställer ramarna inom vilka miljön påverkar egenskapen. Miljön alltså blandar soppan, ibland på ett väldigt förvirrande sätt, och det går inte alltid att avgöra hundens genetiska nivå dvs. avelsvärde utifrån dess fenotyp. Då kan man använda resultat från hundens släktingar till godo vid bedömningen av avelsvärdet.

Mest användbara är resultat av nära släktingar, dvs. valpkullssyskon, föräldrar, avkommor, halvsyskon och far- och morföräldrar. Ju fler resultat om hunden själv och dess släktingar man har tillgång till, desto säkrare är skattningen.

Om egenskapens heritabilitet är hög (över 0,35) kan det räcka med hundens egna och dess föräldrars resultat för skattning av avelsvärde. I synnerhet vid egenskaper med låg heritabilitet (under 0,2) behövs uppgifter också av nära släktingar. Slumpens påverkan på resultatet minskar ju fler resultat man har tillgång till.

Vag gäller polygena egenskaper ska man använda endast sådana hundar i avel som är bättre än genomsnittet i rasen. Endast så kan man bidra till genetisk framgång. Vid jämförande av hundar används tillgängliga hälsoundersökningsuppgifter, antingen i form av index eller, om index saknas, genom att utreda hälsosituationen bland hundens nära släktingar.

Fortplantning

Utöver människans avelsval påverkas hundarna också av naturligt urval. Naturen tillåter inte födseln av svaga individer, och inte heller ökningen av genetiskt allvarliga defekter. Naturlig fortplantning är därmed en av artens viktigaste förutsättningar för livsduglighet.

Förmågan att fortplanta sig normalt har i vissa raser försvagats eller hindrats helt och hållet. Problemen ansluter till byggnaden (brakycefali) eller exempelvis svaga värkar hos tikarna. Fortplantningssvårigheter i genetiskt små raser beror sannolikt på avsaknad av genetisk variation. Tikarna blir inte dräktiga, hanarna vet inte hur de betäcker en tik och deras sperma är av dålig kvalitet, och även i bästa fall föds endast några valpar åt gången.

Människan kan med hjälp av medicin och modern teknik agera mot naturen till en viss mån. Naturen brukar ändå oftast lyckas med att gallra bort de svagaste individerna och allelerna. För att gynnsamma effekter av

naturligt urval ska komma fram bör man i avel föredra normal parning, dräktighet och valpning. Man borde också låta tiken välja själv och inte betäcka den med tvång. Tiken kan mycket väl acceptera en viss hane men bete sig aggressivt mot den andra. Lik vilda djur har hundarna ännu kvar förmågan att lukta det motsatta könets feromoner och utifrån detta bedöma om generna i denna hund avviker tillräckligt från dess egna.

Inseminering underlättar användning av utländska hanar i avel. Observera att inseminering får företas endast av en veterinär! Så säkerställer man att insemineringen inte skadar tikens hälsa. För att upprätthålla normal reproduktionsförmåga borde man inte använda inseminering i sådana fall där tiken eller hanen inte klarar av normal parning.

Både tiken och hanen ska förhålla sig villigt till parningen.

En bra tumregel är att man inte ska använda sådana hundar i avel som själv eller vars nära släktingar har många förlossningsproblem. För att möjliggöra naturligt urval rekommenderar Kennelklubbens avelsstrategi att valpar, vars liv man är tvungen att stöda speciellt mycket under de första levnadsveckorna, inte ska användas i avel. Tikar som vid sin första valpkull inte har kunnat föda på naturlig väg eller som utan orsak inte tagit hand om sin kull normalt, bör inte användas på nytt i avel. Hanhundar som visat att de inte klarar av normal betäckning eller som har bristfällig könsdrift bör inte användas i avel.

Enligt Registreringsbestämmelserna kan högst två valpkullar födda med kejsarsnitt registreras till en tik.

Bruksegenskaper

De flesta raser har än i dag kvar egenskaper som krävs för att de ska klara av deras ursprungliga arbetsuppgifter. För att testa dessa egenskaper har man tagit fram rasspecifika prov, anlagsprov och tester som bedömer de önskvärda egenskaperna hos hunden. Bedömningen utförs av domare för respektive prov- eller testform som fått särskild utbildning. Kennelklubben och specialklubbar svarar för utbildningen av även dessa domare. En ovillkorlig förutsättning för antagning till domarutbildningen är utmärkt kännedom om rasen och dess arbetssätt, som erhållits genom praktisk erfarenhet.

Om prov- eller testprestationen ges en skriftlig bedömning där de olika egenskaper bedöms antingen verbalt eller numeriskt. Hunden får också ett kvalitetspris (1–3) eller resultatet godkänt/underkänt.

Dessa uppgifter utnyttjas då man önskar avla på rastypiska anlag hos rasen. Analys av prov- och testresultat i syfte att ta fram hjälpmedel för avel kräver erfarenhet och kännedom i frågan. Från specialklubbens eller rasföringens avelsråd hittas expertis som behövs för tolkning och utnyttjande av resultaten.

Typ och byggnad

Ändring av kroppsbyggnad och exteriöra egenskaper genom avel är relativt lätt pga. de höga heritabiliteterna. Hos flera raser har man under några tiotals år åstadkommit stora ändringar i hundarnas exteriör. Ändringarna har inte alltid varit gynnsamma för hundarnas hälsas och funktionalitet. Hos vissa raser har de lett till överdriven byggnad som i många fall hindrar arttypisk beteende och normal fortplantning och således inverkar nedsättande på hundens välmående. All slags eftersträvan mot det extrema, också vid andra egenskaper och inte bara utseendet, kan leda till sämre välmående hos hunden.

Lag om djurvälstånd förbjuder djuravel som kan vålla djuret lidande eller åsamka betydande skada för dess hälsa eller välmående.

En hund som används för avel ska enligt Kennelklubbens avelsstrategi vara fysiskt lämplig för ändamålet

rasen har avlats fram för. Hunden får inte uppvisa tecken på sjukdom, andningsbesvär eller motoriska svårigheter. En sådan hund får inte prisbelönas och vid behov ska en veterinär undersöka hundens hälsotillstånd.

Kennelklubben följer förutom lagen om djurvälstånd, också Europarådets resolution enligt vilken hundar med följande egenskaper, som i respektive ras är överdrivna, inte ska användas i avel:

- väldigt stor eller väldigt liten storlek
- relationen mellan längd och höjd hos raser med korta ben
- kort skalle eller nosparti

Enligt resolutionen ska avelshunden inte heller ha någon av följande egenskaper:

- bestående fontanell
- onormala benställningar (t.ex. alltför knappa bakvinklar)
- onormal tanduppsättning (t.ex. korta käk)
- onormal storlek och form på ögon eller ögonlock (entropion, ektropion, stora utstående ögon)
- väldigt långa öron
- påfallande rynkig hud

En hund som används i avel får inte ha sådana fel som försämrar hundens välmående och som anges i Särskilda rasspecifika domaranvisningar, SRD. Du hittar SRD-dokumentet på Kennelklubbens webbplats <https://www.kennelliitto.fi/lomakkeet/sarskilda-rassspecifika-domaranvisningar>

Hundar som har genomgått operation för att korrigera strukturell fel eller svaghet (t.ex. överdrivet lös hud samt läpp- och nosveck, hängande ögonlockar, trånga näsborrar, kondrodystrofa anomalier i frambenen, patellaluxation, onormalt bett) ska inte användas i avel. Ägaren kan ansöka om att hunden beläggs med avelsförbud genom att lämna in en ansökan jämte motivering till Kennelklubben. Orsak för beläggande av avelsförbud och anteckningen "Avelsspärrad" visas offentligt i hundens uppgifter i avelsdatasystemet.

Avelsgranskningar och utställningar

Många specialklubbar har sina egna avelsgranskningar. Också Kennelklubben har utvecklat en avelsgranskning som är lämplig för alla raser. Med den kan man samla detaljerade och jämförbara uppgifter om egenskaperna hos hundar.

Granskningen består av två delar, bedömning av exteriör och bedömning av beteende. Delarna kan utföras på samma gång eller så kan man välja att hunden genomgår bara den ena delen. Specialklubbarna och föreningar som är underordnade dem svarar för anordnande av granskningar.

Avelsgranskning av exteriör omfattar en detaljerad beskrivning av hundens byggnad.

På hundutställningar bedöms hundens kroppsbyggnad och andra faktorer som specificerats i rasstandarderna. Bedömningen på utställningar ges av en exteriördomare som fått sin utbildning av specialklubbar och kennelförbund. Grundläggande krav är ett mycket omfattande erfarenhet om hundar och i huvudsak även uppfödningens arbete. Domaren använder rasstandarderna och rasens strukturella-funktionella typ som utgångspunkt för kritiken (hur lämpar hunden för sitt ursprungliga brukssyfte med beaktande av dess byggnad). I den skriftliga kritiken borde ingå väsentliga faktorer om hundens byggnad, rörelser, typ osv., varvid texten kan användas för jämförelse och bedömning av olika egenskaper. Flera kritiker från olika domare möjliggör jämförande av olika synsätt och ger bekräftelse om hundens "bra och dåliga" egenskaper.

Tyvärr är vi tvungna att konstatera att hos vissa raser har man föredragit överdriven exteriör som kan förknippas med hälsoproblem. Uppfödaren måste akta sig för att använda dessa hundar av "hypertyp" i avel, även om de hade nått framgång på utställningar.

Avelsgranskningar och utställningar är utmärkta tillfällen för uppfödaren att jämföra hundar och granska sin uppfattning om resultaten av det egna arbetet (självkritik). Man ska dock komma ihåg att de avelsval som görs i uppfödningens arbetet inte får basera sig enbart på utställningsresultat!

6.3 Genetisk mångfald

Släktavel alltså inavel

Inavel ökar risken för förekomsten av ärftliga sjukdomar.

Vid inavel är individerna som paras släkt sinsemellan. Som inavel betraktas parning av kusiner eller närmare släktingar.

Inavelsgraden eller -procenten är sannolikheten för att ett slumpmässigt valt genpar innehåller genetiskt två samma alleler (versioner) som båda härstammar från samma förförälder. En viss enskild allel från samma förförälder har alltså kommit till hunden både via fadern och modern. Ett sådant genpar är homozygot och identiskt. Största delen av individernas genpar är heterozygota utan inavel, då hålls de skadliga, ofta recessiva allelerna undandömda under den dominanta normala allelen.

Hundens inavelsgrad är hälften av släktskapsförhållandet mellan dess föräldrar. Vid fader-dotterparning är inavelsgraden 25 %, vid halvsyskonparning 12,5 % och vid kusinparning 6,25 %. Inavel minskar andelen heterozygota genpar i varje generation i enlighet med inavelsgraden. T.ex. vid parning av halvsyskon minskar avkommornas heterozygoti med 12,5 %. Också sannolikheten för framkomsten av skadliga recessiva problem vid halvsyskonparning är 12,5 %.

Inavel nedärvs inte. Om hundens föräldrar inte är släkt med varandra är inavelsgraden noll. Fader-dotter-, moder-son- och helsyskonkombinationer registreras med permanent avelsförbud.

Vid rasbildning har man använt en hel del inavel. Med inavel strävar man efter att producera djur som är av jämn kvalitet och säkra nedärvare. Om dåliga alleler förekommer i dubbel uppsättning tack vare inavel, varför skulle inte bra göra det? Å andra sidan överför också ett inavlat djur endast hälften av sin arvs massa till sina avkommor varvid gynnsamma homozygota allelkombinationer upplöses. Dessutom bär varje individ flera skadliga alleler i sin arvs massa och sannolikheten för att dessa kommer fram i avkommorna ökar i och med inavel. Således finns inga säkra inavelskombinationer.

Forskning har visat att skadeverkningarna vid inavel börjar synas när inavelsgraden överstiger 10 %. Då ökar sannolikheten för försvagad fruktbarhet och livskraft. Detta kan ses t.ex. i form av fortplantningssvårigheter, ökad valpdödighet, missbildningar hos valpar, försvagad motståndskraft och ökad mottaglighet för inflammationer. Fenomenet kallas inavelsdepression. Om inavelsgraden stiger långsamt under flera generationer är skadeverkningarna mindre än vid snabb inavel, dvs. vid parning av nära släktingar.

Inavelsgradens storlek beror på mängden generationer som tas i beaktande i räkningarna. Således är det möjligt att jämföra endast sådana inavelsgrader med varandra som har räknats ut med exakt lika många generationer. Det rekommenderas att man i avel håller inavelsgraden under 6,25 %, uträknat på fyra–fem generationer.

I Kennelklubbens avelsdatasystem räknas inavelsgraden på den mängd generationer där antalet kända (sparade) förfäder överstiger 50 %. Exempelvis ryms det i en stamtavla på sex generationer 64 förfäder. Om minst 33 förfäder är kända räknas inavelsgraden på sex generationer. Om förfäderna däremot inte är kända så långt bakåt t.ex. på moderns sida, finns det högst kända 32 hundar på sex generationer varvid inavelsgraden räknas utifrån fem generationer.

I avelsdatasystemet kan man göra "testparningar" varvid man ser inavelsgraden för den planerade kombinationen. Det finns också olika räknare på internet man kan använda om hundarna inte finns i avelsdatasystemet. I dem kan man själv knäppa stamtavlan i, exempelvis på adressen <http://www.sobczyk.eu/inb/?lng=en>

AKU	PELLE	HESSU	HANSU	AKU	PELLE	HESSU	HANSU	AKU	PELLE	HESSU	HANSU	
			MUMMO				MUMMO				MUMMO	
		LEENU	LUPU			LEENU	LUPU			LEENU	LUPU	
	MATAMI	DELLA			DELLA	MATAMI	ROOPE		HUPU	MATAMI	ROOPE	HUPU
		HUPU			HUPU		OLGA		OLGA			
		OLGA	TUPU		MILLA		TUPU		MILLA		TUPU	
		GERDA			GERDA				GERDA			
VILMA	VILLE	TAAVI	KROISOS	IINES	MIKKI	PELLE	HESSU	VILMA	VILLE	TAAVI	KROISOS	
			HANNA				LEENU				LEENU	
		LIINU	HANNU			LIINU	HANNU			LIINU	HANNU	
		MATILDA			MATILDA	SIRU	MORTTI		PELLE	SIRU	MORTTI	PELLE
	VERTTI	PERTTI	PELLE		HESSU		AINO		AINO			
	AINO	PLUTO	TIINU		LEENU		TIINU		PLUTO			
		DOORA			DOORA				DOORA			

Bild 1. Stamtavlan innehåller inga gemensamma släktingar på moderns och faderns sida.

Bild 2. Vid parning av Aku och Iines förekommer PELLE inte bara bakom båda föräldrarna utan också dubbelt bakom Iines. Inavelsgraden är 12,5 %.

Bild 3. I stamtavlan ovan är PELLE Akus fader och farfar till Vilmas moder. Inavelsgraden är 3,125 %.

Genetisk variation möjliggör rasens hållbara utveckling

Med rasens genetiska variation avses mängden alleler i rasen. Man pratar också om avelsbasens bredd.

Ju mångfaldigare rasen är desto flera olika alleler innehåller den av samma gen. Detta innebär heterozygoti i genparen för rasens individer, vilket ger dem allmän livskraft och skydd mot utbrott av många ärftliga fel och sjukdomar. Variationen är också viktig för immunsystemet – smalnande av immunsystemets genspektrum kan leda till inflammatoriska sjukdomar, autoimmunsjukdomar och allergier. Avel och genetisk framgång är möjliga bara om det förekommer genetisk variation mellan hundarna, dvs. olika genversioner.

En hundras med många individer kan vara genetiskt snäv om endast en del av rasens hundar och släktlinjer har använts för avel eller om det i rasen finns hundar som har i förhållande till mängden hundar i rasen ett stort antal avkommor. Sådana hundar sprider sina skadliga alleler så småningom till hela rasen varvid en enskild mutation kan bli ett nytt typfel eller en typsjukdom för rasen. Så småningom blir det svårt att hitta hundar för avel, som inte skulle ha denna mutation.

Effektiv populationsstorlek

Den effektiva populationens storlek beskriver rasens genetiska variation. Den effektiva populationen är alltid mindre än antalet individer i rasen.

För att förenkla saken kan man säga att den effektiva populationen berättar hur många individers genvarianter det finns i rasen eller i stammen. Exempelvis innebär talet 50 att inavelsgraden i rasen växer lika snabbt som om de fanns 50 hundar i rasen av olika släkt som används i jämn takt i avel. Ju mindre

effektiv population, desto snabbare växer släktskapet inom rasen och den genetiska variationen minskar. Samtidigt blir det svårare att undvika inavel.

Då man bedömer den effektiva populationen från antalet avelshundar eller utifrån stamtavlorna i registreringsmaterialen ska man alltid göra uträkningarna generationsspecifikt. Generationen är hos sällskapshundar tre till fyra och hos brukshundar fem år. Tumregeln är att den effektiva populationen är högst fyra gånger antalet hanar av olika släkt som använts i avel under denna tid.

Effektiva populationsstorleken som räknats utifrån antalet avelshundar är oftast en uppskattning i övre kant pga. att ekvationen antar att avelshundarna inte är släkt med varandra och att de har ett jämnt antal avkommor. Ett bättre sätt att bedöma den effektiva populationsstorleken grundar sig på den genomsnittliga hastigheten rasens inavelsgrad växer med. Denna metod lämpar sig emellertid endast för slutna populationer och för sådant material där stamtavlorna är väldigt långa. Storleken av den effektiva populationen kan också uppskattas med DNA-test som tagits av hundarna i rasen.

Ekvationen som används i Kennelklubbens avelsdatasystem och som grundar sig på antalet avelshundar har ändrats så att den skulle beakta det ojämna antalet avkommor och släktskapet hundarna emellan bättre än förut. I avelsdatasystemet används ekvationen $N_e = 4 * N_u * N_n / (2 * N_u + N_n)$, där

- N_u står för antalet olika avelshanar som använts under de fyra senaste åren.
- N_n står för antalet olika avelstikar som använts under de fyra senaste åren.

En rekommendation för minimiantalet avelsdjur är 25 fortplantande hanar och 50 tikar som inte är nära släkt sinsemellan, dvs. som inte har gemensamma släktingar inom tre eller fyra generationer. Detta motsvarar en effektiv storlek på 67. Enligt det vi vet idag ska den effektiva populationen i en ras vara minst 100 för en kort tid och för en lång tid mycket mera, till och med tusen individer, för att hindra att inavel skadar rasen. Hos de flesta raserna når man inte det långsiktiga målet vilket innebär att det i framtiden kommer att behövas raskorsningar. Om rasens effektiva population är under 50 individer är rasen i ett kritiskt tillstånd där genvarianter försvinner så snabbt att naturen inte hinner balansera situationen.

Den bästa metoden för att hålla den effektiva populationsstorleken så stor som möjligt är att använda hundar och släktlinjer i avel så brett som möjligt och se till att mängden avkommor förblir jämnt. Å andra sidan har största delen av våra raser populationer också utomlands varvid det kan vara möjligt att importera "nytt blod" till vårt land. Hos många raser är genmaterialet utomlands emellertid ganska lika som hos oss.

Maximala antalet avkommor för en hund under dess livstid som tryggar mångfalden är 5 % i fåtaliga raser och 2–3 % i talrika raser i förhållande till rasens registreringar under fyra år. Om det under fyra år registreras fler än 1000 hundar i rasen borde en enskild hund inte vara förälder till fler än 20–50 hundar. Andelen avkommor i andra generationen i fåtaliga raser är högst 10 % och i talrika raser 4–6 % räknat från registreringar under fyra år.

I en liten population borde samma kombination inte upprepas. Om du får ett bra resultat, para följande gång din tik t.ex. med hanens far, bror eller son. Ju fler av rasens hundar används i avel och ju närmare antalet hanar kommer antalet tikar (avelsdatasystemens mödrar/fäder-förhållande) desto större andel av rasens gener går vidare till följande generation.

Raskorsningar ökar mångfalden

Kennelklubben kan, efter att ha hört specialklubben, i enskilda fall och utifrån en skriftlig ansökan bevilja rätt att korsa två raser. Ansökan bör göras upp enligt direktiven om raskorsningar som antagits av

Kennelklubben. Raskorsningsavkommor antecknas i ett register utanför FCI och endast i den raskorsningstillstånd har beviljats till. Den fjärde återkorsningsgenerationen registreras i FI-/ER-registret.

Vid raskorsning kombinerar man individer som tillhör olika raser. Målet är oftast att öka rasens genetiska variation, dvs. ge rasen nya alleler och öka heterozygos, varvid effekten blir motsatt till inavel: variationen ökar, framkomsten av sjukdomar minskar, fruktbarhet och livskraft ökar. Fenomenet kallas för heteros.

Syftet med raskorsning kan också vara att exempelvis bringa någon normal allel i rasen om alla alleler i rasen är samma. I Förenta Staterna har man korsat dalmatiner och pointer i ett projekt vars syfte var att ge dalmatinern en allel som medför normal urinfunktion. Andelen normala alleler i rasen är nästintill noll, varvid alla dalmatiner är homozygoter för den recessiva mutationen som orsakar överproduktion av urinsyra och ökar risken för njurstenar. Det finns en gentest för konstaterande av mutationen.

Projektet inleddes 1973 genom att man parade en dalmatiner med en pointer med normal urinfunktion. Efter det har man gjort bara återkorsningar, alltså andra individer från andra raser har inte använts.

Genom att man ha använt en pointer en gång har man åstadkommit en linje där det i varje generation finns hundar som är genetiskt normala till sina urinfunktioner och som kan väljas till avel.

Korsningar är ofta nödvändiga för upprätthållning av ärftlig variation, speciellt i små populationer. I Finland har man korsningsprojekt med t.ex. pinscher, kromfohländer och barbet.

6.4. Bedömning av avelsarbetets resultat

Genetisk framgång innebär att den relativa andelen enskilda alleler i rasen ändras. Andelen "goda" alleler ökar i rasen från generation till generation och avkommorna är bättre än sina föräldrar.

Genetisk framgång är desto snabbare ju färre avelsmål man har. Trots det behövs också tålamod.

Verklig genetisk framgång kan ses först efter några generationer.

Bedömning av det egna avelsarbetet

Det är särskilt viktigt för uppfödaren att samla in data om sina kombinationer i skriftlig eller elektronisk form – detta underlättar både att komma ihåg och att uppfatta verkligheten. En bra vana är att redan från första början hålla s.k. kenneldagbok och följa med valparnas liv ändå från valplådan till hädanfärden.

Skriv upp vaccinationer, avmaskningar (också medicinens märke), tikarnas löptider (också i hundens egen fil), hälsoresultat, provresultat, utställningsresultat samt din egen och ägarens bedömning om hundens karaktär, hälsa och utseende.

Trots noggrann planering och förebyggande åtgärder dyker problem upp i alla fall i något skede. Uppfödaren bör inte helt ta ansvaret för allt som sker. Också naturen gör misstag och ordnar med överraskningar. Det viktigaste är också att öppet ge information samt att stöda valpköparen också då hunden insjuknar. Man behöver inte begå alla misstag själv.

Datainsamlingsmetoden kan vara vad som helst från ett rutigt häfte till ett mångsidigt databasprogram. Med årens lopp blir informationen du samlat värdefull för dig själv. Det lönar sig att då och då studera anteckningarna, fundera över hurdana hundar man har åstadkommit och tänka efter om det vore dags att lära sig av sina misstag? Bättre resultat nås endast med ärlighet.

Uppföljning av avkommor

Vid granskning av resultat ska man betrakta bägge föräldrarnas insats – hurdana resultat har man fått och från vilken kombination? Om en stilig hane eller en vacker tik inte har fått friska valpar till stånd trots flera parningar, är det då fråga om en god avelshund?

Hunden bör inte användas flera gånger i avel innan man ser vad dess tidigare avkommor blir. Tumregeln är att man efter två valpkullar väntar tills avkommorna når 2–3 års ålder och först när hälften av avkommorna har undersökts och konstaterats vara bättre än rasens genomsnitt, används hunden på nytt i avel.

Om den egenskap du granskar är numerisk eller kan enkelt förvandlas till sådan kan du också räkna ut avkommornas medeltal i olika egenskaper och jämföra dessa med genomsnittet i hela rasen. Som bäst och som lättast sker uppföljningen av avkommor med hjälp av BLUP-index. I hundens index har beaktats både avkommornas resultat och parningspartnerns nivå, så ingen separat uppföljning av avkommorna behövs.

Uppföljning av framsteg i hela rasen

Inverkan av avelsarbetet syns endast på lång sikt. Man kan göra en grafisk presentation utifrån statistiken i Kennelklubbens avelsdatabas och fundera hur statistiken ändras med tiden. Under enstaka år kan rasens medeltal variera från ett håll till ett annat men under en tid på 5–10 år borde man redan se några framsteg. Även om framstegen är långsamma är förändringarna permanenta och de växer ”ränta på ränta”.

Avel leder inte till framsteg om avelshundarna inte systematiskt väljs från den bättre halvan av rasen. Sådan är situationen t.ex. för höftledshälsan i många raser. Även om rasen skulle ha PEVISA och gränsvärden, är det ändå vanligtvis möjligt att använda hundar som är sämre än rasens genomsnitt i avel. Om höfterna på de mest populära avelshundarna endast är rasens genomsnitt eller till och med sämre sker inga framsteg.

7. OFFICIELLA HÄLSOUNDERSÖKNINGAR

7.1 Program för motarbetande av ärftliga defekter och sjukdomar

Med Kennelklubbens program för motarbetande av ärftliga defekter och sjukdomar (PEVISA) kan man motarbeta vissa sjukdomar som kan konstateras med rutinundersökningar. Hos hundar förekommer även flera ärftliga sjukdomar som kan vara svåra att undersöka entydigt t.ex. med en klinisk undersökning (så som röntgenbild eller blodprov) eller en gentest. Dessa sjukdomars förekomst kan begränsas genom att utesluta sjuka hundar från avel.

Specialklubben ansöker med ett beslut av dess allmänna möte om att koppla rasen till PEVISA-programmet. I programmet fastställs vilka undersökningar som krävs av valpkullens föräldrar för att deras avkommor ska registreras. Likaså fastställs om man kräver bara undersökning eller om undersökningens resultat påverkar valparnas registrering.

Undersökningarna som ingår i PEVISA-programmen hittas på Kennelklubbens webbplats på Officiella hälsoundersökningar-sidan. I undersökningarna används av Kennelklubben godkända undersökningsmetoder och -klassificeringar samt blanketter. Resultat från officiella hälsoundersökningar är alltid offentliga. Hundspecifika resultat finns i Kennelklubbens avelsdatasystem.

Det är också möjligt att inom ramen för PEVISA-programmet begränsa antalet avkommor som registreras för en viss hund och på så vis försöka hålla genpoolen bredare på ett proaktivt sätt. Restriktionerna angående antalet avkommor läggs till de s.k. rasspecifika specialvillkoren som kompletterar PEVISA-programmet.

Gällande PEVISA-program och övriga rasspecifika specialvillkor hittar du här:

<https://www.kennelliitto.fi/sv/avel-och-halsa/hundavel/pevisa-och-rasspecifika-specialvillkor>

Officiella hälsoundersökningar i praktiken

Om rasen har ett PEVISA-program ska individerna som används i avel – både tikar och hanar – ha fordrade och gällande undersökningsresultat redan vid parningen, även om PEVISA-programmet inte ställa begränsningar för registrering. Ta reda på PEVISA-kraven för din ras och beakta dem i god tid när du planerar att använda din hund i avel. Både hanens och tikens ägare bör vara insatta i rasens PEVISA-program men i sista hand är det uppfödaren som ansvarar för att kombinationen uppfyller PEVISA-programmets krav.

Rasspecifika förteckningar över obligatoriska hälsoundersökningar (rasspecifika specialvillkor) finns i Registreringsbestämmelserna som publiceras av Kennelklubben samt på Kennelklubbens webbplats. I de rasspecifika specialvillkoren klargörs vilka undersökningar som krävs av rasen, om det finns någon minimiålder för undersökningarna, om resultatet är i kraft endast för en viss tid samt om någon sjukdom eller sjukdomsgrad utesluter hunden från avel.

För att hälsoundersökningarna som görs på hunden ska vara officiella måste hunden vid tidpunkten för undersökningen eller provtagningen vara id-märkt (tatuering eller mikrochip) och veterinären (provtagaren) bekräftar detta på blanketten.

Kom ihåg att det är uppfödarens uppgift att vidareförmedla information!

En ansvarsfull uppfödare ger i samband med valpens skötselansvisningar också skriftliga anvisningar om hälsogranskningarna för rasen i fråga. Det är viktigt att få så många undersökningsresultat som möjligt.

Därmed är också resultat av hundar som inte används i avel värdefulla och hjälper att upprätthålla rasens hälsa. Läs mera om enskilda officiella hälsoundersökningar på undersökningens egen sida:

<https://www.kennelliitto.fi/sv/avel-och-halsa/hundens-halsa/officialahalsoundersokningar>

På webbsidan Officiella hälsoundersökningar kan du läsa mera om undersökningskraven för respektive sjukdomar samt om hurdana utländska resultat Kennelklubben godkänner för registrering av valpkull då rasen i fråga har ett PEVISA-program.

Tänk på att hunden beläggs med permanent avelsförbud om den har skalans sämsta resultat i officiella hälsoundersökningar godkända av Kennelklubben (armbågsledsdysplasi, höftledsdysplasi, patellaluxation, spondylos och därtill fr.o.m. 1.1.2025 armbågsledsinkongruens och osteokondros i bogleden).

Exempelvis i direktiven om undersökning av höft- och armbågsledsdysplasi redogörs även för frågor som gäller tagning av röntgenbilderna, så som sedering och röntgenposition samt grunderna för avläsning. Röntgenbilder avseende dessa sjukdomar samt t.ex. magnetröntgenbilder för syringomyeliundersökningar avläses i Kennelklubben. Det bör beaktas att resultatet av bilderna blir gällande först efter att bilderna har officiellt avlästs i Kennelklubben. Bedömningen som ges av den egna veterinären är helt inofficiell och man ska förbereda sig för att det slutliga resultatet är annorlunda. Det officiella resultatet syns också i hundens uppgifter i Kennelklubbens avelsdatasystem: <http://jalostus.kennelliitto.fi/>

På webbsidorna för de olika sjukdomarna kan du också läsa veterinärernas och övriga experternas beskrivningar om respektive sjukdomar samt om betydelsen av dessa för hunden och aveln. Artiklarna är i huvudsak på finska.

7.2 Avelsindex

Utifrån hundars olika resultat kan man räkna ut statistiska uppskattningar om hundarnas avelsvärde. Sådana uppskattningar kallas avelsindex. Gemensamt för alla index är att man utöver hundens egna resultat försöker även beakta hundens släktingars resultat.

Den mest slipade metoden för uträkning av avelsindex och samtidigt metoden som kräver mest av programvaran och datorns kapacitet är s.k. BLUP (best linear unbiased prediction). BLUP kräver en stor korpus, dvs. resultat från flera hundra hundar. Då materialet är mindre går det att räkna ut enklare index. Ett sådant index är i bruk för bl.a. för epilepsi hos finska spets och norrbottenspets.

Om man vill förbättra rasens höftledshälsa med hjälp av ett indexvärde som anslutits till PEVISA-programmet ska indexet av en avelshund överstiga 100. Alternativt kan man kräva att medeltalet av föräldrarnas index ska vara över 100. Observera att båda föräldrar ska ha ett uträknat index före parning, det räcker inte enbart med avläsningsresultat. Index uppdateras för dessa raser en gång om månaden, alltid under månadens sista vecka.

Då indexvärden ansluts till PEVISA-programmet kan man överväga publiceringen av index i avelsdaten endast för sådana hundar vars index är åtminstone lika pålitligt som indexet för en hund som har ett eget resultat rörande egenskapen. Därför skulle man inte publicera ett index för en importhund innan bedömningspålitligheten av indexet överstiger denna gräns, antingen via resultat från släktingar eller då hunden fått ett eget inhemskt höftledsresultat.

Observera att en importhund får ett index först efter att den har registrerats till Kennelklubben och då den har ett utlåtande som getts av Kennelklubben. Vid beräkning av index behövs uppgifter från hundens stamtavla. Dessa sparas i Kennelklubbens databas först i samband med hundens registrering.

BLUP-index

För tillfället räknas det i Kennelklubben BLUP-index för höft- och armbågsledsdysplasi. BLUP-index för höftledsdysplasi finns i Kennelklubbens avelsdatabas för flera tiotal raser. Armbågsledsindex räknas för ett drygt tiotal raser.

Hundens BLUP-index påverkas av dess eget resultat och av dess alla släktingars resultat. Dessutom beaktas vid räkningen också miljöfaktorerna som påverkar resultaten.

BLUP-indexet återspeglar hundens nivå i relation till jämförelsegruppen, dvs. genomsnittsnivån av alla hundar av samma ras som är med i uträkningen. Index i varje ras standardiseras så att respektive jämförelsegruppens medeltal blir 100. Därför är index för olika raser och populationer i övriga länder inte jämförbara med varandra eftersom det i varje population finns ett något avvikande medeltal och annorlunda miljöfaktorer.

En hund vars index överstiger 100 är till sitt avelsvärde bättre än genomsnittet i rasen, och en hund vars index är under 100 är sämre än genomsnittet i rasen. Då medeltalet av hanens och tikens index är över 100 (eller om summan av dem är över 200), förväntas valparna bli bättre än rasens genomsnitt. Hälsan avseende höftledsdysplasi förbättras så småningom om kombinationernas index systematiskt är högre än 100.

BLUP-index tolkas enligt storleksklass

BLUP-index räknas ut statistiskt genom att köra materialet bestående av hundars resultat och stamtavlor genom en s.k. regressionsanalys. Indexet för en enskild hund kan inte räknas separat eftersom indexet beskriver hundens nivå i förhållande till hela rasen. Således måste alla hundarna i rasen vara samtidigt med i uträkningen. Vidare är det inte möjligt att räkna index för hand eftersom tabellerna som tas i beaktande är väldigt stora: t.ex. släktskapstabellen som ingår i materialet om finska stövare innehåller över 100 000 rader och kolumner. Beroende på materialets storlek tar uträkningen med moderna datorer från några timmar upp till t.o.m. ett dygn.

Indexen uppdateras då man har samlat in mera uppgifter om hundarna. Indexet för en enskild hund ändras vid varje uträkningstillfälle om det erhålls mera information om hunden själv, dess släktingar och andra hundarna i rasen. Hela regressionsanalysen körs om igen vid varje uppdatering.

BLUP-index tolkas enligt deras storleksklass. Att indexvärdet varierar med några poäng mellan uppdateringarna saknar betydelse för hundens avelsvärde och beror på att indexet räknas helt och hållet på nytt vid varje uppdatering med en korpus som är större än den förra.

BLUP-index mellan valpkullsyskon kan variera

Skillnader mellan index för valpkullsyskon orsakas, förutom av hundens egna röntgenresultat och avkommornas resultat, också av hundens ålder vid undersökningstillfället och dess kön. Även om syskonen hade röntgats på samma dag med samma avläsningsresultat och de skulle dessutom alla ha samma kön är det möjligt att indexen syskonen emellan varierar med några poäng. Detta beror på att indexet är en uppskattning av hundens avelsvärde och alltid alltså enbart en uppskattning. Om variationen mellan index för valpkullsyskon hålls inom några poäng finns det i praktik just ingen skillnad mellan index.

Vid höftledsindex är det först en skillnad på ca tio poäng som motsvarar en bokstavs skillnad i fenotypsresultat. Vid armbågsledsindex motsvarar t.o.m. 20 indexpoäng ett fenotypspoäng. Ett par poängs skillnader mellan index har därför inte någon större betydelse för hundens avelsvärde.

Tekniskt sett beror skillnaderna på de stora ekvationsgrupperna som formas vid uträkningen och på de moderna datorernas begränsade kapacitet. På grund av dessa faktorer är man tvungen att använda något ungefärliga metoder vid uträkningen. Med denna BLUP-metod för djur får man i varje fall den bästa uppskattningen av individens avelsvärde avseende en kvantitativ egenskap – tillsvidare har ingen kommit på någon bättre metod.

Ju flera släktingsresultat, desto säkrare index

Utöver hundens index visas graden av indexets pålitlighet i Kennelklubbens avelsdatasystem. Pålitligheten anges i parentes efter indexet.

Värdet för bedömningspålitlighet kan vara mellan 0 och 100 %. Den påverkas av antalet hundens och dess släktingars resultat samt egenskapens heritabilitet. Ju högre heritabilitet och ju mera det finns släktingars resultat, desto högre är bedömningspålitligheten.

Bedömningspålitligheten förbättras vid varje uppdatering om man får in mera resultat av hundens släktingar eller hunden själv. Samtidigt ändras indexet och blir noggrannare. Ju högre bedömningspålitligheten blir desto mindre ändras indexet.

Bedömningspålitligheten av indexet stiger aldrig upp till hundra procent eftersom det är fråga om en skattning av avelsvärde som räknas utifrån numeriska värden. Index för hundar som inte alls har egna resultat och vars index har räknats utifrån släktingars resultat har de lägsta bedömningspålitligheterna.

BLUP-indexraser och heritabilitetsgrader (på finska): www.kennelliitto.fi/kasvatus-ja-terveys/koiran-jalostus/tietoa-jalostuksen-tueksi/mika-blup-indeksi

Epilepsiindex för finska spets (EPI-värde)

EPI-värdet som räknas ut för finska spets och norrbottenspets betonas släktresultat på samma sätt som BLUP-index. Till skillnad från BLUP-index kan ett enkelt index av detta slag användas också för kvalitativa egenskaper. Ett enkelt index avviker från BLUP-indexet så att i det inte möjligt att korrigera värdet vad gäller miljöfaktorer – det beaktar endast hundens egna resultat och resultaten för dess släktingar. Släktingars resultat betonas med släktskapsförhållandet varvid den största vikten ligger på resultaten för hundens nära släktingar och förstås hundens eget resultat. Betydelsen av resultaten för mera avlägsna släktingar är mindre.

8. GRUNDLÄGGANDE SKÖTSEL OCH UTFODRING AV HUND

8.1 Grundläggande skötsel av hund

I kapitlet Hundens psykiska utveckling behandlades hanteringen av hundar från tidig ålder. Hantering är en av de viktigaste lärdomarna från valptiden. Hanteringen befrämjar valpen att växa till en tillitsfull hund som upplever daglig vård som en självklarhet. Människan bestämmer vad som görs och när; låt oss kalla det ledarskap. Därför behöver hundar tydliga regler och gränser. Man måste kunna hantera hunden när som helst och var som helst utan svårigheter.

Mat, vila och motion ska vara planerade och regelbundna enligt hundens ras, livssituation och omständigheter. Hunden har rätt att få god vård och ägaren är skyldig att ta hand om hundens hälsovård. Varje hund behöver också psykiska stimulanser och vill känna sig älskad. När det är lätt att hantera hunden och ägaren ser till hundens psykiska och fysiska välmående, är hunden nöjd.

Hundens vårdstund

- granskning av klornas längd och klippning vid behov
- granskning av ögon och öron och vård vid behov
- tandvård; på tänderna samlas plack som längs med tiden hårdnar och blir tandsten. Så småningom skjuter sig placken och tandstenen in under tandköttet och orsakar en infektion.
- granskning av ben och kropp
- pälsvård är rassetypspecifik: trimning av hår, grundlig borstning, kamning, trimning el. dyl. tvätt vid behov
- vissa raser kräver daglig pälsvård och måste tvättas varje vecka

Tanken med grundskötseln är att du lär dig känna din hund och upptäcker i tid eventuella hälsoproblem som är på kommande. Regelbunden grundkontroll behövs även om någon skötsel inte skulle behövas.

Nödvändiga åtgärder rörande hälsa

- att känna hunden då den är frisk
- regelbundna behandlingar mot endoparasiter
- iakttagande av vaccinationsprogram
- observation av ectoparasiter
- hunden ska föras till veterinär när det behövs – att senarelägga beslutet eller använda egna trick kan förlänga och försvåra tillfrisknande

8.2 Utfodring

Hunden är en köttätare och den har en köttätares matsmältningssystem där animaliska näringsämnen smälter bättre än vegetabiliska. I naturen består hundens näring främst av fett och protein. Näringen innehåller mycket lite kolhydrater. I motsats till katten, som är en absolut köttätare, kan hunden dock äta och utnyttja kolhydrater ganska bra. Eftersom spannmål och övriga produkter från växter är billigare än kött och andra djurprodukter och växter innehåller mycket kolhydrater, är hundmat nuförtiden ofta väldigt kolhydrathaltigt. Speciellt torrfoder för hundar innehåller mycket kolhydrater.

Vad består maten av?

Näringens torrsubstans, dvs. den del som blir kvar efter att vattnet har avlägsnats, består av äggviteämne (protein), fett, kolhydrater och mineralämnen. Protein, fett och kolhydrater är organiska ämnen. Mineral- och spårämnen är i sin tur oorganiska ämnen som vid uppbränning av foderprov vid foderanalys blir kvar

som aska efter att protein, fett och kolhydrater brinner upp. Med anledning av detta kallas mineral- och spårämnen aska eller oorganiska ämnen i foderanalys.

Äggviteämnen är föreningar som innehåller kväve. Äggviteämnen av olika slag finns både i växter och i djurvävnader. I hundens matsmältningssystem smälter äggviteämnen från djur bättre än de från växter. Äggviteämnen behövs t.ex. för tillväxt men de används också som energi.

Fett är en mycket bra energikälla för hundar. Fett orsakar inte hjärt- och kärlsjukdomar hos hundar och därför ska fett inte undvikas i hundens mat. Tvärtom, djurfett är bra och smaklig näring för hundar. Fett innehåller dock mycket energi. Således ska man begränsa mängden fett i maten för hundar som rör sig lite och som har en tendens att gå upp i vikt.

Kolhydraterna omfattar bl.a. sockerarter, stärkelse, cellulosa, hemicellulosa och pektin. Sockerar och stärkelse smälter såväl hos hundar som hos människor med hjälp av enzymer i matsmältningssystemet. Spannmål och potatis innehåller mycket stärkelse. Både människans och hundens matsmältningssystem saknar enzymer som spjälkar cellulosa och hemicellulosa. Därför smälter de inte i människans eller hundens matsmältningssystem. Dessa kolhydrater som ofta kallar även fiber finns rikligt av i växter, bl.a. gräs och spannmålsens skal. Gräsätande djur, t.ex. kor och hästar har i sitt matsmältningssystem (kon i våmmen och hästen i tjocktarmen) mikrober som spjälkar fibrer. Mikroberna i människans och hundens tjocktarm kan spjälka vissa av komponenterna i fiber men huvudsakligen förs fiber osmält genom matsmältningsskanalen.

Hundens behov av näringsämnen

Det finns inga absoluta normer varken för hundens eller för människans behov av näringsämnen; maten kan vara mycket varierande till sammansättningen och ändå bra.

Lämplig energitillförsel är det viktigaste vid hundens matning. Om näringen innehåller för lite energi magrar hunden och om den innehåller för mycket energi går hunden upp i vikt. Mängden olika näringsämnen ska stå i lämplig relation till näringens energihalt.

Hundars energibehov varierar kraftigt. Behovet påverkas mest av fysisk aktivitet men också av faktorer som ras och päls, storlek, kön och lynne. Även om energibehovet är individuellt kan det beräknas, men man måste komma ihåg att det faktiska energibehovet kan avvika betydligt från det beräknade. Tillväxt, dräktighet och diande kräver naturligtvis mycket energi. Valpens energibehov efter avvänjningen är ungefär dubbelt så stor som energibehovet av en vuxen hund med samma vikt.

Äggviteämne dvs. protein

Protein består av aminosyror. Av dem är 10 st. så kallade essentiella aminosyror för hunden. Dessa måste hunden få från sin näring. Resten av aminosyrorna kan hundens kropp tillverka från de essentiella aminosyrorna. Hunden behöver protein som källa för de essentiella aminosyrorna. I princip är minimibehovet av protein desto mindre ju bättre aminosyrasammansättningen av proteinet i näringen motsvarar hundens behov av essentiella aminosyror. Protein finns så väl i näring som kommer från djurriket som i näring som kommer från växtriket, men animaliskt protein smälter betydligt bättre i hundens matsmältningsskanal än växtprotein. Kött är inte rent protein utan kött innehåller i medeltal en knapp tredjedel fett av torrsubstansen och drygt två tredjedelar protein. Om köttet innehåller synlig fettvävnad är fettmängden större. Kött innehåller inte kolhydrater eller fiber. Proteinhalten av olika växter varierar mycket.

Minimibehovet av protein beror på proteinets kvalitet. Ju bättre kvalitet och lättare smältande proteinet är, desto mindre protein behövs för att tillfredsställa minimibehovet av protein. Det rekommenderas att 18 % av torrsubstansen i en vuxen hunds näring är protein och 22 % av torrsubstansen för en växande hund. Behovet av protein hos en vuxen hund ökar bl.a. på grund av dräktighet, diande och fysisk ansträngning.

Fett

Fett behövs både som källa för essentiella fettsyror och fettlösliga vitaminer. Eftersom fett innehåller betydligt mycket mera energi än kolhydrater och protein, kan man lätt justera matportionens energihalt med hjälp av fett.

Fett är ett väldigt bra näringsämne för hundar och en stor mängd fett orsakar inte hjärt- och kärlsjukdomar åt hundar. Fett ökar matens smaklighet och smältbarhet. Av näringen för en vild hund kan en dryg tredjedel (av torrsubstansen) bestå av fett. Fettbehovet i sig har inte specificerats men minimibehovet har beräknats så att tillräcklig tillförsel av essentiella fettsyror och fettlösliga vitaminer garanteras. Minst 5 % av torrsubstansen i näringen för en vuxen hund och minst 8 % för en växande hund borde bestå av fett. Största delen av hundars färdiga foder innehåller över 10 % fett. Eftersom fett innehåller mycket energi bör näringens fettmängd sättas i förhållande till hundens energibehov och maten för hundar som har tendens för fetma eller som rör sig lite bör innehålla mindre fett än maten för hundar med normal vikt eller som rör sig mera.

Kolhydrater

Hunden behöver inte få kolhydrater från sin näring men kan bra smälta och utnyttja dem. Hundars färdigmat, speciellt torrfoder, innehåller vanligtvis mycket spannmål som är en billig råvara. Spannmål innehåller mycket stärkelse, som är ett kolhydrat. Av hundens foder kan t.o.m. 60 % vara kolhydrater utan att hunden tar skada av detta, om maten annars innehåller åtminstone minimimängden av alla näringsämnen som hunden behöver.

Man har påstått att en dräktig och diande tik behöver kolhydrater för att upprätthålla en tillräcklig blodsocker(glukos)halt men entydiga forskningsresultat som stöder detta saknas. Om mängden protein i näringen är tillräcklig får hunden tillräckligt med s.k. glukoneogena aminosyror från sin näring; dessa kan hundens kropp förvandla till glukos och sålunda upprätthålla en lämplig blodsockerhalt. I motsats till kolhydrater och protein kan hunden inte producera glukos av fett. En dräktig och diande tik kan tryggt matas med råfoder eller annan näring som saknar kolhydrat bara näringen innehåller mycket djurprotein.

Mineral- och spårämnen

Skelettets viktigaste mineralämnen är kalcium och fosfor. Dessa borde förekomma i rätt proportion särskilt i en växande hunds näring. Fosfor finns i nästan all näring och mera än kalcium i både kött och växter, vilket gör att man bör fästa uppmärksamhet vid intaget av kalcium. Det varierar mycket hur hundens tarmsystem upptar kalcium och en vuxen hunds kropp kan själv reglera intaget av kalcium. Valpars kropp kan inte minska absorberingen av kalcium fastän näringen skulle innehålla nog med det, vilket kan leda till utvecklingsstörningar i skelettet. I industriellt fullfoder, såväl torrt som fuktigt, har mängderna kalcium och fosfor justerats enligt rekommendationerna och extra mineraler bör inte ges. Om hunden får hemlagad mat är det oftast skäl att ge kalciumtillskott men kalciumpreparatens bruksanvisningar ska följas och kalcium får inte överdoseras.

Vitaminer

Vanligtvis behöver hundar inte få skilda vitaminpreparat. Vitaminer sätts till i fabriksstillverkat foder vid tillverkningen. Vitaminintaget bör säkerställas vid utfodring med hemlagad mat eller råfoder.

Vatten

Hunden ska alltid ha tillgång till friskt vatten. Vattnet i vattensålen borde bytas åtminstone dagligen. Hundens behov av dricksvatten beror på många faktorer. En hund som äter torrfoder behöver naturligtvis dricka mycket mer än en hund som äter fuktig mat och får en del av vattnet från maten. Drickandet påverkas också bl.a. av mängden motion och omgivningens temperatur. Vattenbehovet hos en diande tik är stort pga. mjölkproduktionen.

Hundens utfodring i praktik

Det finns inte bara ett enda rätt sätt att mata en hund. Hunden kan matas med såväl hemlagad mat som fabriktillverkad färdigmat eller råfoder. De har alla sina för- och nackdelar och hundägaren måste välja ett sätt som passar hen själv och hunden. Olika fodringssätt kan inte rangordnas.

Institutet för hälsa och välfärd upprätthåller en livsmedelsdatabas (www.finel.fi/sv) som kan utnyttjas vid uppskattning av näringsämnen och energihalten i olika produkter. I Finelis tabeller anges näringsämnenas halter per 100 g färskvikt, alltså inte torrsubstans.

Det rekommenderas inte att ge tillredda ben till hundar. När ben tillreds blir de sköra och vassa bitar kan lossna från dem.

Ingenting hindrar att blanda olika mattyper så länge kvaliteten av hundens matportion inte varierar alltför mycket från dag till dag. Hundens matsmältningssystem vänjer sig vid mat av viss typ, eftersom hunddjur ursprungligen har varit djur som hållits på ett visst ställe där näringen varierar i huvudsak mycket lite. Om matens kvalitet plötsligt ändras är det sannolikt att hunden får magbesvär.

Hur läser man produktinformationen för hundars färdigmat?

Noggranna bestämmelser om vad som bör finnas i förpackningsinformationen för djurens färdigmat hittas på Livsmedelsverkets webbplats (www.livsmedelsverket.fi). Av förpackningsmärkningen framgår för vilken sällskapsdjurart maten är avsedd för och vilken typ av mat det är fråga om. Helfoder ger dagsbehovet av näring som sådant. Kompletteringsfoder kompletterar utfodringen avseende ett visst näringsämne, t.ex. mineral- eller spårämnen samt vitaminer. Olika godbitar och motsvarande t.ex. tuggben och stekta grisöron kallas foderämnen. Vanligtvis berättas på förpackningen också för vilken typ av hundar fodret är avsett (t.ex. valpar eller vuxna hundar, aktiva eller mindre motionerande hundar). Portionsanvisningar anges i bruksanvisningen.

Ingredienserna räknas upp i ordning från den största mängden till den minsta antingen som enskilda ingredienser (t.ex. ris, nötkött, kycklingmjöl, betmassa osv.) eller som grupper (t.ex. köttprodukter och animaliska produkter, spannmål, mineralämnen). Mängden ingredienser anges vanligtvis inte. Produktinformationen ger därför inte exakta uppgifter om hundmatens kvalitet eller dess ingredienser och deras mängd, och det är svårt, om inte omöjligt, att jämföra kvaliteten mellan olika foder. Noggrannare uppgifter kan naturligtvis frågas av tillverkaren, importören eller marknadsföraren.

Förpackningsmärkningarna anger också foderanalysens resultat, dvs. fodrets näringsämnesuppsättning antingen i procent eller som gram per hundra gram. Därav bör framgå mängden protein, fett, fiber och oorganiska mineralämnen (råaska/förbrända rester). Andelen kolhydrater anges inte men den blir kvar efter att ovan nämnda näringsämnen subtraheras från hundra. Om A-, D- och E-vitamin och spårämnen har satts till fodret, bör detta samt deras mängder framgå av förpackningen. Om fodret innehåller över 14 % vatten (fuktighet), bör dess mängd anges. Torrfoder innehåller i genomsnitt 8 % vatten och vattenhalten av torrfoder anges inte. Däremot innehåller våtmat, t.ex. konserver och motsvarande, olika mängder vatten.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att i djungeln som består av varierande utfodringsanvisningar, rekommendationer, marknadsföring av färdigfoder och olika sätt att mata hunden lönar det sig att komma ihåg att man har kunnat föda upp friska hundar redan långt innan det fanns fabriktillverkat färdigfoder och olika näringstillskott. Man kommer långt med sunt förnuft så länge man har kunskap om och förstår hundens basbehov.

8.3 Vaccinationer och smittsamma sjukdomar som bekämpas

Genom att låta hunden vaccineras förebygger du infektioner i hunden och eventuell spridning av sjukdomen till andra hundar och människan.

KENNELKLUBBENS VACCINATIONSBESTÄMMELSER

Godkända av avelsvetenskapliga kommittén 28.3.2022, gäller från 1.6.2023.

<https://www.kennelliitto.fi/sv/blanketter/kennelklubbens-vaccinationsbestammelser>

På hundutställningar, -prov och -tävlingar samt vid andra arrangerade hundsammankomster (senare evenemang) iakttas nedanstående vaccinationsbestämmelser. Evenemangets arrangör är skyldig att kontrollera att vaccinationsbestämmelser har iakttagits. Hunden bör ha ett vaccinationsintyg (vaccinationsuppgift i Omakoira-tjänsten, vaccinationskort eller pass för sällskapsdjur) där veterinären har antecknat vaccinationsdatum, vaccinationens sista giltighetsdag, hundens id-märkningsuppgifter och föregående vaccinationer.

Det rekommenderas att hunden vaccineras mot valpsjuka, parvodiarré, smittsam leverinflammation och kennelhosta (fyrvalent vaccin eller trevalent vaccin och vaccin mot kennelhosta) första gången när den är 12 veckor gammal. Boosterdos ges enligt vaccinetts produktresumé. Den första rabiesvaccinationen ges enligt vaccinetts produktresumé, vanligtvis till en 4 månader gammal valp.

Ur vaccinationsintyget bör framgå hundens entydiga identifieringsuppgifter samt sista giltighetsdagen för den vaccination hunden har getts, enligt produktresumén för respektive vaccin. För att en hund ska få närvara vid evenemang ska följande vaccinationer vara i kraft:

Vaccination mot valpsjuka, parvodiarré och smittsam leverinflammation:

Hunden måste vara vaccinerad mot valpsjuka, parvodiarré och smittsam leverinflammation. Vaccinationer som getts när hunden är valp eller boosterdos som getts när hunden är äldre är giltiga enligt produktresumén för respektive vaccin. Beakta vaccinationens karenstid före vaccinationen blir giltig.

Rabiesvaccination:

Hunden måste vara vaccinerad mot rabies. Vaccinationer är giltiga enligt vaccinetts produktresumé. Beakta vaccinationens karenstid före vaccinationen blir giltig.

Karenstid vid förnyande av vaccinationer mot valpsjuka, parvodiarré och smittsam leverinflammation samt rabies som slutat gälla

Om hundens vaccination har gått ut bör hunden i samtliga fall omvaccineras före evenemanget, minst enligt den karenstid som anges i produktresumén (vanligtvis 21–30 dygn).

Hunden kan delta i evenemanget dagen efter att karenstiden gått ut, dvs. om karenstiden är 21 dagar kan hunden delta i evenemang på den 22:a dagen efter vaccineringen.

Ytterligare anvisningar för hundägare och veterinärer om vaccinationer:

Omvaccinering mot kennelhosta rekommenderas årligen om hunden deltar i evenemang. För hundar som kommer från utlandet iakttas, utöver Kennelklubbens vaccinationsbestämmelser, även Livsmedelsverkets gällande direktiv.

OBS! Kennelklubbens vaccinationsbestämmelser kan avvika från de vaccinationsbestämmelser som gäller vid import. Gällande krav kan kontrolleras t.ex. på Livsmedelsverkets webbplats.

Övriga bestämmelser om smittsamma sjukdomar

Hund som insjuknat i valpsjuka, parvodiarré, smittsam leverinflammation, kennelhosta eller liknande luftvägs- eller mag-tarminfektion får inte närvara vid evenemang förrän den har varit symptomfri i minst två veckor. Begränsningen gäller också symptomfria hundar som bor i samma hushåll. Parasitinfektioner måste behandlas vederbörligt innan hunden kan närvara vid evenemang.

Kontraindikationer för vaccination

I princip får endast friska djur vaccineras. Särskilt när man vaccinerar unga djur är det viktigt att djuren är avmaskade i god tid före vaccinationen eftersom immunsystemet hos ett djur som har endoparasiter inte kan reagera på vaccinationen på bästa möjliga sätt.

Tydliga kontraindikationer för vaccination är infektioner med feber, kraftig överkänslighet mot någon av vaccinets beståndsdelar och svåra reaktioner (vaccinationskomplikation) efter administrering av samma vaccin. Vaccinallergi bör misstänkas om djuret inom två dygn från vaccinationen får hudsymptom annanstans än på vaccinationsområdet eller andningssvårigheter som inte annars kan förklaras eller om djuret har fått en klar överkänslighetsreaktion efter vaccinationen.

Dräktighet och immunbrist är relativa kontraindikationer. Vaccination av dräktigt djur eller ett djur med immunbrist rekommenderas inte med vaccin som innehåller levande vaccinationsmikrober. Ibland kan den epidemiologiska situationen vara sådan att vaccination med levande vaccin under dräktigheten är motiverad. Vacciner som innehåller levande vaccinationsmikrober kan leda till att ett djur med immunbrist insjuknar.

Valpsjuka (Distemper)

- Patogen: valpsjukevirus
- Smittsätt: huvudsakligen droppsmitta. Virus, lever inte länge utanför djuret, trots att det sprids också via avföring och urin. Hunden är inte smittbärare efter att den blivit frisk.
- Inkubationstid: ett–tre veckor
- Symtom: upprepad feber, ingen aptit, trötthet, rinnande ögon och näsa, hosta, kräkning, diarré, lunginflammation, förtjockning av trampdynor och nos, muskelspasmer, kramper och förlamning som eventuella symptom i nervsystemet.
- Särskilt: hundar under ett år är mest utsatta för smitta; ganska hög dödlighet.

Smittsam hepatit (hepatitis contagiosacanis, HCC)

- Patogen: adenovirus 1 (CAV 1)
- Smittsätt: direkt från insjuknad hund eller dess saliv, urin och avföring; smittande virus finns i en tillfrisknad hunds urin t.o.m. i flera månader
- Inkubationstid: 4–9 dygn
- Symtom: hög feber, irriterade tonciller, förstörade lymfkörtlar, dålig aptit, törst, ögoninfektioner, kräkning, diarré, magont, ljusa slemhinnor, i slutskedet leversymptom i form av gula slemhinnor, blödningar
- Särskilt: ibland död pga. plötslig chock utan föregående symptom; tillfrisknade hundar kan få ett "blått öga" ("blue eye"), dvs. grumling av hornhinnan som ett bestående tecken på sjukdomen

Parvodiarré

- Patogen: parvovirus
- Smittsätt: direkt från virushaltig avföring och på ett flertal andra sätt. Också friska hundar och människor kan verka som smittbärare. Viruset lever utanför djuret t.o.m. i flera år.
- Inkubationstid: 4–7 dygn
- Symtom: trötthet, äter inte, kraftiga kräkningar, diarré (eventuellt blodig)
- Särskilt: Diarré är vanligast hos valpar som kan avlida snabbt pga. torcka orsakad av vätskebrist. Det kan gå illa speciellt för alldeles små valpar som kan insjukna i hjärtmuskelinfektion pga. viruset. Parvosmitta kan ibland orsaka plötslig död utan föregående symptom.

Rabies (vattenskräck)

- Patogen: rabiesvirus
- Smittsätt: Rabies sprids nästan enbart genom bitt av ett däggdjur som insjuknat i rabies. Inkubationstid: två veckor - flera månader
- Symtom: onormal aggressivitet eller tillbakadragenhet, variation mellan aggressivitet och depressivitet möjlig tom. i samma individ; när sjukdomen framskrider: famlande rörelser, svårigheter att svälja, hängande underkäk och hängande ögonlock, till slut total paralysering, död endast ett par dagar efter uppkomsten av symptomen.
- Särskilt: viruset sprids främst av vilda köttätare och fladdermöss, utomlands också av löshundar och -katter; smittar till alla däggdjur (också människor).
- Hundar som används i grytjakt vaccineras mot rabies med ett års mellanrum enligt jord- och skogsbruksministeriets order. Övriga jakthundar och myndigheternas tjänstehundar vaccineras vart annat år mot rabies. Hos övriga hundar beror vaccinationsintervallen på preparatet som används.

Kennelhosta

- Patogen: huvudsakligen adenovirus 2 (CAV 2), parainfluensavirus (CPI) och bakterien Bordetella bronchiseptica, inte nödvändigtvis alla samtidigt.
- Smittsätt: droppsmitta
- Inkubationstid: en vecka
- Symtom: hackande hosta, rinnande nos, infekterade tonciller, bronchitis och feber, när infektionen sprider sig till lungorna – lunginflammation med kraftiga allmänsymptom

ANDRA VACCINATIONER

Herpes

Herpes orsakas av virus. Hos vuxna hundar är den oftast symptomfri men för småvalpar kan den vara dödlig. Herpessmitta är den mest allmänna virussjukdomen som orsakar valpdöd. Patogen är herpesvirus och inkubationstiden är 4–6 dygn. Sjukdomen smittar som droppsmitta eller via saliv. Valparna kan bli smittade också via moderkakan. Herpesblåsan på slemhinnorna i moderns slida kan spricka i samband med förlossning och infektera valparna som föds, eller så kan tiken smitta valparna då hon slickar på dem. Smitta vid parning är möjligt men uppenbart sällsynt.

Leptospiros

Leptospirovaccinet rekommenderas för hundar som reser till länder där smittan är vanlig. Vaccinationen skyddar mot den kliniska sjukdomen men hindrar inte att hunden eventuellt blir bakteriebärare. En hund som har blivit smittad kan trots vaccination sprida leptospira-bakterien. Leptospiros är en zoonos, dvs. en sjukdom som smittar från djur till människa.

OBS! Vid utlandsresor, kontrollera vaccinationskraven i destinationslandet samt de krav evenemangsarrangören ställer.

9. HUNDUPPFÖDNING

9.1 Parning

Hundars valpning och valparnas utveckling är individuellt. Också traditionella förfaranden vid parning, skötsel av en dräktig tik och valpning varierar. Vid problemsituationer bör veterinär alltid kontaktas.

PRAKTISKA FÖRBEREDELSE

1. Bedöm ärligt om tiken med tanke på hälsa och karaktär lämpar sig för avel.
2. Börja planera valpkullen i tid, helst redan ett år innan den planerade parningen. Då har du tid att reda ut om kriterierna och målsättningarna i specialklubbens avelsprogram (JTO) uppfylls. Samtidigt kan du reda ut hurdan valpsituationen i din ras är.
3. Gör en bedömning angående tikens ålder och kondition med tanke på avelsbrukets lämplighet. Kom ihåg att du behöver ett veterinärintyg för att ta valpar på en tik som fyllt åtta år. Tiken måste vara minst 18 månader gammal och den får inte vara över 10 år gammal. Tiken får inte vara för fet eller smal.
4. Låt göra de hälsundersökningar som krävs. Undersökningsutlåtandet bör vara giltigt vid tidpunkten för parningen, och kom ihåg att bestämmelserna gäller båda föräldrar (t.ex. krav i PEVISA som ställts för en viss ras).
5. Bekanta dig med Kennelklubbens Registreringsbestämmelser.
6. Se till att tikens vaccinationer är i skick, likaså parasitbehandlingar.
7. Fundera om du verkligen har tid att sköta valparna. Fundera också varför du vill ta en valpkull. Har du rätta motiv? Den optimala situationen är om du har flera reserveringar redan i förväg.
8. Beakta tidpunkten för valpning; vilken årstid osv.
9. Gör det slutgiltiga valet av avelshane. Fundera om du behöver hjälp av rasens avelskommitté. Kontrollera i förväg faderkandidaternas undersökningsresultat i anslutning till PEVISA – uppfylls de resultat som krävs av rasen.

Kontakta innehavaren av hanens avelsrätt helst redan några månader innan löptid inväntas. När löptiden börjar, meddela genast innehavaren av hanens avelsrätt om detta och kom preliminärt överens om betäckningen och praktiska arrangemang. Du ska under inga omständigheter bara meddela att du är på väg imorgon.

1. Kom också överens om parningsavgiften och hur många gånger parning görs. Det är skäl att göra ett skriftligt parningsavtal på Kennelklubbens blankett. Vid behov ska också tikens transport och skötsel avtalas.
2. Gör en valpdagbok: anteckna i den moderns parasitbehandling, utfodring under dräktighet och diande, valpningens skeden och valparnas viktkurvor mm.
3. Förbered valplådan och skaffa tillbehör som behövs vid valpningen.
4. Rengör kennelutrymmena och rastgårdarna. Smittsamma sjukdomar är ödesdigra för småvalpar.
5. Börja mäta tikens temperatur redan vid 57. dygnet efter första parningen.
6. Kom överens med veterinären att du kan kontakta denne ifall det uppstår problem vid förlossningen.
7. Försök se till att du får hjälp av en körkunnig person vid förlossningen.
8. För att undvika spridning av sjukdomar och parasiter, undvik kennelevenemang under tikens dräktighet och när valparna ännu är hemma.
9. Fundera om du vill försäkra tiken och eventuellt också valpkullen. Försäkringsbolagen har olika slags försäkringsvillkor så det lönar sig att jämföra dem noga.

10. Samla valppaket: skriftliga anvisningar för valpköpare om skötsel och utfodring, information om rasen, bilder och information om släktingar. Bifoga information om specialklubben och Finska Kennelklubben.
11. Förbered dig för överraskningar. Alltid går det inte som man planerar och önskar.

SKAFFA BLANKETTER SOM BEHÖVS

Blanketter kan skrivas ut på Kennelklubbens webbplats eller beställas från Kennelklubben.

<https://www.kennelliitto.fi/sv/avel-och-halsa/bestammelser-instruktioner-och-blanketter-gallande-hundars-uppfodning-och-halsa>

1. Avtal om parning. Hanägare har ofta parningsavtalsblanketter, men det lönar sig att ta blanketten med försäkerhets skull till parningen.
2. Överlåtelse av avelsrätt, om uppfödaren inte äger tiken ensam. Om två personer är uppfödare och båda äger hunden tillsammans behövs inget avtal om överlåtelse av avelsrätt men båda personer bör godkänna registreringen på Omakoira. Avtal om överlåtelse av avelsrätt behövs om tiken ägs av någon annan än den person som anges som uppfödare.
3. Blankett för valpkullsansmälan, om du inte använder Omakoira-medlemstjänsten. Omfattar parningsbevis som behövs för registrering.
4. Hanens testikelintyg. Begärs av veterinär om valpkullens fader inte har varit på utställning eller om testiklarna inte har antecknats som granskade i samband med officiella hälsundersökningar.
5. Köpeavtalsblanketter. Avtalet görs alltid skriftligt (se Uppfödarförbindelse punkt 9).
6. Avbetalningsavtalsblanketter, om du säljer på avbetalning (kan indrivras efter juridiskt beslut även utan resp. blankett, men återtagning och avräkning är möjligt endast med respektive blankett eller ett avtal som innehåller motsvarande uppgifter som krävs enligt lag och förordning)
7. Fodervärdsavtalsblanketter (olika för tikar och hanar) om du lämnar en valp på foder. Måste alltid göras skriftligt (se Uppfödarförbindelse punkt 9).
8. Samarbetsavtal om du säljer hunden med avelsmöjlighet.

FUNDERA PÅ DIN UPPFÖDARMORAL

Valparnas födsel är uppfödarens vilja. Uppfödaren bör därför kunna bära ansvaret för valpningen och omständigheterna i anslutning till försäljning av valparna. Allt går inte alltid som smort så man måste kunna förbereda sig för motgångar.

Det är uppfödarens skyldighet att se till att valpkullen kan registreras. Man bör bekanta sig med de rasspecifika villkoren för registrering (rasens eventuella PEVISA-program och rasspecifika specialvillkor) på förhand och se till att hunden har de hälsoreultat som behövs och att dessa är giltiga. Även om rasen inte har obligatoriska hälsundersökningar är det bra att ta hand om undersökningar som görs med tanke på allmänt förekommande ärftliga problem i rasen om sådana finns tillgängliga. T.ex. gentester på föräldrar för identifiering av en allvarlig mutation som till och med hotar valparnas livsduglighet borde vara en självklarhet för alla uppfödare. Också lagen om djurvälstånd förutsätter att individer som används för avel är enligt tillgänglig kunskap friska och sålunda avelsdugliga.

Om livsodugliga valpar föds, bör de föras omedelbart för att avlivas (t.ex. missbildade extremiteter, gomklyvning eller annars underutvecklade valpar). Kom ihåg naturens rätt att ta sitt. Om du misstänker att valpen inte är helt normal är det skäl att diskutera situationen med veterinären. Observera dock att en valp med t.ex. färgfel eller kroksvans kan leva ett alldeles normalt och lyckligt liv som sällskapsdjur.

Däremot är det ansvarslost att låta en svårt handikappad valp nå leveransålder och därefter överlåta hunden till en ny ägare (även om valpen är gratis). Detta överför sorgen och bekymret till en annan person.

Uppfödaren bör också förbereda sig för extra kostnader under hela projektet. Veterinär kan behövas vid valpningen och id-märkning kostar. Säljaren måste bl.a. betala tillbaka en del av köpesumman ifall hanvalpens testiklar inte är normala.

En bra uppfödare är valpköparens bästa stöd och trygghet.

HUND SOM SLÄKTFORTSÄTTARE

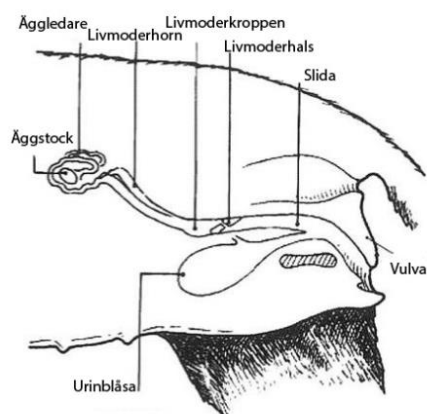
Hunden som djurart blir lätt dräktig. Ungefär 90 % av valpkullarna är normala förutsatt att tiken och hanen är friska och att parningstidpunkten är rätt.

Hunden är också en flerbördig art, även om antalet valpar varierar betydligt mellan olika raser. Eftersom avkommorna är många har de inte alltid samma far. Flera hanar har kunnat betäcka tiken eller så kan uppfödaren ha valt avsiktligt s.k. dubbelparning. I sådana fall måste valparnas härstamning fastställas genom DNA-undersökning, se Registreringsbestämmelserna.

Tiken blir dräktig 2–3 dagar efter ovulationen så oberoende av olika betäckningstidpunkter är alla valpar alltid lika gamla. Skillnaderna i valparnas storlek beror på arvsfaktorerna och tillväxtomständigheterna i fosterstadiet.

TIKEN

Tiken blir könsmogen i 6–12 månaders ålder, beroende på släkt och rasen. Den första löptiden hos tikar av jätteras kan inträffa först i 2 års ålder.



Vanligtvis blir tiken könsmogen 1–6 månader efter att den har nått den för sin ras typiska vuxenvikt och -höjd. Löpcykelns längd varierar; den vanligaste cykeln är 6–8 månader. Men också 4–12 månader är normalt. Hos vissa raser och i vissa släkter kan löpcykeln vara exceptionell. I ålderdomen kan mellanrummet mellan löptiderna bli längre men man bör komma ihåg att hundar – i motsats till människor – är teoretiskt sett fruktbara hela sitt liv.

Skeden i tikens löp

1. Förlöp
Blödningen är blodig, vulvan sväller. Tiken är företagsam men avvisar hanen. Den dricker och lämnar hormonhaltiga urinspår. Förlöpets längd varierar.
2. Höglöp
Vulvans svullnad börjar minska och blödningen blir knappare och ljusare. Tiken ”står” för hanen och är

färdig för betäckning. Äggcellerna lossnar och färdas till äggledarna där de mognar ett par dygn. De hålls befruktningsbara i 2–3 dygn.

3. Efterlöp

Löpet följs antingen av dräktighet eller efterlöpet då progesteronet gör tiken lugn. Prolaktin orsakar skendräktighetssymptom, vilket är helt normalt hos hunddjur.

4. Viloperiod

Tiken blir igen smalare och piggare. Längden av den sexuella vilofasen bestämmer längden av hela löpcykeln.

OM LÖPET INTE KOMMER

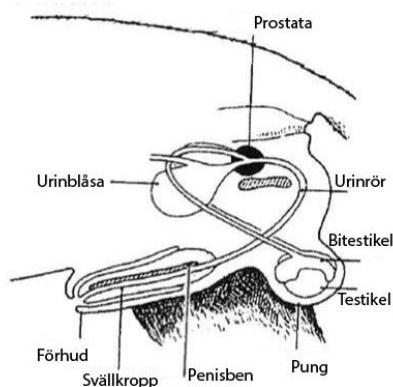
Inga åtgärder behövs innan tiken är åtminstone två år gammal. Miljöomständigheterna bör beaktas och fixas (hård ansträngning, kyla och mörker kan orsaka att löpet inte kommer). Det finns defekter och sjukdomar som kan orsaka att löptiden uteblir: kromosomavvikelser, underfunktion av sköldkörteln, hormonstörningar. Om en avelstik behandlas med hormoner för att förhindra eller flytta på löptiden kan behandlingen förstöra tikens hormonfunktion helt och hållet. En del tikar, som enligt sina ägare inte alls har löptid, har s.k. tysta löp. Vissa tikar kan ha mycket knapp och färglös blödning.

Ett gammalt bra sätt är utnyttjandet av den s.k. dormitory-effekten: en tik som saknar löptid sätts i samma utrymme med en eller flera tikar som löper. Fenomenet är delvis oklart vetenskapligt men fungerar ofta i praktiken. Andra eventuella vårdformer för utebliven löptid är akupunkturing och i vissa fall användning av hormoner eller annan påverkan av hormonproduktionen. Hormonbehandling leder nödvändigtvis inte till fertil löptid.

Om tiken har en ovanlig löpcykel är den inte en bra avelshund. I naturen skulle en sådan hund inte bli dräktig.

HANEN

Hanen blir könsmogen vanligtvis i ca 9 månaders ålder men individuella variationer är stora: normalt är 6–18 mån. Hanen kan betäcka redan innan sperman når sin toppkvalitet; som bäst är den vid 18 mån–7 års ålder. Om en yngre eller äldre hane än detta används kan det vara klokt att undersöka sperman före betäckningen. Spermaundersökning görs alltid före insemination eller insamling av sperma. Hanen kan betäcka året runt och till och med flera tikar under samma dag, vilket dock inte rekommenderas, eftersom mängden spermier minskar tillfälligt efter betäckningen.



I en milliliter sperma finns ca 300–1800 miljoner spermier av vilka ca. 80–90 % rör sig normalt. Spermierna hålls befruktningsbara i 2–4 dygn.

Under ejakulationen ändras spermans kvalitet

1. Fraktion: 5 ml klara effektdroppar under ca. 1 minut.
2. Fraktion: 1–3 ml mjölkaktig sädesvätska i ca 2 minuter.
3. Fraktion: prostatavätska (spermiernas simvatten).

PARNING

När tikens löptid förväntas, lönar det sig att vara skarp så att man märker när löptiden faktiskt börjar. Du kan använda en bit wc-papper som hjälp, en (egen) hanhund osv. Meddela hanens ägare om löptidens början.

Till en början är blödningen blodig, hos vissa tikar till och med ganska mörk. Vulvans svullnad varierar hos olika tikar och minskar vanligtvis med åldern. Den rätta tidpunkten för parning är då svullnaden är som störst och blödningen har blivit ljusröd eller gulaktig. Vanligtvis är den här tiden 9–15 dygn från blödningens början. De vanligaste parningsdagarna torde vara dygn 11–14 men dessa varierar från ras till ras och mellan individerna. Höglöpet räcker i medeltal 9 dygn men individuella skillnaderna är stora också i detta avseende.

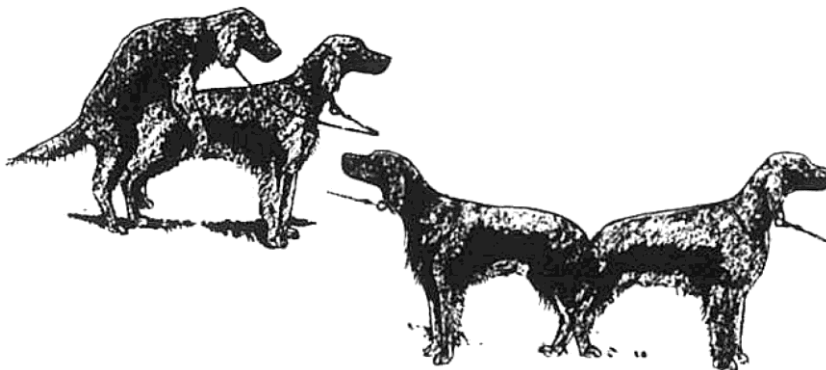
För bestämning av den rätta parningstiden kan man använda sig av tester som görs av veterinär. Progesteronanalysen görs utifrån ett blodprov, Papa-provet tas från tikens slida (utstryksprov).

I hundvärlden är det allmänna och traditionella förfarandesättet att tiken besöker hanen, dvs. besöker dess revir. Det skriftliga parningsavtalet ska göras före parning. På samma gång avtalar man om huruvida betäckningen görs om t.ex. efter 1–2 dygn. Vid uppgörandet av parningsavtalet lönar det sig att komma överens om eventuell omparning ifall tiken blir tom. Om hanen inte betäcker, måste man komma överens om förfarandet. Om man bestämmer sig för insemination, ska man komma överens om dess kostnader på förhand.

Ingendera hunden får ha magen alldeles mätt vid parningen men båda kan ges en liten energihaltig måltid före parningen. Parningssituationen ska vara lugn; hanen och tiken tillåts bekanta sig med varandra. Hanen testar tikens villighet och bjuder den till lek. När tiken "står" för hanen, kliver hanen upp på tikens rygg och betäcker denna. Man håller fast tiken och låter hanen sköta sitt jobb.

Penisens svällkropp sväller upp och hanen fastnar vanligen "hängande" i ca 20 minuter, men tiden varierar och kan hos äldre hanar vara till och med ett par timmar. Medan hundarna sitter fast dvs. under "hängningen" vänder hanen sig om och hundarna står med svansarna mot varandra.

Hängningen sker ofta för att säkerställa att sädesvätskan hålls inuti tiken. Man bör dock beakta att fastsittande inte är en förutsättning för befruktningen!



En del uppfödare föredrar naturlig parning, varvid tiken och hanen sätts i samma utrymme för en vecka. En del sköter parningen så att hundarna gör knappt inget själva. För att undvika skador är det bra att kontrollera åtminstone att tikens eventuellt långa hår inte skadar hanens penis. Man bör också se till att tiken inte försöker röra sig mycket medan hundarna sitter fast.

Om parningen inte verkar lyckas lönar det sig att byta plats – gå t.ex. till ett annat rum eller dylikt. Oftast beror parningssvårigheterna dock på att det inte är rätt tid. Om hanen inte överhuvudtaget visar intresse för tiken är det klokast att byta hane.

Sperman hos ovilliga hanar är ofta av dålig kvalitet vilket kan dock vara ett tillfälligt fenomen.

Tiken bör övervakas också efter parningen. Löptiden räcker ca. tre veckor. För hundar är det möjligt att det i samma valpkull föds avkommor av olika hanar. Äggceller som befruktats på olika dagar fäster sig samtidigt i livmodern. Med härstamningskontroll kan man vid behov fastställa fadern för varje enskild valp.

PROBLEM VID PARNINGEN?

Parning är en mycket naturlig händelse som borde lyckas utan problem. Om du stöter på problem, fundera vad de kunde bero på.

Den vanligaste orsaken är fel parningstidpunkt. Det lättaste är att låta en erfaren hane kontrollera saken; om denne inte är intresserad, är det fel tid.

Hanen kan reagera på att det i närheten finns någon som ligger ovanom hanen i rangordningen, antingen en annan hane eller till och med ägaren själv. En undergiven hane kan respektera detta så att den inte vågar betäcka när ägaren är närvarande. Då funderar man på vem som behövs på plats – om någon alls.

Om parningsplatsen är rastlös eller på ett för hunden okänt revir kan parningen vara utmanande, speciellt för en hane med mjuk karaktär. Om en alltför ivrig hane tröttar ut sig i ett tidigt skede är det skäl att hålla en liten paus. Ibland kan det också vara fråga om fysiska hinder; smärtor, missbildningar eller dylikt. Tiken kan vara ganska häftig, vilket oftast beror på att tiden inte är rätt.

Ifall hundarna inte fås att fortplanta sig på normala sätt är det skäl att bedöma på nytt avelsbruket av dylika hundar. En bra avelshund handlar naturligt.

Artificiell insemination

Artificiell insemination får utföras endast av veterinär. Motiv för insemination kan vara t.ex. oskäligt långt avstånd (olika länder) mellan hanen och tiken. Ena partens dåliga temperament får inte vara ett motiv. Uppfödaren bör avväga noggrant huruvida insemination är klokt om orsaken är den att normal parning inte lyckas. Det lönar sig också att fundera på om onormal uppbyggnad som hindrar normal parning kan gå i arv osv.

Vid planering av insemination bör experter användas så att tajmningen är rätt och nödvändiga dokument fås. Själva inseminationen får utföras endast av veterinär. Vid insemination bör Kennelklubbens bestämmelser (direktiven om artificiell insemination och Registreringbestämmelserna) följas och officiella blanketter (blankett för insamling av sperma eller inseminationsintyg eller båda) ifyllas. Det åligger den inseminerande veterinären att skicka inseminationsintyget till Kennelklubben.

Insemination sker antingen med färsk sperma eller med utspädd sperma till tikens vagina. Vid insemination med djupfryst sperma görs insemineringen alltid direkt in i livmodern, vilket kräver särskild kunskap av veterinären. Vid insemination med färsk sperma är både hanen och tiken på plats. Tiken är på plats för att locka hanen till rätt stämning. På det här sättet säkerställs att spermans spermieinnehåll är så stort som möjligt.

Om sperman importeras bör veterinären ha avlagt specialexamen och planering av åtgärden och transporten måste göras omsorgsfullt (olika länders olika gränsbestämmelser måste redas ut).

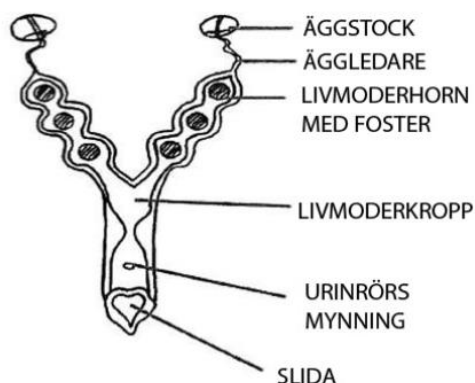
Insemination görs med djupfryst sperma om sperman har samlats in tidigare och förvarats djupfryst eller om avståndet mellan hanen och tiken är över 12 timmar. För förvaring av sperma behövs dock specialtillstånd och alla veterinärer som deltar i projektet måste ha specialkunskaper. Djupfrysta spermier lever endast ca 20 timmar efter tinandet så inseminationstidpunkten måste vara exakt. Huruvida tiken blir dräktig beror på inseminerarens skicklighet och lyckad nedfrysning och tinande.

Om tiken har inseminerats ska detta antecknas på parningsintygssdelen av valpkullsansmälan. Vid registrering via Omakoira-tjänsten ska punkten artificiell inseminering väljas.

Vid insemination med djupfryst sperma undertecknas hanens del i valpkullsansmälan av spermans ägare. Sperman kan ägas antingen av hanens ägare eller av en spermabank till vilken hanens sperma har sålts. Vid insamling och förvaring av djupfryst sperma iakttas bestämmelserna i det land där sperman har insamlats. Likaså tillämpas de Registreringsbestämmelser och rasspecifika specialvillkor som varit gällande då sperman insamlades. Således är sperma som insamlats för flera år sedan användbart fastän hanen i fråga inte skulle ha olika hälsoundersökningsresultat som inte har varit förutsättningar för registrering under hanens livstid. För insamlad sperma borde dock finnas ett intyg som bekräftar att sperman är insamlad från hanen i fråga.

DRÄKTIG TIK

Befruktningen sker i äggledarna. Den befruktade äggcellen vandrar till livmodern under 5–10 dygn. Embryot fäster sig 17–21 dygn efter befruktningen och placentan börjar bildas. Under den här tiden borde ingenting stressande hända åt tiken (t.ex. flygresor 17–25 dygn efter parning kan leda till att valpkullen förloras). Embryona fördelar sig vanligtvis normalt i livmoderns båda horn.



Konstaterande av dräktighet och dräktighetens längd

Den normala havandetiden är 60–65 dygn från betäckningen. För en tik som är dräktig för första gången är havandetiden ofta kortare, likaså om valpkullen är stor. En liten valpkull går ofta på övertid.

Tiken kan bli maklig, lat och kräva tillgivenhet. Spenarna sväller upp och blir rosa. Tiken kan kräkas ca två veckor efter betäckningen och aptiten kan försämrats betydligt ca fyra veckor efter parningen. Alla dessa lindriga symptom är dock möjliga fastän tiken bara skulle vara skendräktig (hormonförändringen är likadan).

Cirka sex veckor efter betäckningen blir bäckenområdet bredare och magen sväller och sänker sig ner som fortsättning till bröstkorgen, speciellt om fostren är fler. Vid 7–8 veckor kan man känna valparnas rörelser när tiken ligger stilla och man håller händerna mot magen.

Cirka en vecka före förlossningen spänner sig magens hud, spenarna sväller upp och mjölk kan synas. Området kring slidan sväller och ibland förekommer klar flytning ca en vecka före valpningen, hos vissa tikar redan tidigare under dräktigheten.

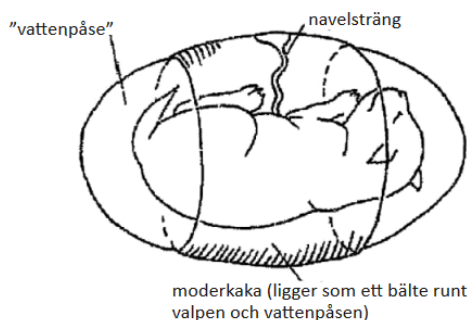
När 28 dygn har gått efter parningen kan veterinären redan utföra en ultraljudsundersökning. Om ultraljudsundersökningen görs den femte veckan är resultatet säkrare. Ultraljudsundersökningen ger information om huruvida tiken är dräktig eller inte och om flera valpar eller endast några är att vänta. Det exakta antalet kan vanligtvis inte konstateras och det är möjligt att en del av fostren blir missfall före förlossningen.

Också röntgenundersökning är möjlig för konstaterande av dräktighet. Ben syns på röntgenbild från och med 49 dygnet. Röntgen tas inte rutinemässigt utan vanligtvis endast vid vissa störningar.

Skötsel av dräktig tik

En dräktig tik får inte ansträngas alltför mycket. De fem första veckorna fortsätter man dock med alldeles normal motion. Det lönar sig att följa efter moderns lust att röra sig. Finns det många foster måste motionen minskas mera. Man bör komma ihåg att också en dräktig hund kan må illa och ha andra liknande symptom som påverkar dess villighet att leka och röra sig. Stress bör undvikas under hela dräktigheten. Speciellt viktigt är detta under veckorna 3–5.

Vanligtvis blir tikens motståndskraft bättre under dräktigheten, men tiken kan naturligtvis ändå bli sjuk. Om parning har skett utomlands finns det också en större risk för infektioner. Följ upp eventuella flytningar och kontrollera hundens drickande under dräktigheten. Kom alltid ihåg att nämna att hunden är dräktig då ni besöker veterinären. Bara få antibiotika kan användas under dräktigheten, kortison kan inte användas alls.



UTFODRING AV DRÄKTIG OCH DIGIVANDE TIK

Tikens näringsbehov ändras inte i början av dräktigheten och man ska inte ge den mer mat eller mer energihaltig mat än normalt. Man ska inte låta tiken bli fet under dräktigheten eftersom övervikt ökar risken för förlossningsproblem. Ca 70 % av fostrens tillväxt sker först under den sista tredjedelen av dräktigheten dvs. under de 3–4 sista veckorna. Därför börjar tikens näringsbehov öka först efter den femte dräktighetsveckan. Många tikar har sämre matlust än normalt vid tredje veckan av dräktighet – de kanske mår illa i likhet med gravida människor. Efter femte eller sjätte dräktighetsveckan ökar mängden mat som tiken äter stegvis så att mängden mat vid tiden för valpningen är, beroende på valpkullens storlek, 25–50 % större än den normala portionen. Tikens vikt borde öka fram till förlossningen med ca. 15–25 %. Eftersom

växande foster tar mycket plats i maghålan vid slutet av dräktigheten kan det vara bra att dela upp tikens matportion i flera mindre portioner.

PROBLEM

Den vanligaste orsaken till att tiken blir tom är fel parningstidpunkt. Ifall tiken måste resa till hanen är det möjligt att dess ovulation störs. Det finns många orsaker till att hanens sädesvätska är av dålig kvalitet, t.ex. febersjukdom eller testikelinflammation kan orsaka övergående sterilitet, likaså antibiotikakurer.

Tikens sterilitet är ovanligt men möjligt. Orsaker är t.ex. infektioner eller kromosomfel. Också Brucellabakterien som påträffas i Mellaneuropa kan orsaka sterilitet för både tikar och hanar. Därtill kan fetma eller dåligt allmäntillstånd vara orsaker till tikens sterilitet.

Missfall är inte alltför vanliga. Orsaker kan vara utfodringsfel, infektionssjukdomar, underfunktion av sköldkörteln eller hormonstörningar. Normalt kan ingenting göras när situationen uppstår. Aborteringen kan vara total varvid alla foster dör eller bara delvis varvid resten av valparna föds normalt i sinom tid. Missfall kan ske i vilket skede av dräktigheten som helst. Om missfall sker innan dräktigheten är halvvägs absorberas fostren i tikens blodcirkulation, om det sker på sluthalvan av dräktigheten får tiken tydliga symtom; smärtor, värkar och blödning.

När parningsavtalet är vederbörligt uppgjort behöver man inte förhandla på nytt om eventuella fortsatta åtgärder vid en sådan tråkig händelse.

9.2 Valpning

FÖRBEREDELSE

Tiken borde flyttas en vecka eller två före den beräknade valpningstiden (63 dygn från första parningen) till den plats där valpningen kommer att ske. Det tar ca 1–2 veckor för tiken att bli van vid den nya bakteriestammen och bilda immunförsvar. För valparnas välmåendes skull är det nödvändigt att tiken har tillräckligt gott immunförsvar som den sedan kan ge vidare till valparna. Råmjölken innehåller antikroppar mot sådana patogener som har funnits i tikens omgivning vid slutskedet av dräktigheten. Detta bör beaktas om det är fråga om en fodervärdstik eller överlåtelse av avelsrätt.

Dessutom kan stress som tiken upplever under dräktighetens sista trimester utsätta de ofödda valparna för olika beteendeproblem och få dem att undvika nya saker. Därför ska man låta tiken man tänkt ta valpar på bekanta sig (skötsel, besök e.d.) vid det blivande valpningsstället, omständigheterna och andra djur där osv. Uppfödaren måste säkerställa att moderhunden har bekantat sig och blivit van vid valpningsomgivningen i den mån att den är lugn och uppvisar inga tecken på stress där, och att den dessutom känner sig själv och omgivningen trygga. Det är det enda sättet med vilket det går att säkerställa efterlevnaden av lagen om djurvälstånd – enligt lag ska tiken ges möjlighet att valpa i en lugn och bekväm plats som är bekant för den från förut eller som den har fått bekanta sig med i god tid före valpningen. En tik som förbereder sig för valpning eller som har diande valpar ska ges möjlighet att vara i fred.

Valpningsrummet ska vara stillsamt och utan drag, men ha ventilation. Rummet borde ha belysning, temperaturen bör kunna justeras och det vore bra om en vattenkran fanns nära.

Ta reda på vad som är lämplig storlek för en valplåd för din ras. Tänk på att den kommer att vara valpkullens hem för en tid och att också modern kommer att tillbringa största delen av sin tid där. En dörrlucka med gångjärn är i praktiken mycket användbar. Ett lämpligt material för en valplåda är vattenfaner. Beroende på rasen börjar valparna behöva mera utrymme fr.o.m. 2–3 veckors ålder och valplådan blir så småningom onödig. Redan en par veckor gamla valpar strävar instinktivt bort från

sovunderlaget för att göra sina behov. Om tidningspapper finns på ett lämpligt ställe sker husträningen naturligt.

Skaffa så mycket information som möjligt om förlossningen genom att ställa frågor och läsa. Uppfödaren av din tik kan säkert också ge råd och information. Om möjligt kan du be en erfaren uppfödare till stöd. Kom överens med din veterinär på förhand hur du får hjälp ifall problem uppstår. Det lönar sig också att se till att det finns tillgång till bil och någon att köra den när förlossning äger rum.

Redskap som behövs vid valpningen

- valplåda
- valpdagbok eller anteckningsblock och penna
- snabb termometer
- tidningspapper
- hushållspapper
- glidmedel, t.ex. vitt vaselin
- ren sax med rundade ändor för att klippa av navelsträngarna (vid behov)
- bomulls- eller tandtråd för att knyta navelsträngarna (vid behov)
- Betadine-huddesinfektionsmedel (från apoteket)
- små frottéhanddukar
- veterinärens telefonnummer

Följande vore också bra:

- tunna engångshandskar (rena händer känner bättre men med en latexhandske får du ett stadigt grepp om valpen)
- om du måste åka till veterinären och transportera nyfödda valpar behöver du också en värmelåda och ett sätt att hålla den varm (t.ex. varmvattensflaskor)
- pipett eller en liten medicinspruta
- modersmjölkersättning + nappflaska för valparna
- våg 0–1000 g

Vanligtvis sker förlossningen 60–65 dygn efter parning, i medeltal efter 63 dygn. Om tiken har parats flera gånger är det omöjligt att veta när den har befruktats.

Temperaturen ska börja tas två eller helst tre gånger per dag en vecka före beräknad tid. Skriv upp temperaturen som du mätt samt datum och tidpunkt. Också veterinären kan behöva temperaturuppgifterna om förlossningen inte fortskrider normalt.

Hundens normaltemperatur är ca 38,5 grader men mot slutet av dräktigheten är temperaturen oftast lägre, i medeltal 37,6 grader. Temperaturen sjunker till 37,0 grader eller lägre ca ett dygn (12–24 h) före förlossning. Plötslig minskning av progesteronhalten i tikens blod orsakar temperatursänkningen. Temperaturen stiger till 39 lite innan värkarna börjar men det kan vara svårt att konstatera detta. Vid mätning av temperaturen bör man observera att man av misstag inte mäter avföringens temperatur. Termometern bör hållas fast vid tarmens vägg.

Den annalkande förlossningen föregås vanligtvis också av att tiken vägrar äta. Tikens mage kan också vara aningen lös.

Växlande temperatur är en alarmsignal. Valpen eller valpar kan ha dött och orsakar redan lokala infektioner i livmodern. I sådant fall ska veterinär kontaktas.

Anteckna i valpdagboken alla dina observationer, tikens temperaturkurva, hur den äter, rör sig, bäddar, flytningars förekomst och deras färg (klar eller grön). Se till att tiken har en lugn omgivning där den kan koncentrera sig på förlossningen; inga extra människor eller hundar. Var själv lugn.

Kontakta veterinären åtminstone om:

- dräktigheten drar ut på över 65 dygn
- tiken är i dåligt skick, apatisk eller lider eller har feber
- förlossningen inte börjar inom 24 timmar efter att temperaturen sjunkit under 37°
- fostervattnet har gått ca sex timmar före tikens kroppstemperatur sjunker och ingen valp syns till
- mörk och tydligt grönaktig vätska rinner från förlossningskanalerna innan den första valpens föds
- svaga värkar har pågått i över sex timmar
- värkarna har slutat men inga valpar har kommit
- valpar kommer med över tre timmars mellanrum
- valpen syns inte till fastän värkarna har varit kraftiga i en timmes tid

Obs! Det ovan nämnda, liksom allt som har att göra med tikens betäckning, förlossning och skötsel av valparna utgörs delvis kanske till och med av varierande uppfattningar från olika håll.

Gör alltså en egen bedömning, men det torde vara bättre att ringa veterinären en gång i onödan än att förlora hela valpkullen eller tiken eller båda.

Förlossningsvätskorna bör vara klara eller ljusgröna. Om de är blodiga eller rosaaktiga är något på tok och då är veterinärundersökning en nödvändighet. Du kan prova hur förlossningskanalerna har öppnat sig.

Kom dock ihåg att rengöra händerna mycket noggrant eller använd sterila plasthandskar.

Öppningsskedet

Öppningsskedet börjar vanligtvis när temperaturen börjar stiga igen, alltså efter att först ha sjunkit till 37 grader eller lägre. Att tiken inte äter, är rastlös, går av och an, bäddar, skakar, gnäller och flämtar är typiska symtom när förlossningen börjar.

Öppningsskedet räcker vanligtvis 6–12 timmar, ibland till och med 36 timmar. Vissa tikar bäddar kraftigt och de bör få göra så, eftersom bäddandet befrämjar värkarna. I det här skedet kan tiken rastas, men alltid i koppel. Det lönar sig inte att gå väldigt långt bort hemifrån. För vissa tikar är detta skede inte ens särskilt synligt utan livmodern kan öppna sig så småningom under en längre tid och värkarna är knappt märkbara för människan.

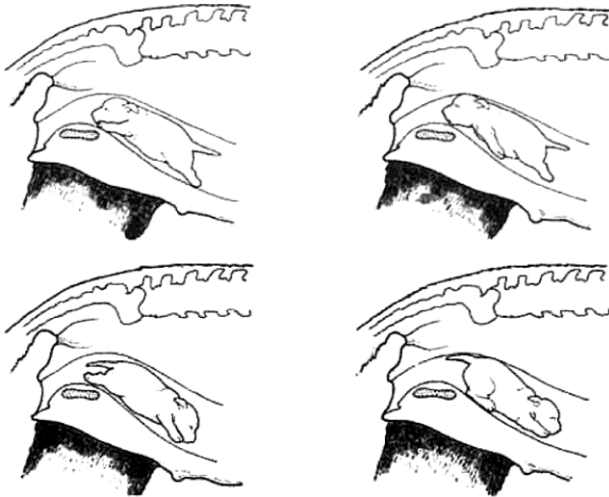
Man bör förhålla sig uppmuntrande till tiken och absolut inte tycka synd om den. Bjud ingen mat åt tiken, men lite vatten kan den dricka.

Krystnings- dvs. utdrivningsskedet och efterbörd

De första värkarna kommer med 15–20 minuters mellanrum och så småningom blir mellanrummen kortare. Den första valpen föds vanligtvis ca en halv timme efter att de tydliga värkarna har börjat. När tiken böjer på ryggen och håller andan medan den krystar är den första valpen på väg att födas. Vissa tikar vill föda stående så låt tiken själv välja sin ställning.

Ofta föder tiken valpar med ca 20 minuters mellanrum. Födelsen av en valp räcker ca ½–1 timme per valp. Vanligtvis kommer fosterhinnan först fram och ska hanteras varsamt så att den inte går sönder. Ca 60 % av valparna föds med huvudet före, 40 % med benen före.

Valpars födselpositioner



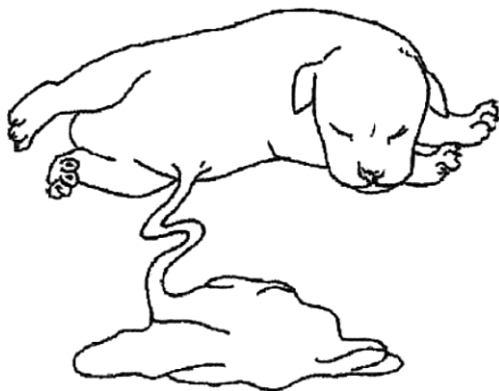
Om valpen har fastnat kan man dra den lätt snett nedåt, men bara när tiken krystar. Valparna är hala så ett bättre grepp om dem fås med hushållspapper eller plasthandskar. Vulvan trycks försiktigt bakåt så att valpen frigörs från trycket. Om endast valpens nos syns kan man hjälpa genom att dra vulvan över pannan, använd vid behov glidmedel. Många tikar tar helt själv hand om förlossningen och rengöringen av valparna, men människan bör ändå övervaka situationen och hjälpa till vid behov.

Vanligtvis föds valpen omgiven av fosterhinnan dvs. en vattensäck, men ibland brister säcken före födseln. Om tiken inte själv bryter hinnsäcken kan du hjälpa den. Börja öppna säcken från nosändan så att du får valpens andningsvägar frigjorda så snabbt som möjligt.

Vanligtvis slickar modern valpen torr. Om inte, hjälp den. Massera valpen med papper eller en liten frottéhandduk ganska kraftigt mothårs tills den börjar skrika. Vanligtvis styrs valpen väldigt snabbt av sina instinkter till moderns spenar.

Modern kapar själv av navelsträngen. Om modern håller på att bita navelsträngen för kort, lägg dina egna fingrar på valpens mage och håll i navelsträngen. Om modern av någon anledning inte själv biter av navelsträngen kan du skära den. Bind navelsträngen först med tråd om det behövs och klipp den sedan så att den blir ca 5 cm lång.

Nyfödd valp



Efterbörderna måste räknas, så att man vet att alla har kommit ut. Ofta äter tiken upp efterbörden i mycket snabb takt. Det är inte nödvändigt för tiken att äta upp efterbörden men hormonerna som finns i den främjar sammandragningen av livmodern och ökar mjölkproduktionen.

En del tikan får diarré om man låter dem äta upp alla efterbördar. Säkrast är att låta tiken äta bara 2–3. Om efterbördar blir inne avlägsnas de som normala efterflytningar inom en par dagar. Ibland orsakar efterbördar som blir inne inflammationer, så det är skäl att följa upp tikens kroppstemperatur åtminstone en vecka efter valpningen.

Att få tiken att röra sig främjar förlossningen. Om tiken vill gå runt är detta ett sätt för naturen att öka värkarnas intensitet. Om förlossningen räcker flera timmar kan man försöka bjuda tiken på en lätt, energihaltig måltid. Tiken rastas endast i koppel och i näromgivningen. Ta en handduk med dig ifall en valp skulle födas ute!

Förlossningen är över

När moderns beteende ändras har den sista valpen sannolikt fötts. Man kan konstatera ganska bra när förlossningen är över utifrån tikens uppförande. Då slår modern sig lugnt ner för att vila och slickar sina valpar njutningsfullt. Det är svårt att känna på magen om valpar ännu finns inne, men ibland kan valpen nog kännas. Om misstanke råder kan läget bekräftas med ultraljud eller röntgen.

När du tror att alla valpar har fötts är det dags för den nya familjen att slå sig ner. Tiken kan tas på en kort kisspromenad och vid behov rengörs bakändan när man kommer in. Under tiden kan dina medhjälpare rengöra valplådan och placera valparna tillbaka i lådan innan tiken kommer tillbaka.

Väg och markera valparna senast i det här skedet. **Kontrollera** valparna. Valpar som har allvarliga strukturfel och annars defekta valpar bör avlivas i tidigt skede. Det kan kännas svårt att fatta beslutet men tänk rationellt, inte bara med känslan. Praxis har visat att en valp som har behövt kraftig återupplivning ofta måste avlivas senare. Naturen har sin avsikt och individer som inte är livsdugliga gallras bort.

Avlivning av en valp som är äldre än nyfödd ska alltid göras av veterinär. Ifall uppfödaren av någon anledning blir tvungen att avliva själv en nyfödd valp, definierar djurskyddsförordningen att en hundvalp som är yngre än tre dagar kan dödas genom ett så kraftigt slag mot huvudet att den omedelbart avlider. Att avliva en livsoduglig valp är betydligt humanare för valpen än att vänta på en naturlig och långsammare död.

I en del raser är det vanligt att valparna har sporrar när de föds. Att avlägsna sporrar är enligt Livsmedelsverkets uppfattning en i lagens om djurvälstånd 7 § avsedd operation eller annan därmed jämförbar åtgärd som åsamkar smärta. I samma paragrafs 2 moment anges att åtgärden får göras endast av en veterinär.

Enligt Livsmedelsverkets tolkning åsamkar avlägsnande av sporrar valpen smärta och åtgärden medför olika risker. Sporrar får inte avlägsnas pga. kosmetiska orsaker. Sporrar får opereras bort endast av en veterinär pga. veterinärmedicinska skäl.

Temperaturen i valpningsrummet bör vara åtminstone normal rumstemperatur så att valparna inte svalnar. Ge modern mat och se till att den får tillräckligt med vätska.

Normalt äter nyfödda med en–två timmars mellanrum. Valparna klarar sig i nödsituation utan mjölk i högst sex timmar. Kontrollera att varje valp suger och får sin andel. Råmjölken innehåller antikroppar som är viktiga för valpens hälsa. Hundvalpar får genom placentan bara ca 5–10 % av de maternella antikropparna. Nyfödda valpar måste inom 4–6 timmar från sin födsel få tillräckligt (ca. 10 % av livsvikten) med råmjölk så

att dess antikroppar skulle absorberas från tarmsystemet till blodcirkulationen och valparna får ett passivt skydd mot infektioner.

PROBLEMSITUATIONER

Total värksvagh betyder att förlossningen inte alls sätter i gång eller att utdrivningsskedet efter öppningsfasen inte alls kommer. Orsaker till detta kan vara en alltför liten valpkull (1–2 valpar) eller en mycket stor valpkull, varvid livmodern töjs ut – dessa är så klart s.k. normala, fysiologiska orsaker. I vissa släkter är dock totalt svaga värkar en ärftlig egenskap. I så fall borde man tänka efter om avel är vettigt. Tecken på totalt svaga värkar är bland annat att temperaturen sjunker under 37 grader och stiger därefter bestående till 38 grader. Detta kan tala om att förlossningen inte kommer att sätta i gång av sig själv utan kejsarsnitt behövs.

Delvis värksvagh kan vara svår att bestämma. Ibland kan förlossningen framskrida långsamt och säkert men en otålig barnmorska fruktar att något är på tok. I fall förlossningen avbryts samtidigt som värkarna slutar eller avtar och det har gått redan 2–3 timmar från det att föregående valp föddes, är det sannolikt fråga om delvis svaga värkar. Detta kan t.ex. bero på tikens höga ålder, dåliga kondition eller hormonstörningar.

En **kalkspruta** befrämjar värkarna och således förlossningens gång. Det är fråga om 10-procentig kalciumglukonatlösning som injiceras långsamt under tikens hud, men endast enligt veterinärens anvisningar och handledning.

Oxytocin alltså förlossningshormon uppstår normalt i hundens hypofys; det orsakar livmoderns sammandragningar. Om hormonet behöver ges, ges det först när den första valpen redan har fötts. Livmoderhalsen måste vara öppen och valparna får inte ligga snett eller överlappa varandra. Det får inte heller vara en alltför stor valp på väg. Oxytocin kan användas endast under veterinärens övervakning. Överdoserering kan orsaka valparnas död.

Kejsarsnitt måste göras ibland, när valparna är väldigt få, t.ex. endast 1–2 st. och förlossningen inte börjar på naturlig väg. Övriga orsaker för kejsarsnitt kan vara alltför stora, felpositionerade eller fastsittande valpar, att valparna är för många dvs. livmodern har töjts ut eller att tikens kondition försämras eller att den har tydliga smärtor. Hos raser med stor skalle är kejsarsnitt vanligt. Tikens övervikt, bäckenets trånghet eller tumörer kan hindra normal förlossning.

Ifall du måste ta tiken till veterinären, ta med dig en varmt fodrad kylbox av styrox för att hämta hem valparna och en varm filt för tiken. Vården efter ett kejsarsnitt kräver noggrannhet och renhet. Såret rengörs noggrant och tikens kroppstemperatur måste uppföljas. Dessutom måste man se till att tiken inte betar sig aggressivt mot valparna. Aggressivitet är möjligt efter att tiken vaknat från narkosen som krävs för operationen. Om detta händer är det skäl att ge tiken värkmedicin.

För vissa tikan börjar mjölken komma ned redan flera dagar före förlossningen, men ordentligt med mjölk börjar det oftast komma först efter ett dygn från förlossningen. Ifall moderns mjölk håller på att ta slut kan detta bero på flera orsaker, bl.a. tikens dåliga utfodring, dåligt drickande, valpar som fötts i förtid, dålig modersinstinkt eller juverinflammation, varvid spenen hettar och är svullen och sjuk. Ett varmt omslag (handduk eller bl.a. kålblad) fungerar som bra första hjälp. Ofta behövs också veterinärens hjälp.

Konstmatning behövs om tiken har dött eller om valpkullen är väldigt stor och mjölken inte därför räcker till. Konstmatning påbörjas också om mjölkproduktionen är dålig, tiken har juverinflammation eller den är annars sjuk. Det lönar sig att fråga efter möjligheter att hitta en annan moder som har endast få egna valpar eller som av någon anledning har mist sina egna valpar.

Modersmjölksersättning finns som lättanvända preparat. En 20 ml engångsspruta med ett ventilgummi i ändan fungerar bra som nappflaska. För hundvalpar finns särskilda nappflaskor; för stora valpar kan man använda barnens nappflaskor. **Människors modersmjölksersättning FÅR INTE ges åt hundvalpar.**

Magen på en valp som ätit väl är rund men inte spänd och valpen sover gott mellan matningarna. Anteckningar ska göras över matningarna och viktutvecklingen. I ca. 18–21 dagars ålder kan valparna lära sig att dricka själv från en skål.

Observera att om valparna är moderlösa behöver de också hjälp med att utföra sina behov under de två första veckorna. Nedre delen av valpens mage masseras med fuktig bomull eller tyg, detta imiterar moderns slickningar. Man bör se till att varje valp har avföring och urinerar ordentligt.

Vanligtvis är tiken kroppstemperatur efter förlossningen ca 39,5 grader, eftersom mjölkproduktionen accelererar ämnesomsättningen. Om temperaturen är under flera dagar nära 40 grader kan det vara fråga om livmoderinflammation. Tikens temperatur måste alltså övervakas noggrant och temperaturen måste gå ner till det normala inom tre-fyra dagar från förlossningen. Om temperaturen är hög en längre tid finns det risk för att mjölken sinar och valparna torkar.

Mörka flytningar kan räcka 2–8 veckor, vilket är alldeles normalt. Flytningarna är rikligare om efterbönder har blivit inne. Om flytningarna blir illaluktande, vispgrötfärgade eller gråa, variga, är det fråga om livmoderinflammation som behöver behandling snabbt.

Symptom för **kalkkramp** är orolighet, flämtande, stelhet, dräglande och senare kramper. Man bör se till att tiken får rätt foder.

Juvinflammation gör spenen öm för beröring och kan också orsaka feber. Inflammationen känns i juvret som en hård klump. Värme är bra första hjälp. Valparna får inte suga den infekterade spenen. Kontakta veterinären i tid om du misstänker att något är på tok.

Alla tikar är inte medfödda mödrar och en stor del av valpdödar beror på **störningar i vårdbeteendet** (tikens aggressivitet, likgiltighet, vårdslöshet). Orsakerna till beteendestörningar kan vara många; först lönar det sig att kontrollera att tiken är frisk. Om du misstänker att tiken har smärtor kan du ge den värkmedicin. En tik som känner sig sjuk kurar sig ofta ihop och lägger sig inte avslappnat så att valparna kommer åt spenarna utan hinder. Om spenarna känns ömma och stenhårda kan man badda dem med en varm och fuktig handduk. Om omgivningen är rastlös kan tiken känna sig osäker. Extra människor och djur bör avlägsnas från närheten. Tråkigt nog är dålig modersinstinkt ofta en ärftlig egenskap som går i slakten, så dylika individer borde inte alls användas för avel.

9.3 Moderns och valparnas hälsa och skötsel

Modern vill vanligtvis inte alls lämna sina valpar, utan både mat och vatten serveras till valplådan. Ut och kissa måste tiken ofta tas i koppel, åtminstone under de första dagarna. Vissa tikar vill inte frivilligt lämna sina valpar under de tre första veckorna. Enligt lag ska en tik som förbereder sig för valpning eller diar sina valpar ges möjlighet att få vara i fred. En tik som valpat ska vid behov ha möjlighet komma fritt bort från valparna. I praktiken kan man lösa detta genom att hålla valparna i en sådan valplåda eller inhägnad där det finns en öppning för tiken att gå ut och in, men som valparna inte kan använda.

Efter att tiken tagits ut torkas i synnerhet en långhårig tiks bakända så att efterblödningarna inte smutsar ned valplådan och valparna.

Ge tiken en chans att njuta av moderskapets lycka i lugn och ro. Det lönar sig att hela tiden hålla ett öga på att mjölken räcker. De tre första dygnen är de mest kritiska i valpens liv, så den här tiden bör användas enbart till att ta hand om valparnas och moderns välmående.

Under tiden för diandet ska tikens foder vara mycket näringsrikt och vatten bör alltid finnas tillgängligt. Om tiken inte dricker tillräckligt kan du ge den t.ex. majsställing, honung eller sirap, köttbuljong, hönsbuljong eller surmjölk.

Energibehovet ökar betydligt från andra veckan av diande till fjärde veckan. Om valpkullen är stor kan energibehovet vara till och med fyrdubbelt jämfört med det vanliga. Näringen måste vara mycket energi- och kalciumhaltig. Brister uppstår lättare när behoven är stora. Se Utfodring i kapitel 8.

Även om tiken skulle matas så mångsidigt och bra som möjligt, kan diandet töra på krafterna och tiken magra. Sålunda bör lindrig övermatning fortsättas även efter avvänjningen. Om tiken har diarré under diandet är orsaken högst antagligen för mager mat. Tiken är tvungen att äta fattig mat eller mat av sämre kvalitet i betydligt större mängder, varvid matsmältningen måste jobba hårt och fungerar eventuellt inte ordentligt och absorptionen försämras.

Tikens energibehov är som störst när den diar sina valpar. Behovet beror på valpkullens storlek men i genomsnitt är energibehovet under den första diandeveckan 1,5-faldig, under andra veckan dubbel och under tredje och fjärde veckan 2,5-faldig–tredubbel.

Det är bra om maten innehåller mer energi och protein än normalt. Den rekommenderade minimihalten av protein är ca. 30 %. Av färdigmat passar valpmat eller aktiva hundars mat åt dräktiga och digivande tikar. Färdigmat som är avsedd för valpar av större raser bör inte ges åt en digivande tik som behöver mycket kalcium eftersom dessa foder vanligtvis har minskad kalciumhalt.

Om en dräktig eller digivande tik äter enbart hemlagad mat är det bra att kontrollera att den får tillräckligt med kalcium. Mjölk innehåller mycket kalcium och därför är det viktigt att komma ihåg att ge tillräckligt med kalcium åt en digivande tik som äter hemlagad mat. Kalciumhalten i näringen behöver inte höjas utan kalciummängden ska stå i relation med mängden näring. En dräktig tik ska däremot inte ges mycket kalcium. Kalciumhalten sjunker i blodet på en del tikar efter förlossningen. Detta kallas för kalkkramp som orsakas av den långsamma kalciumregleringen i blodet när mjölkproduktionen börjar. Det kan inte förebyggas med att mata kalcium på förhand åt tiken. Tvärtom, rikligt kalciumintag kan försvaga regleringssystemet medan knappt kalciumintag håller det vaket.

Valparnas skötsel och matning

Det är bra att väga valpen när den föds och 12 timmar därefter samt efter det en gång per dygn. Så här görs åtminstone under hela den första veckan. Om vikten minskar mer än 10 % från födselvikten ska extra mat ges. Bäst är att mjölka lite mjölk av tiken och servera den åt valpen med pipett. Valparnas vikt börjar öka ordentligt först efter ett par dagar från födseln och detta är inget att oroa sig över. Om det är tyst i valplådan så är allt bra.

Tilläggsmat

Om mängden valpar är måttlig och mjölk finns tillräckligt börjar tilläggsmatningen vanligtvis vid 3–4 veckors ålder. De första portionerna kan vara t.ex. köttfärs, mosad burkmat eller annan våtmat eller blötlagt torrfoder avsett för valpar. Även om valparna ännu i den här åldern diar, börjar fast mjuk mat smaka åt dem ganska snabbt. Man börjar ge valparna flera gånger per dag den mat som de ska äta vid avvänjningsåldern.

Så småningom minskar man på antalet dagliga måltider. Maten serveras från ett lågt, plant kärl. Valparna måste ha en stadig vattenskål (inte för djup så att valparna inte drunknar) från den stund man börjar ge tilläggsmat. I samband med att valparna börjar ges tilläggsmat ges valparna och modern den första avmaskningen.

Efter att tilläggsmatningen har börjats kan valparna börja slicka läpparna på familjens vuxna hundar. De gör så för att tugga av dem en färdigt tuggad, lämpligt varm kräkningsmåltid. Vill man hindra detta bör de vuxna hundarna avskiljas från valparna en par timmar efter att de ätit.

Tiken vill vanligtvis låta valparna dia till 6–7 veckors ålder och det finns ingen orsak att hindra detta, även om valparna inte längre nödvändigtvis skulle behöva mjölk.

Valparna måste få vara tillräckligt i människosällskap. Socialisering i 5–12 veckors ålder är ytterst viktigt för utvecklingen av hundens karaktär. Det åligger uppfödaren att dagligen hålla varje valp sällskap på tumanhand. Umgänget bör också innehålla lek och fysisk beröring.

Om valparnas utveckling och eventuella sjukdomar

Kroppsfunktionerna av en liten valp skiljer sig en aning från en vuxen hunds, bl.a. är dess kroppstemperatur lägre. En småvalps vikt fördubblas vanligtvis inom 7–10 dagar. Ögonen öppnas i 10–14 dagars ålder, öronen i par veckors ålder. Valpen börjar emellertid reagera på det den ser och hör först några dagar senare.

Friska, välmående nyfödda valpar bara äter och sover. De gnyr endast när de är på väg till spenen. En frisk valp sover 90 % av tiden; oavsiktliga muskelreflexer (sprattlande) förekommer till fyra veckors ålder. En frisk valp gäspar också. Om en valp gråter längre än 10–15 minuter är den antingen sjuk eller hypotermisk.

Speciellt en nybörjande uppfödare bör förbereda sig mentalt till också förluster. Det är vanligt att valpar föds döda eller att en del av dem dör före leveransålder. Den normala valpdödligheten hos alla raser är 10–35 % från födseln till avvänjningen. Av dessa dör ungefär hälften på födelseveckan, en fjärdedel före födseln eller under förlossningen. Uppfödaren kan dock också själv påverka valparnas överlevnad.

Sänkning av kroppstemperatur är en av valparnas vanligaste dödsorsaker. Valparna är under den första veckan så gott som växelvarma. Den normala temperaturen för en småvalp är 35–36,7 °C under den första levnadsveckan. Modern kan överge valpen om dess temperatur sjunker väldigt lågt. Om valpens temperatur sjunker under 32 grader förlamas tarmsystemet och slutar fungera helt och hållet.

Om en valp verkar vara i nöd, lönar det sig alltid att först prova om den skulle bli bättre av uppvärmning. Kontrollera att temperaturen inte är för låg eller konstgjort för hög.

Övriga dödsorsaker kan vara bl.a. krossande (valpen blir under modern), sjukdomar, störningar i mjölkproduktionen, parasiter, moderns onormala slickande och missbildningar orsakade av utvecklingsstörningar.

Om valpen förlorar 10 % av sin födelsevikt är dess överlevnad hotad. En valp som inte vill eller orkar äta måste alltid först värmas upp och därefter fås att dricka. Bäst lyckas valpens uppvärmning genom att man sätter valpen under de egna kläderna mot huden. Lite mjölk kan enkelt mjölkas från modern och det kan ges åt valpen med pipett. En slapp valp kan piggas upp när man ger den ett par teskedar glukos dvs. druvsockervatten (1 dl vatten, 10 g druvsocker, 0,5 g koksalt). I nödfall kan också fruktsockerlösning användas. En liten mängd sådan lösning kan ges med pipett i munnen med 15–30 minuters mellanrum.

Om valparnas överlevnad är hotad lönar det sig att höja rumstemperaturen till 29,5–32 grader. Luftfuktigheten ska vara 55–65 %. Då har redan mycket gjorts för valparnas överlevnad.

Om valpen är livsduglig kan den piggas upp och bli en pigg och glad, frisk hund. Att hålla en svag valp vid liv lönar sig dock inte utan naturen tar sitt under den första levnadsveckan.

Diarré hos valpar som är under tre veckor gamla beror oftast på övermatning. Matsmältningsenzymerna överbelastas. Avföringen är till en början grön, vilket beror på avsöndring av galla, och förvandlas till vit när enzymförråden håller på att ta slut. **Småvalpars diarré beror nästan alltid på alltför stor mängd mat.** Uppfödaren kan påtvinga valparna mat genom att lyfta dem till spenarna varvid de suger fastän de inte skulle vara hungriga. Som vård används sockerlösning. En annan orsak till diarré är en störning i tarmfloras bakteriebalans alltså t.ex. bakterier som fåtts från maten.

Under avvänjningen får valparna ibland diarré. Detta beror på att moderns mjölk antagligen effektivt utvecklar valparnas ännu outvecklade matsmältning; när diandet slutar kan problem uppstå.

Småvalpars ögoninfektion framkommer i samband med att ögonen öppnas. Valparna blir rastlösa och gråtiga och deras ögonlock sväller upp.

UTFODRING AV HUNDVALP

Efter avvänjningen när valpen flyttar till sitt nya hem får den vanligtvis mat tre eller fyra gånger per dag. Så småningom minskar man på antalet måltider per dag, tills en ung hund äter två gånger om dagen.

De sex första månaderna i hundvalpens liv utgör skedet för snabb tillväxt varefter tillväxten minskar tydligt. Småväxta raser når vuxenstorleken vid ca 8–12 månaders ålder, mellanstora raser vid 12–18 månaders ålder och stora och jätteraser vid ca 18–24 månaders ålder.

Det är bättre för utvecklingen av hundvalpens skelett, speciellt i en storväxt ras, att valpen växer lite långsammare än alltför snabbt. En hundvalp får speciellt inte bli fet eftersom riklig energitillförsel ökar tillväxten. Däremot, i motsats till vad som ofta påstås, snabbar ett större proteinintag inte tillväxten. Tvärtom, tillräckligt proteinintag är viktigt för benstommens utveckling. Valpens kommande storlek avgörs av generna och lindrig begränsning av tillväxthastigheten genom begränsning av energiintaget påverkar inte hundens storlek som vuxen. En valp som växer långsamt når vuxenstorlek en aning senare än en valp som växer snabbt. Särskilt för hundar av storväxta raser eller jätteraser är det gynnsamt för benstommens utveckling om tillväxthastigheten saktas ned med måttlig utfodring och energitillförsel.

Tillväxt kräver protein. Även om en valp under det intensiva tillväxtskedet äter ca två gånger mera än en vuxen hund som väger lika mycket och får således en dubbel mängd av alla näringsämnen, är den rekommenderade minimihalten av protein i en växande valps mat lite högre än i en vuxen hunds. Minst 22 % men hellre 25–29 % av torrsubstansen eller energin av fabriksstillverkad valpmat borde enligt rekommendationerna bestå av protein.

10. HUNDENS ÖVERLÅTELSE OCH BOKFÖRING

10.1 Köp av hund

AVTAL

Föremål för köp

En hund är enligt köplagen och konsumentskyddslagen lös egendom som kan ägas och innehas. Till hunden anknyter olika rättigheter som kan:

- ägas
- säljas
- hyras
- lånas.

Avtalets uppkomst

Ett avtal uppkommer när ett accepterande svar ges på ett anbud, dvs. då valpköparen erbjuder sig att köpa valpen och uppfödaren accepterar köpeanbudet.

Också muntliga avtal är giltiga. Det kan dock vara svårt att bevisa existensen eller innehållet av ett muntligt avtal när tvist uppkommer. Därför är det skäl att göra ett skriftligt avtal ur vilket alla villkor framgår.

Avtalsfrihet

I Finland råder avtalsfrihet vilket innebär att alla får i princip fritt avgöra om man vill ingå ett avtal, samt med vem och på hurdana villkor.

En säljare som har undertecknat Uppfödarförbindelsen har förbundit sig att göra ett skriftligt avtal som är rimligt för bägge parter, genom att i första hand använda Kennelklubbens standardsavtalsblankett.

Avtalsvillkor

Avtalsparten måste ha möjlighet att bekanta sig med avtalets alla villkor innan hen beslutar sig att ingå avtalet.

Avtalsvillkoren ska vara rimliga (säljarens och köparens uppfattning om vad som är rimligt kan vara totalt avvikande).

Avtalsparternas rättigheter och skyldigheter måste ligga i balans.

Prisreglering finns inte, utan det antas att konkurrensen håller priserna rimliga. Om priset eller sättet att beräkna priset inte har avtalats om, ska köparen betala ett pris som är rimligt med beaktande av hundens ras, kvalitet, gängse pris vid tidpunkten då avtalet ingås samt övriga omständigheter.

Genomgång av avtalsvillkoren skyddar såväl köparen som säljaren: det går inte att i ett senare skede vädja till att man inte visste om villkoren.

Ändring av avtalsvillkor kan lätt leda till en tvist i ett senare skede. Vid ändringen har man inte beaktat dess påverkan på de övriga avtalsvillkoren, formuleringen av ändringen lämnar rum för tolkning, eller villkoret är orimligt varvid det inte är bindande.

När Kennelklubbens avtalsblanketter används är det inte möjligt att göra redigeringar eller ändringar så att avtalets innehåll ändras väsentligt.

Avtalet är bindande

Att avtal binder är en av grundprinciperna i avtalsrätt. Detta innebär att ingendera av avtalsparterna kan utan särskild orsak eller gemensamt avtal ändra avtalet till någon del.

Läs igenom alla köpe- och avtalsvillkor tillsammans med köparen. En liten möda kan förebygga ett stort gräl.

Att dra sig ur ett avtal

Att dra sig ur ett avtal utan orsak är ett avtalsbrott och orsakar skadeståndsskyldighet.

En orsak till att köparen drar sig ur avtalet kan vara att hen har fått felaktiga eller bristfälliga uppgifter om hunden. Då är anledningen till att köparen drar sig ur avtalet uppfödarens fel och köparen har ingen ersättningsskyldighet.

Valpköparen kan bryta avtalet genom att återkalla köpet innan uppfödaren har uppfyllt avtalet. Uppfödaren kan då inte kräva att köparen håller sig till avtalet, men kan däremot kräva ersättning för sin skada.

ATT SÄLJA HUND MED BIBEHÅLLEN ÄGARRÄTT

Delvist bibehållande av hundens ägar rätt

Enligt Kennelklubbens regler kan uppfödaren inte göra upp ett avtal där uppfödaren bibehåller delvis ägar rätt till hunden. Således är det förbjudet att använda bibehållen ägar rätt som ett avtalsvillkor.

Det bör beaktas att bibehållen ägar rätt inte innebär samma sak som delvist ägarskap t.ex. för två eller tre ägares gemensamt ägande.

FÖRBEREDELSE AV AVTAL

Marknadsföring

Som marknadsföring räknas alla uppgifter som uppfödaren ger om de hundar och tjänster som erbjuds.

Avsikten med bestämmelserna angående marknadsföring är att se till att konsumenterna får tillräckligt med information när de planerar och fattar beslut om att skaffa hund.

Vid marknadsföringen bör enligt lag ges alla uppgifter som är nödvändiga med tanke på konsumenternas hälsa eller ekonomiska säkerhet.

Marknadsföringen får inte vara missvisande och således är det förbjudet att använda osanna och missvisande uppgifter i marknadsföringen. Missvisande kan också vara det att man låter bli att berätta saker eller att man berättar dem oklart varvid helhetsbilden som getts genom marknadsföringen förvrängs.

Uppgifter som främjar försäljningen av hunden kan ges både muntligt och skriftligt.

Det är fråga om marknadsföring när valpköparen frågar om valpkullen per telefon eller besöker uppfödaren för att bekanta sig med valparna och uppfödaren ger uppgifter.

Uppgifter som påverkar köpbeslutet blir en del av avtalet. Det blir lättare att bevisa dessa, om sakerna som man kommit överens om finns på papper.

Meddelande av pris

Priset för en individualiserad valp ska anges i marknadsföringen och man får inte göra skillnad i olika reklammedel. Det slutliga priset som innehåller t.ex. skatter, registreringskostnader osv. ska anges om hunden.

Valpköparen svarar själv för utförandet av behövlig jämförelse mellan raser, priser och uppfödare. Efter att avtalet har ingåtts är det inte längre möjligt att åberopa exempelvis dyrt pris.

Av en näringsidkare förutsätts tydliga prisuppgifter.

Uppmaning att ge anbud

Ett avtal uppkommer när ett accepterande svar ges till ett anbud. En valpreklam t.ex. i tidningen är dock inte ett bindande anbud utan en uppmaning till en i detta skede anonym valpköpare att göra ett köpeanbud.

Om marknadsföringsmaterialet är riktat till en viss, angiven valpköpare får denna åberopa det meddelade priset. Hen har rätt att få hunden till det pris som anges i annonsen.

Felaktiga eller bristfälliga uppgifter i marknadsföringen

Man får inte ge felaktiga uppgifter i marknadsföringen med avsikt eller av oaktsamhet. En valpköpare som har kommit på plats pga. en felaktig annons kan ha rätt att få ersättning för rese-, telefon- etc. kostnader och övrig skada.

Köparens rätt att åberopa ett fel i hunden påverkas av uppgifterna som getts om hunden, eftersom marknadsföringsuppgifterna utgör en del av avtalet. En hund har ett fel om den avviker från de uppgifter som har påverkat köparens beslutsfattande.

Alla uppgifter säljaren ger är av betydelse eftersom köparen fattar köpbeslutet. Tänk efter vad du kan och vill förbinda dig till!

Avtalsförhandlingar

Förhandlingarna parterna emellan är förberedande åtgärder vars syfte är att nå ett avtal. Det är oftast möjligt att dra sig ur förhandlingarna som föregår ett föravtal utan ersättningskyldighet, i motsats till ett avtal som redan ingåtts. Parterna bär själv kostnadsrisken för sina avtalsförhandlingar.

Vid upprättandet av avtal bör man vara lojal och noggrann. Försummande av skyldigheter kan leda till skyldighet att ersätta skada som motparten åsamkats. Den som är vårdslös vid avtalsförhandlingar kan bli tvungen att ersätta, utöver kostnaderna, också annan skada hen har åsamkat den andra parten.

Om du har accepterat ett köpeanbud eller en handpenning, har du förbundit dig att sälja. Att dra sig ur köpet blir ett avtalsbrott. Var noggrann i det här skedet.

AVTALSBROTT

Om avtalsparten inte gör så som antecknats i avtalet är det fråga om ett avtalsbrott. Om parterna inte kan komma överens kan tvisten avgöras bindande endast av domstolen.

Fördröjning

Om valpköparen får inte hunden vid avtalad tidpunkt har uppfödaren brutit avtalet. Om köparen har krav pga. fördröjning eller fel får denne hålla inne så mycket av betalningen som motsvarar kravet.

Valpköparen kan ha rätt att upplösa avtalet på grund av dröjsmål.

Vid bedömning av hur stor summa köparen har rätt att hålla inne bör beaktas att valpköparen, som är i konsumentens roll, kan inte förutsättas kunna bedöma exakt till hur stora krav hen har rätt till vid fördröjning eller fel.

Fel

En vara är behäftad med ett fel om säljarens prestation inte motsvarar avtalet. Hunden ska motsvara det som kan anses ha avtalats.

Uppfylldandet av uppfödarens aktsamhetsplikt förutsätter att denna kontrollerar hundens skick innan den överläts till köparen.

Kontrollera varan, alltså hunden, grundligt före överlåtelsen. Köparen godkänner själv hunden i dess aktuella skick.

Reklamation

Reklamation ska göras utan dröjsmål efter att valpköparen har upptäckt felet eller kunde ha upptäckt det. Köparen har vid hundköp två månader tid att meddela säljaren om felet från det att felet upptäcktes.

Köparen kan pga. försenad reklamation förlora sin rätt till kompensering.

ATT GE INFORMATION OCH HUR DET PÅVERKAR ANSVARET

Skötsel- och utfodringsanvisningar

Uppfödaren har en allmän rådgivningsplikt gentemot köparen.

Hunden är behäftad med ett fel om köparen i samband med köpet inte får sådana instruktionen som behövs för användning, skötsel och hållande av hund.

Köparen ska handla enligt de skötselanvisningar hen har fått.

Ge köparen skriftliga skötsel- och utfodringsanvisningar (=bruksanvisningar).
Anteckna i köpeavtalet att informationen har getts.

Information om ärftliga sjukdomar och defekter

Uppfödaren måste berätta om fel och sjukdomar som hen har vetskap om i valpens ras och släktlinje.

Dessutom bör köparen informeras om felens och sjukdomarnas uttrycksformer, deras betydelse för hunden och ägaren, deras vård samt vårdens sannolika kostnader.

Ge information om rasens och hundens möjliga sjukdomar och defekter.
Anteckna i köpeavtalet att informationen har getts.

En ärftlig sjukdom eller defekt som visar sig i hunden efter köpet är ett s.k. dolt alltså hemligt fel. Säljaren blir inte befriad från ansvar i det här fallet, även om hen hade gett uppgifter om ärftliga sjukdomar och fel till köparen. Ansvar uppstår alltid men ersättningskyldigheten och ersättningssumman som uppstår utifrån ansvaret påverkas av flera faktorer.

Lämplighet för avsedd bruk

Hunden ska lämpa sig för det användningsändamål som den avsedd för.

Ett sällskapsdjur är oftast lämplig för brukssyfte även om det skulle uppstå en sådan avvikelse i hunden som inte hindrar den från att vara en vanlig familjehund, t.ex. fel öronställning hos en spets.

Hunden bör också lämpa sig för det speciella ändamål som den är avsedd att användas för. Då ska uppfödaren ha haft kännedom om detta användningsändamål vid tidpunkten för köpet och köparen har haft motiverade skäl att lita på uppfödarens sakkunnighet och bedömning.

Förbind dig inte till sådant som du inte kan vara säker på (t.ex. brukssyfte).
Sälj hunden alltid som SÄLLSKAPSDJUR.

RÄTTANDE AV FEL

Fel åtgärdas i första hand genom korrigerande (t.ex. kirurgiskt), i andra hand genom att ersätta en hund som är behäftad med ett fel med en felfri (ny valp).

Om felet inte kan åtgärdas på det här sättet och köparen nöjer sig med en felaktig hund, har köparen rätt till prisavdrag som motsvarar felet (tredje sättet).

Hävning av köpet är möjlig, om övriga sätt att kompensera felet inte leder till ett skäligt resultat (i sista hand). Om felet i hunden inte kan korrigeras, får köparen välja hur felet åtgärdas.

Säljaren har rätt att förutsätta en tillräcklig redogörelse över felet, t.ex. ett veterinärutlåtande vid behov.

Rättande av fel

Köparen blir vanligtvis tvungen att nöja sig med rättande av felet om uppfödaren erbjuder sig att utan dröjsmål göra det på sin bekostnad.

Köparen får avslå felets rättande om det orsakar köparen väsentlig skada, att hundens värde sjunker eller om det finns risk för att kostnaderna som uppstår till köparen inte blir ersatta, eller om det finns någon annan särskild orsak att inte godkänna rättande av felet.

Om köparen utan orsak vägrar ge möjlighet för rättelse av felet kan köparen, förutom att förlora rätten att häva köpet och få prisavdrag, också förlora rätten att få full ersättning för att låta felet korrigeras någon annanstans. Köparen kan då anses ha försummat sin skyldighet att begränsa skadan som orsakas av felet.

Om köparen har låtit felet bli korrigerat och det med hänsyn till omständigheterna inte skäligen kunde krävas att köparen skulle avvakta avhjälpande från uppfödarens sida, har köparen rätt till ersättning (t.ex. ärftlig sjukdom som kräver omedelbar operation för att lösas) för rättande av felet.

Att byta mot felfri

Ett fel kan åtgärdas genom att ge köparen en likadan, felfri vara. Om varan inte är likadan, behöver köparen inte acceptera den. Enligt rådande tolkning behöver valpköparen inte gå med på att få en ny valp, eftersom man inte kan anse att säljaren skulle kunna erbjuda en ny likadan levande varelse i stället.

Prisavdrag

Om hunden är användningsbar trots felet, men dess värde är lägre än vad som har avtalats, kompenseras felet genom prisavdrag.

Prisavdragets belopp måste bestämmas efter övervägande enligt vilken betydelse felet har för hundens bruks- eller bytesvärde eller t.ex. dess utseende. Bedömningen görs med objektiva kriterier.

Hävning av köpet

Ett fel kan också berättiga till att köpet hävs. Om köpet hävs får köparen köpesumman tillbaka enligt villkoren i avtalet (t.ex. återlämning av hunden).

Skadeersättning

Köparen kan ha möjlighet att få skadestånd för direkta kostnader som uppstått pga. felet.

Köparen är skyldig att visa en redogörelse över skadans omfattning, ifall felet orsakade skadan. Både köparen och säljaren är skyldiga att minimera skadan.

För köparen kan uppstå resekostnader uppfödaren måste ersätta, då köparen lämnar hunden tillbaka till uppfödaren.

Om det har varit nödvändigt att använda egen bil har konsumenttvistenämnden i sin praxis rekommenderat att resekostnaderna med egen bil ersätts enligt rekommenderad kilometertaxa som gäller vid tidpunkten.

Immateriell skada (t.ex. förtret) ersätts inte. Indirekt skada kan bli ersatt om skadan beror på uppfödarens vårdslöshet. För att befrias från ersättningskyldigheten måste uppfödaren visa att vårdslöshet saknas.

Avtalsparterna bör vara lojala mot varandra. Lojalitetskravet förutsätter bl.a. minimering av skada. Både köparen och säljaren är förpliktade att förfara så att skadan förblir så liten som möjlig.

FÖRLIKNINGSAVTAL

Då tvist uppkommer kan parterna sinsemellan komma överens om hur felet rättas och tvisten löses. Detta alternativ är den mest rekommendabla och förmånligaste. Det lönar sig alltid att göra upp ett skriftligt förlikningsavtal. Vid behov kan man be om juridisk hjälp hos en jurist- eller advokatbyrå.

AVTAL OM AVBETALNING

Om du säljer på **avbetalning**, ska ett avbetalningsavtal göras utöver det normala köpeavtalet, precis som i vilket som helst annat fall av avbetalning.

Betalningsplanen ska bekräftas tillsammans. Se till att säljaren får ett av köparen egenhändigt undertecknat exemplar i original.

Hunden är säljarens egendom tills den sista avbetalningsposten har betalats.

Om betalningsplanen inte följs och det uppstår en återtagningssituation ska säljaren be utmätningsmannen inom sitt område att ta hand om återtagningen och verkställande av uppgörelse.

Utmätningsmannen gör uppgörelsen med beaktande av erlagda poster, obetalda poster, dröjsmålsränta samt kostnader och tar dessutom hand om återtagning av hunden. Vid behov kan utmätningsmannen be om handräckning av polisen; en privatperson kan inte hämta hunden.

KÖPARENS SKYLDIGHETER

Köparens viktiga skyldigheter vid hundköp är ur säljarens perspektiv:

- granska föremålet för köp
- sätta sig in i avtalet inkl. villkor
- följa anvisningarna som säljaren har gett (bruksanvisningar)
- vid fel i köpeobjektet, meddela detta omedelbart till säljaren och senast inom två månader efter att felet har upptäckts
- hindra ytterligare skada och fel vid fel- och skadesituationer

I en situation där köparen ställer krav på säljaren pga. ett fel i köpeobjektet eller skada som uppstått, är det bra om köparen granskar saken också med tanke på säljarens förfarande. Har köparen med sitt eget

förfarande påverkat att skadan har uppstått (t.ex. felbehandling, uppkomst av olycksituation)? Då är det möjligt att säljarens ansvar blir mindre eller att den försvinner helt och hållet.

Köparen försummar sin betalningsskyldighet

Köparens huvudskyldighet är att betala priset på hunden enligt avtalet. Om köparen inte betalar, har uppfödaren rätt att indriva summan. Den som påstår ha sig rätt att indriva betalning måste kunna bevisa att avtalet har uppkommit.

Om gäldenären hävdar att hen har betalat skulden är hen oftast skyldig att bevisa betalningen. Om lång tid har förlöpt sedan skulden har förfallit till betalning, ska borgenären dock visa utredning som stöd för att skulden inte har betalats.

En bevisbar, skriftlig betalningspåminnelse om en obetald betalning ska sändas. En konsumentfordran (uppfödarens fordran från köparen) preskriberas efter tre från skuldens förfallodag.

Preskriptionen kan avbrytas genom att skicka t.ex. ett kravbrev. Preskriptionen avbryts också om gäldenären amorterar sin skuld. Från avbrottet börjar en ny preskriptionstid.

Om köparen inte erlägger sina skulder trots uppmaningar kan säljaren driva in sin fordran genom att vidta rättsliga åtgärder med en stämningsansökan till tingsrätten.

RÄTTSKYDDSMETODER

Om avtal inte kan nås i tvister som gäller köp av hund kan det ibland finnas behov att ty sig till utomstående hjälp.

Konkurrens- och konsumentskyddsverket och konsumentombudsman

Konkurrens- och konsumentskyddsverkets grunduppgift är att befrämja och genomföra konsumentupplysning och -uppfostran. Målet är att hjälpa konsumenterna fatta bra beslut med tanke på den egna ekonomin samt att hjälpa konsumenterna inse sina egna rättigheter och hitta sätt att förverkliga dem. Konsumentverkets grundinformation är gratis.

Konsumentombudsmannens uppgift är att övervaka och utveckla konsumentens rättsliga ställning på marknaden och se till att marknadsföringens spelregler efterföljs.

Konsumentrådgivning

Kommunala konsumentrådgivare förlikar ärenden mellan parterna och hjälper vid behov konsumenten att föra ärendet vidare till konsumenttvistenämnden. Konsumentrådgivarnas service är avgiftsfri.

Konsumenttvistenämnden

Konsumenttvistenämnden handlägger och avgör konsumenttvister. Konsumenttvistenämnden ger i varje tvist en rekommendation som det är frivilligt att rätta sig efter. Om näringsidkaren låter bli att följa rekommendationen antecknas näringsidkarens uppgifter på den svarta listan som nämnden upprätthåller.

Behandlingen av ärenden i konsumenttvistenämnden är gratis.

Lösningen konsumenttvistenämnden ger är en rekommendation och det är frivilligt att följa den. Om rekommendationen inte följs, det enda rätta sättet att slutligt avgöra tvisten är att föra ärendet till domstolen.

Domstolar

Tvister som inte kan lösas lokalt med förhandlingar mellan parterna eller med hjälp av konsumentrådgivaren kan föras till tingsrätten på konsumentens hemort. Domstolsvägen kan leda ända till högsta domstolen, om denna meddelar tillstånd för ändringsökande för hovrättens dom.

Det kan dock vara oändamålsenligt och ekonomiskt riskfyllt att föra ett ärende till domstolen. Konsumenten behöver vanligtvis alltid ett lagkunnigt biträde och risken för att hamna ersätta motpartens rättegångskostnader om man förlorar är stor.

Om det inte uppstår någon lösning mellan parterna är domstolen den enda behöriga organen som kan slutgiltigt lösa ärendet.

10.2 Fodervärdsavtal

Att lämna hunden på foder är hundköp med suspensiva villkor tills det att den avtalade ersättningen, oftast användning av avelsrätt, har erhållits i sin helhet.

För fodervärdsavtal används Kennelklubbens särskilda blankett för hanar eller tikar. Under fodervärdsavtalets giltighet tillhör hundens ägande- och avelsrätt överlåtaren (säljaren) och besittningsrätt mottagaren (köparen).

Rättsordningen förutsätter tydliga ägandeförhållanden, och därför rekommenderas inte avtal där ägande- och besittningsrätten är delade. Därför anges det i fodervärdsavtalet bl.a. åldersvillkor som gäller ägarrettens övergång.

Mottagaren ska i sin tur acceptera och förstå att hen under avtalsperioden bär ansvaret för någon annans egendom.

Parterna är således tätt fastbundna till varandra genom hunden, så betydelsen av smidigt samarbete kan inte betonas nog. Ett fodervärdsavtal bör inte ingås med vem som helst.

En hund på foder är inte en gratis hund för mottagaren.

Innehåll och betydelse av fodervärdsavtalet

Vid köptillfället går mottagaren ofta med på nästan vad som helst. Den kommande användningen av avelsrätten efter ett par-tre år känns avlägset.

Eftersom rättigheter alltid medför skyldigheter och kostnader, bör avtalsvillkoren uppgöras särskilt noggrant och man bör tillsammans fundera på vad det betyder i praktiken.

Avelsresultat

För tikens del anses en född valpkull som ett skäligt kriterium för övergång av äganderätt, för hanens del tre födda valpkullar.

Kriterier avseende valparnas antal, färg, kvalitet el. dyl. egenskaper är oskäliga eftersom man inte kan ställa omständigheter som inte kan kontrolleras som villkor för övergång av äganderätten (t.ex. att tiken måste föda en trefärgad tik, varefter äganderätten övergår).

Uppfödaren bär alltid risken då hen lämnar en hund på foder.

Kostnader i samband med fodervärdsavtal

Uppfödaren betalar kostnaderna som har att göra med avel. Sedvanliga kostnader vid hundhållning betalas av mottagaren (normala utfodrings- och läkarkostnader samt vaccinationer). Ovanliga kostnader i samband med hundhållning delas jämnt mellan parterna (bl.a. kroniska sjukdomar, allvarliga olyckor).

Det är skäl att avtala om normala försäkringar (livförsäkring, veterinärförsäkring) på förhand.

Förbehåll av utställnings- och provrätt

Följande villkor angående utställningar och prov definieras sällan desto närmare: hur många, hur ofta, hur långt borta, vem betalar avgifter och transport, vem sköter om utställningsskicket och när, vem tränar och hur långt.

Är det fråga om överlåtarens ensamrätt eller bådars rättigheter? Det kan vara fråga om ett villkor som begränsar besittningsrätten.

Som en bra princip kan hållas att uppfödaren ansvarar i huvudsak för kostnader som är förknippade med utställningar osv., eftersom de också har att göra med hundens avelsbruk, men mottagaren har också möjlighet att ha hobbyn med hunden om hen så vill. Till god sed hör att båda avtalsparter vet vart hunden är på väg och vad man gör med hunden.

Hävning av fodervärdsavtal

Fodervärdsavtalet gäller tills avtalsvillkoren har uppfyllts. Avtalet kan hävas när som helst under avtalsperioden.

För hävning av avtalet på överlåtarens initiativ förutsätts hävningsgrunder: Mottagaren har handlat i strid med djurskyddsbestämmelserna, varvid ett myndighetsbeslut krävs.

- Mottagaren har väsentligt riskerat eller hindrat hundens avelsbruk, t.ex. låtit bli att meddela om att löptiden har börjat.
- Mottagaren har väsentligt brutit mot avtalets villkor, t.ex. underlåtit att betala hundens säkerhetsavgift eller överlåtit hunden vidare.

Överlåtaren får hämta bort hunden endast med mottagarens tillstånd, annars gör sig en privatperson skyldig till hemfridsbrott eller besittningsintrång.

Om ingen lösning mellan parterna uppstår kan ärendet lösas endast i tingsrätten. Vid en tvist kan hunden hämtas bort endast på lagakraftvunnet beslut av domstolen. Utmätningssmannen sköter ärendet, vid behov med hjälp av polisen.

Hunden kan inte byta ägare under fodervärdsavtalets giltighet, utan avtalet måste först hävas så att ett nytt kan uppgöras.

Ingå fodervärdsavtalet alltid skriftligt med ALLA. Vad som helst hinner hända på 4 år.

SÄRSKILDA OMSTÄNDIGHETER

Förköpsrätt

Skyddet av egendom är en av grundrättigheterna som Finlands rättssystem säkerställer. Ägaren bestämmer totalt över sin egendom inom gränserna för lagen och god sed.

Avtalsvillkor som begränsar äganderätten är oskäligen om inte ägaren har fått något i gengäld för att överlåta en del av bestämmanderätten.

Det är en allmän missuppfattning att köparen skulle vara skyldig att sälja hunden tillbaka till säljaren enbart genom att ett sådant villkor tas in i avtalet. Förköpsrätter etc. rätter som säljaren reserverar åt sig själv är oskäligen om inte köparen har kompenserats med ett lägre pris eller på annat motsvarande sätt.

Dessutom är det möjligt att förköpsrätten inte binder exempelvis köparens borgenärer.

Förköpsrätten kan kännas som en viktig sak när valpen överläts, men situationerna och tankarna kan ändras i ett senare skede. Ifall du har gjort ett avtal om förköp men du gillar inte hundens senare tillbakaköpspris eller individen i fråga, är du ändå skyldig att köpa hunden tillbaka enligt avtalet – annars är det fråga om ett avtalsbrott.

Hundens rättigheter har antecknats i lagen om djurvälstånd om hunden hålls dåligt. Användning av förköpsrätten i det här syftet är olämpligt.

Avtal med omyndig

Avtalet kan vara ogiltigt om avtalsparten har saknat rättshandlingsförmåga. En person kan sakna rättshandlingsförmåga helt eller delvis pga. sin ålder eller sin psykiska förmåga.

En person under 18 år är omyndig. En minderårigs lagstadgade intressebevakare är hens vårdnadshavare. En minderårig kan göra rättshandlingar som är i förhållande till omständigheterna vanliga och av ringa betydelse. En omyndig person får också bestämma över egendom hen själv har förtjänat genom jobb under omyndighetstiden.

Om en omyndig person har ingått ett avtal och överskridit sin kompetens, binder avtalet inte denna. Uppfödaren bär risken för att ett avtal inte är bindande. Om den omyndige har själv godkänt avtalet efter att hen blivit myndig eller om intressebevakaren har godkänt avtalet, är avtalet bindande.

10.3 Överlåtelse av avelsrätt

Hundens ägare kan överlåta avelsrätten till en annan person. Överlåtelsen är för en bestämd tidsperiod.

Syftet med överlåtelse av en tiks avelsrätt är att möjliggöra valpkullens registrering i Kennelklubbens hundregister i någon annan persons än tikägarens namn. Syftet med överlåtelse av hanens avelsrätt är att möjliggöra att valpkullen registreras i Kennelklubbens hundregister med någon annan persons än hanägarens samtycke.

Hundägaren kan överlåta avelsrätten med elektroniskt godkännande eller genom att underteckna ett avtal om överlåtelse av avelsrätt.

Det rekommenderas att godkännandet via Omakaira-tjänsten eller undertecknandet av överlåtelseavtalet görs före parning. Godkännandet eller avtalet ska sändas till Kennelklubben senast i samband med valpkullsanmälan.

I avtalet om överlåtelse av avelsrätt ska antecknas åtminstone avtalets giltighetstid, ersättningen hundägaren erhåller för överlåtelse av avelsrätt samt tidsperioden hunden är i besittning av avelsrättens mottagares.

En person som har registreringsförbud kan inte överlåta avelsrätten för sin hund till en annan person.

I Registreringsbestämmelserna definieras att som uppfödare antecknas person (eller personer) som äger tiken vid tidpunkten för parning eller som bevisar sig inneha avelsrätt till tiken.

10.4 Bokföring

I Finland är hunduppfödning vanligtvis hobbyverksamhet. Oavsett detta är vinsten av uppfödning verksamhet skattepliktig inkomst och således är det bra för varje uppfödare att hålla bok över inkomster och utgifter.

Om de inkomster uppfödaren får under skatteåret (bl.a. valparnas försäljningspriser, parningsarvoden) överstiger kostnader som uppstått pga. uppfödning verksamheten (extra foder för tiken, utfodring av

valpar, avmaskningar, progesteron- och ultraljudsundersökningar, valparnas registreringskostnader osv.) ska uppfödaren ange vinsten på sin skattedeklaration. Från vinsten ska alltså betalas normal inkomstskatt.

Om omsättningen (med andra ord valparnas försäljningspriser, brutto) överstiger 20 000 euro per kalenderår är du enligt mervärdesskattelagen skattskyldig. Till mervärdesskattskyldigheten ingår periodiska anmälningar också för de perioder där det inte finns någon skatt att ta ut.

När är man momsskyldig?

Vid inkomstbeskattningen är du skattskyldig för vinst. Det är skäl att anteckna alla inkomster och utgifter som föranleds av uppfödarverksamheten i kennelboken eller motsvarande, även om verksamheten var på förlust. Så här ser man också verksamhetens resultat.

Spara alla kvitton som har att göra med uppfödarverksamheten (foder, utrustning, hälsovård, undersökningar, prov-, utställnings- och kursavgifter, resor, inkvartering, böcker osv.) och gör en uträkning över verksamhetens resultat. Det lönar sig att skanna kvittona till elektroniskt format eller kopiera dem på ett papper som håller bättre.

Håll kördagbok. Beräkna övriga kostnader: elektricitet, vatten, telefonsamtal, renhållning, marknadsföring osv.

Spara kvitton och övriga verifikat i åtminstone sex år efter kalenderårets slut för beskattning.

MERVÄRDESKATT

En uppfödare vars omsättning (dvs. valparnas försäljningspriser) överstiger 20 000 euro under ett kalenderår ska bekanta sig noggrant med momsbeskattning och kontrollera sin momsskyldighet. Allt nödvändig information hittas på Skatteförvaltningens webbplats www.vero.fi/sv-FI. Förbered dig åtminstone för följande frågor:

Jag har för avsikt att inleda företagsverksamhet. Vilka uppgifter ska jag lämna till Skatteförvaltningen?

Skatteförvaltningen får alla uppgifter de behöver när du fyller i blanketten etableringsanmälan (Y-blankett). Fråga i samband med ifyllningen av etableringsanmälan om du måste anmälas till registret över momsskyldiga utifrån din affärsverksamhet. Med periodskattedeklaration kan du betala alla skatter på eget initiativ. Skatt på eget initiativ innebär skatt som den skattskyldiga räknar ut och betalar utan uppmaning av myndigheterna (t.ex. moms).

Hur får jag ett FO-nummer till mitt företag?

FO-nummer får du genom att lämna in etableringsanmälan (Y-blankett). Blanketten etableringsanmälan inklusive ifyllningsanvisningar finns på webbplatsen www.ytj.fi/sv.

Vad är mervärdesskatt (moms)?

Momsen är en konsumtionskatt som säljaren inkluderar i försäljningspriset på en vara eller en tjänst. Moms är avsedd att betalas av konsumenten.

Vem är momsskyldig?

Momsskyldiga är alla som oberoende av företagsform säljer varor och tjänster i form av affärsverksamhet.

Hur mycket moms ska man betala?

Momsen på de flesta varorna och tjänsterna är 24 procent.

Kan jag göra avdrag i momsbeskattningen?

Om du är en momsskyldig företagare får du dra av den moms som ingått i priset på varor eller tjänster som du köpt av en annan momsskyldig när du räknar ut moms som ska redovisas till staten. Förutsättningen är att de aktuella varorna eller tjänsterna har anskaffats som omsättnings- eller anläggningstillgång eller i övrigt kommer att användas i den momspliktiga, avdragsgilla affärsverksamheten. Förutsättning för avdrag är också att du har faktura för inköpet som visar momsbeloppet som ingått i köpesumman.

Hur beaktar jag momsen i bokföringen?

Det lönar sig alltid att anlita en sakkunnig bokförare.

Hur och när ska jag betala momsen?

Ett företag som har införts i registret över momsskyldiga ska anmäla momsuppgifterna med periodskattedeclarationen och betala momsen till skattekontot enligt försäljningen. Företaget ska deklarerat och betala enligt den egna deklarations- och betalningsperioden; antingen månads-, kvartals- eller årsvis. Det skattebelopp som ska redovisas räknas ut genom att man från skatten på deklarationsperiodens försäljning drar av skatten som ingår i deklarationsperiodens avdragsgilla inköp.

AFFÄRSVERKSAMHET I LITEN SKALA

<http://www.vero.fi/sv>

Rörelseverksamhet i liten skala har lämnats utanför mervärdesbeskattningen. Gränsen för rörelseverksamhet i liten skala bestäms på basis av räkenskapsperiodens (ett kalenderår i hunduppfödning som bedrivs som en form av hobby) omsättning. Säljaren är inte momsskyldig om i mervärdesskattelagen avsedd räkenskapsperiodens omsättning är högst 20 000 euro.

Den som bedriver rörelseverksamhet i liten skala ska på förhand själv uppskatta om hans försäljning under räkenskapsperioden överstiger 20 000 euro eller inte. Om hen uppskattar att gränsen överskrids, ska hen lämna in en etableringsanmälan till Skatteförvaltningen. Blanketter för etableringsanmälan fås på webbplatsen www.ytj.fi samt Skatteförvaltningens kontor och ELY-centralerna.

Överskridning av gränsen

Om näringsidkaren uppskattat att hans försäljning under räkenskapsperioden underskrider 20 000 euro men försäljningen trots allt överskrider beloppet, ska näringsidkaren betala moms för hela räkenskapsperiodens försäljningen. Då näringsidkaren konstaterar att beloppet överskrids, ska hen lämna in en etableringsanmälan. Näringsidkaren införs retroaktivt i registret över momsskyldiga från och med räkenskapsperiodens början, eller om skattepliktig verksamhet har inletts mitt under räkenskapsperioden, från och med den dag då verksamheten började.

Ansökan om momsskyldighet

En näringsidkare kan välja att ansöka om momsskyldighet även om omsättningen för räkenskapsperioden inte överskrider 20 000 euro. Den som ansöker om momsskyldighet ska fylla i en etableringsanmälan. Eftersom hunduppfödning riktar sig främst på konsumenter är det oftast inte lönsamt att ansöka om frivillig momsskyldighet.

11. FÖRFATTNINGAR SOM PÅVERKAR HUNDEN

11.1 Hunden i lagstiftningen

<https://finlex.fi/sv/>

Kennelklubben är en intresseförening som inte har behörighet i ärenden som åligger myndigheterna eller rättsväsendet. Lagar, författningar och föreskrifter på lägre nivå som utfärdats med stöd av dem (t.ex. föreskrifter utfärdade av ministerier) ändras vid behov. Därför lönar det sig att alltid granska innehållet i författningarna som gäller hunden direkt från gällande lagar, t.ex. på webbplatsen www.finlex.fi/sv. Föreskrifter och direktiv på lägre nivå kan däremot kontrolleras hos vederbörande myndighet, t.ex. www.ruokavirasto.fi/sv eller jord- och skogsbruksministeriet www.mmm.fi/sv.

All aktuell lagstiftning som gäller djurskydd finns på jord- och skogsbruksministeriets webbplats <http://mmm.fi/sv/lagstiftning/veterinarlagstiftning/lagstiftning/f-register>

ORDNINGSLAG (612/2003)

Enligt ordningslagen ska hundarnas avföring samlas bort från områden som underhålls inom en tätort. Sådana områden är områden som underhålls av kommunerna eller av privatpersoner.

Enligt lagen ska hundar vara kopplade inom tätorter. De kan hållas lösa inom tätorter endast i hundparker, på träningsplatser för hundar och på slutna gårdar. Också då ska hunden vara under ägarens eller innehavarens övervakning och kontroll.

I lagen nämns alla platser där hundar inte får rastas om det inte är särskilt tillåtet. Förbjudna är allmänna badstränder, torg under torgtid, barnens lekplatser, idrottsplaner och skidspår som underhålls för allmänt bruk.

Lagen upphäver de kommunala ordningsreglerna och gäller alla tätorter. Efter att lagen har trätt i kraft kan kommunerna inte ge striktare eller mer omfattande bestämmelser om hundhållning. Brott mot lagen kan bestraffas med ordningsbot eller dagsbot.

STRAFFLAG (39/1889)

Om djurskyddsbrott föreskrivs i lagen om ändring av 17 kap. i strafflagen (14/2011). Hundägaren eller innehavaren har straffrättsligt ansvar om hunden orsakar skada åt en människa.

Enligt strafflagen ska den som av oaktsamhet förorsakar någon annan en kroppskada som inte är ringa, ska för vållandet av personskada dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

Enligt strafflagen ska den som uppsåtligen eller genom grov oaktsamhet utsätter någon för allvarlig fara till liv eller hälsa ska, om ett lika strängt eller strängare straff för gärningen inte stadgas på något annat ställe i lag, för framkallande av fara dömas till böter eller fängelse i högst två år.

Enligt strafflagen ska den, som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåter att på behörigt sätt vakta ett djur som är farligt för människor och som han eller hon ansvarar för, ska för underlåtelse att vakta djur dömas till böter. Domstolen kan bestämma att hunden ska avlivas, om detta är befogat på grund av att hunden är farlig.

SKADESTÅNDSLAG (412/1974)

Hundägaren eller -innehavaren har skadeståndsrättsligt ansvar för skada som hunden orsakar en människa eller ett annat djur, om skadan har orsakats av ägarens eller innehavarens uppsåtliga, vårdslösa eller oaktsamma förfarande.

JAKTLAG (615/1993)

Jaktlagen föreskriver bland annat om skyldigheten att hålla hundar kopplade, hundprov, hunddressyr samt omhändertagning av hundar. Utan markägarens eller jakträttshavarens tillstånd får en hund inte hållas okopplad på någon annans område. Från den 1 mars till den 19 augusti skall hundar som är utomhus hållas kopplade eller så att de omedelbart kan kopplas.

Markägarens tillstånd krävs alltså alltid för att få hålla en hund okopplad utanför tätorterna. Också då när hunden inte behöver hållas kopplad enligt jaktlagen. Också när hunden är okopplad med tillstånd ska hunden alltid vara under ägarens kontroll.

HITTEDJUR

När du hittar en skadad hund bör du kontakta veterinär och polis. Veterinären eller polisen konstaterar hurdan vård hunden behöver. Ägaren av en skadad hund ska vid första möjliga tillfälle informeras om var hans hund finns. Ett omhändertaget djur ska enligt lagen om djurvälstånd förvaras i 15 dagar varefter kommunen har rätt att sälja, annars överlåta eller avliva djuret. Flera kommuner köper tjänsten och betalar tjänsteleverantören för skötseln av hittedjur. Information om kommunens hittedjurshem fås av kommunen. Även polisen har vetskap om var man kan fråga efter hittedjur.

Id-märkning hjälper att hitta ägaren av en bortsprungna hund. Enligt Kennelklubbens direktiv ska valpar som är registrerade fr.o.m. början av år 2009 vara id-märkta antingen med mikrochip eller med tatuering. Uppfödaren har tagit hand om detta då valpen har registrerats. Vid ägarbyten ska man emellertid komma ihåg att anmäla ägarbytet till Kennelklubben för att säkerställa aktuella kontaktuppgifter

LAG OM DJURVÄLSTÅND 693/2023)

<https://finlex.fi/sv/laki/alkup/2023/20230693>

Lagens syfte är att skydda djur mot lidande, smärta och plåga samt att främja djurens välbefinnande och god behandling av djur.

Lagen om djurvälstånd bestämmer om förhållanden som gäller hundarnas förvaringsutrymmen, skötsel och behandling. Dessutom stadgas i lagen om åtgärder som djur utsätts för, t.ex. operationer och avlivande. I djurskyddsförordningen föreskrivs noggrannare om dessa frågor.

Lagen tar också ställning till hantering av omhändertagna djur. Där stadgas också om påföljder för djurskyddsöreselser. Om djurskyddsbrott föreskrivs i lagen om ändring av 17 kap. i strafflagen (14/2011).

LAG OM REGISTRET ÖVER DJURHÅLLNINGSFÖRBUD (21/2011)

Domstolen kan meddela djurhållningsförbud för den som begått djurskyddsbrott eller -öreselse. Djurhållningsförbudet kan vara för en bestämd tid eller bestående. Den som har meddelats djurhållningsförbud får inte äga, hålla eller sköta djur och inte heller annars sörja för djurs välfärd. Förbudet kan gälla vissa djurarter eller djur över huvud taget.

Ur registret lämnas ut uppgifter huvudsakligen för myndigheterna och för den dömda själva med de förutsättningar som nämns i lagen. Registret förs av rättsregistercentralen.

Den som har meddelats djurhållningsförbud kan på domstolens beslut dömas till att förverka till staten de djur som hen äger eller håller.

LAG OM TRANSPORT AV DJUR (1429/2006)

I lagen finns detaljerade bestämmelser om transport av djur. Livsmedelsverket och regionförvaltningsverket samt i praktiken polisen övervakar efterlevnad av lagen.

<https://www.ruokavirasto.fi/sv/djur/djurens-valfard/djurskydd-vid-transporter/>

Om uppfödaren funderar över om transportererna hen gör är kommersiella, lönar det sig att kontakta länsveterinären vid regionförvaltningsverket på den egna hemorten.

11.2 Hundhållning och djurskydd

Lagar och förordningar definierar hundens välmående: målsättningen är en frisk och välmående hund. Syftet med djurskyddsförfattningarna är att skydda djur på bästa möjliga sätt mot lidande, smärta och plåga. Lagen syftar också till att främja djurens välbefinnande och god behandling av djur.

Vid djurhållning ska man dessutom främja upprätthållandet av djurens hälsa och beakta djurens fysiologiska behov och beteendebest. Ägaren bör bekanta sig med sällskapsdjurartens och -rasens behov samt arrangera djuret sakenliga utrymmen och övriga förutsättningar i god tid innan djuret skaffas.

https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/tietoa-meista/asiointi/oppaat-ja-lomakkeet/viljelijat/elainten-pito/elainten-suojelu-ja-kuljetus/ruotsi_kissakoira.pdf

DJURSKYDDSAKTÖRER

Aktörer inom djurskydd arbetar både med myndighetsrättigheter och på frivillig basis.

Jord- och skogsbruksministeriet leder och övervakar i egenskap av högsta myndighet verkställandet och efterföljandet av lagen om djurvälstånd samt lagen och förordningen om transport av djur, och de stadganden som getts med stöd av dem. Ministeriet bereder lagstiftning och resultatstyr Livsmedelsverkets verksamhet för djurskyddets del.

Livsmedelsverket leder och övervakar i egenskap av centralförvaltningsmyndighet verkställandet och efterföljandet av lagen om djurvälstånd samt lagen och förordningen om transport av djur, och de stadganden som getts med stöd av dem. Livsmedelsverket har ingen i lagen om djurvälstånd eller i lagen om transport av djur given rätt att utföra inspektioner på gårdar eller under transporter, utan denna befogenhet har i lagen getts till andra myndigheter. Livsmedelsverket har som uppgift att leda, utveckla och styra verkställighetsuppgifter inom tillsynen över djurskydds- och djurtransportlagstiftningen.

Regionförvaltningsverket svarar, inom sitt verksamhetsområde, för verkställandet av och tillsynen över efterföljandet av stadgandena i lagen om djurvälstånd samt i lagen och förordningen om transport av djur och de stadganden som getts med stöd av dem. I regionförvaltningsverken svarar länsveterinärerna för tillsynen över djurskydds- och djurtransportlagstiftningen.

Den **kommunala veterinären** och **polisen** utövar tillsyn över att lagen om djurvälstånd samt lagen och förordningen om transport av djur och de stadganden som getts med stöd av dem efterföljs inom kommunens område. Tillsyn över att lagen om djurvälstånd och de stadganden som getts med stöd av dem efterföljs inom kommunens område utövar också den tjänsteinnehavare i kommunen som svarar för tillsynen över hälsoskyddet (**hälsovårdsinspektören**)

Tillsynsmyndigheter är också **besiktningsveterinärer** vid slakterier och slaktplatser och **gränsveterinärer** vid gränsövergångsställen, utreseplatser och veterinära gränskontrollstationer.

Utöver det kan också regionförvaltningsverket på de villkor man fastställt eller lagstiftningen ställer bevilja en **djurskyddsövervakare** rätt att utföra djurskyddsinspektioner på andra djurhållningsplatser än de som omfattas av hemfriden. Vid inspektioner på områden som omfattas av hemfriden kan en djurskyddsövervakare dock inom gränserna för sin inspektionsrätt vid behov bistå myndigheten. Djurskyddsövervakaren kan i samband med inspektionen ge djurets ägare eller innehavare råd och anvisningar; däremot kan förbud och påbud ges endast av myndigheter.

Frivilliga djurskyddsaktörer verkar utan myndighetsrättigheter. Dessa är befullmäktigade djurskyddsövervakare, frivilliga djurskyddsaktörer och Kennelklubbens kennelkonsulter.

Mera information om djurskydd hittar du här:

<https://www.ruokavirasto.fi/sv/djur/djurens-valfard/djurskydd-pa-djurhallningsplatsen/hobby--och-sallskapsdjur/>

SKÖTSEL OCH BEHANDLING AV SÄLLSKAPSDJUR

Behandling av djur

Djur ska behandlas lugnt, och de får inte i onödan skrämmas eller skärras upp. Vid hanteringen av djur ska såvitt möjligt tas fasta på djurens arttypiska beteende. Plötsliga ändringar i daglig skötsel ska undvikas.

Djur får inte skadas eller behandlas våldsamt. Djur får inte ansträngas för mycket och de får inte tvingas att försöka anstränga sig på ett sätt som överstiger deras naturliga anlag eller krafter. Djuren får inte bestraffas eller dresseras oskäligt strängt.

Att se till djurs välmående

Djur som tagits om hand får inte lämnas utan skötsel och får inte överges. Djurens hälsa och välbefinnande ska inspekteras minst en gång om dagen. Under djurets fortplantningsperioder och vid betydande förändringar av skötsel förhållandena ska man vara särskilt uppmärksam på djurets hälsa och välbefinnande. Om avvikelser noteras ska omedelbara åtgärder vidtas för att utreda och korrigera situationen.

Vid utfodringen ska man beakta de enskilda djurens behov och säkerställa att varje djur får tillräckligt med föda. Det foder djuret får ska vara näringsrikt och balanserat och vid behov vara berikat med mineraler och vitaminer. Vid utfodringen ska särskild vikt fästas vid artspecifika krav på fodrets näringsinnehåll och sammansättning. De kärl och anordningar som används för utfodring och vattning ska hållas rena.

Tillräcklig uppmärksamhet bör fästas vid att djuret kan tillfredsställa sina arttypiska behov av motion. En fullvuxen hund ska dagligen rastas tillräckligt ofta.

Valpar får inte avvänjas från modern för tidigt. Avvänjningen ska ske vid en tidpunkt som är så gynnsam som möjligt för såväl valparnas och ungarnas som för moderns välbefinnande. Vid förberedelse för avvänjning ska modern vid behov ha tillgång till ett särskilt utrymme som är oåtkomligt för valparna eller ungarna.

Djur som uppträder aggressivt mot varandra eller annars kan skada varandra ska hållas åtskilda, eller så ska djuren ha möjlighet att fly och gömma sig undan de andra djuren

Rekommendation

Vid försäljning eller annan överlåtelse av djur ger djurets överlåtare till mottagaren nödvändig information angående djurarten och djurhållning. Sådana är anvisningar om djurets skötsel, utfodring, behandling, förvaringsutrymme och förvaringsförhållanden, uppgifter om djurets arttypiska beteende, djurets aktuella

ålder, storlek som vuxen och djurets genomsnittliga livslängd samt övriga uppgifter som är nödvändiga med tanke på djurets välbefinnande, hälsa och hållning.

Anordningar och redskap

Utrustning och anordningar avsedda för hållande och skötsel av djur ska hållas rena och i gott skick. Kärl och anordningar avsedda för utfodring och vattning ska placeras så att djuret utan svårighet kan äta och dricka. Om det i förvaringsutrymmet för hund eller katt finns sådan utrustning eller sådana föremål som kan skada djuren, ska utrustningen eller föremålen vid behov täckas eller placeras så att de är utom räckhåll för djuren.

Sådana redskap, anordningar och ämnen som används vid vård, hantering, infångande, transport eller avlivning av djur och som uppenbart åsamkar djuret onödigt smärta eller plåga får inte tillverkas, importeras, säljas, överlåtas eller användas.

Transport av djur

Under transporten ska djuren skyddas mot skador och insjuknande. Djuret ska under transporten och därefter vid destinationen skötas på lämpligt sätt.

Djuret får inte transporteras om det inte är i skick för transport. Ett djur som inte är i skick för transport är t.ex.:

- ett sjukt eller ett skadat djur
- en nyfödd valp vars navel inte ännu har läkts ordentligt
- en tik som sannolikt kan föda under transporten eller som har valpat högst 2 dygn tidigare.

Ett lindrigt skadat eller sjukt djur kan dock transporteras förutsatt att transporten och hanteringen i samband med den inte orsakar djuret onödigt lidande. Ett djur som är allvarligt sjukt eller skadat får transporteras till veterinär eller för att avlivas, om transporten inte orsakar extra lidande för djuret.

Han- och hondjur ska under löptid transporteras skilt från varandra.

Ett djur får inte transporteras i en personbils slutna bagageutrymme. Transport är dock tillåten i ett sådant bagageutrymme av en personbil där djuret har tillräckligt med utrymme och utrymmet har tillräcklig kontakt med bilens passagerarutrymmen.

Om djur transporteras i en släpvagn som är kopplad till en bil, ska släpvagnen vara utrustad med lämplig belysning eller ha ett fönster. Avgaser får inte ta sig till djurets transportutrymme. Hundar ska placeras i transportlåda, bur eller annat vederbörligt transportomslag eller i ett transportutrymme som har byggts i en släpvagn. I en släpvagn som dras av ett fordon ska hunden ha utrymme åtminstone enligt följande:

- utrymmets höjd: den stående hundens höjd mätt från golv till hjässa + 5 cm
- utrymmets längd: hundens längd mätt från nosändan till svansens rot + 20 cm
- utrymmets bredd: minst två gånger bredden av hundens bröstorg.

Rekommendationer

- En hund som transporteras i personbil hålls kopplad eller i vederbörlig transportlåda, bur eller motsvarande transportomslag eller placerad annars på ett tryggt ställe.
- Under transporten ser man till att hunden inte kan tränga ut huvudet genom fönstret medan bilen är i rörelse.

- Om det kan antas att temperaturen i transportmedlet är över +25 °C eller under -5 °C, fästs särskild uppmärksamhet vid övervakning av omständigheterna samt vid tryggandet av djurens välbefinnande.

Åtgärder som görs på djur

Operationer och andra därmed jämförbara åtgärder som åsamkar smärta får utföras på hund eller katt endast om de behövs på grund av djurets sjukdom eller av någon därmed jämförbar orsak. Åtgärden får utföras endast av en veterinär. Om den smärta som åtgärden vållar är lindrig och kortvarig eller om åtgärden inte tål uppskov, får den dock utföras även av någon annan än en veterinär. De redskap och anordningar som används ska vara lämpliga för ändamålet, rena och funktionsdugliga.

En kompetent person får tatuera en hund och veterinär får tatuera en katt. En kompetent person får också placera mikrochip på hund eller katt. Med en kompetent person avses en person som har tillräckliga kunskaper och tillräcklig skicklighet i att vidta åtgärden. Kupering av hundars svans eller öron av utseendeskäl är förbjuden. Hundar som fötts år 2001 eller därefter och som har varit föremål för en förbjuden åtgärd får inte delta i tävlingar och de får inte heller ställas ut. Undantag till detta förbud utgör tävlingar och utställningar på europamästerskaps- och världsmästerskapsnivå. Förordningen har trätt i kraft i början av år 2001.

Följande åtgärder är dock tillåtna också annars än pga. djurets sjukdom eller annan motsvarande orsak:

- utförda av veterinär
 - kastrering och sterilisering av hund
- utförda av en kompetent person
 - tatuering av hund
 - placering av mikrochip till hund

Alla redskap och anordningar som används för åtgärderna ska vara lämpliga för ändamålet, rena och funktionsdugliga.

Avlivning av djur

Avlivning av djur ska ske så snabbt och smärtfritt som möjligt. Djur får avlivas endast av en kunnig person.

Hundar får, om de inte avlivas av en veterinär med lämpligt narkos- eller avlivningsmedel, avlivas endast genom skott i hjärnan eller med en gas som omedelbart leder till medvetlöshet och död. Om djuret avlivas med kolmonoxid, ska gasen vara tillräckligt avkyld och filtrerad och fri från irriterande ämnen.

- Under tre dagar gamla hundvalpar kan dock avlivas genom ett så kraftigt slag i huvudet att djuret omedelbart dör.

Hundar som är vid medvetande får inte avlivas genom dränkning eller kvävning.

YRKESMÄSSIG HUNDHÅLLNING OCH OMHÄNDERTAGNA DJUR

Yrkesmässigt eller annars storskaligt hållande av hundar

Den som bedriver yrkesmässigt eller annars storskaligt hållande av hundar, katter eller övriga sällskaps- eller hobbydjur ska göra en skriftlig anmälan om verksamheten till regionförvaltningsverket i den region där verksamheten bedrivs.

Anmälan ska göras i god tid innan verksamheten inleds eller avslutas samt när verksamheten ändras betydligt. Anmälningsplikten berör även yrkesmässig eller storskalig förmedling, uthyrning, uppfödning,

skolning och dressyr av djur samt omhändertagande för vård och förvaring och utbildning i hantering av djuren.

Anmälan är avgiftsfri. Informationen är värdefull t.ex. i katastrofsituationer, eldsvådor och övriga akuta krissituationer.

Yrkesmässigt eller storskaligt hållande av hundar eller katter är:

- regelbundet saluhållande eller regelbunden förmedling av hundar
- uppfödning av hundar när ägaren eller innehavaren föder upp minst sex avelstikar som har fått valpar åtminstone en gång
- tagande av hundar för vård, förvaring eller dressyr, om minst sex hundar som är äldre än fem månader tas samtidigt och regelbundet för vård, förvaring eller dressyr
- annat motsvarande yrkesmässigt eller storskaligt hållande av hundar

Omhändertagna djur

Kommunen ska se till att inom dess område ordnas tillfällig skötsel av herrelösa hundar och katter samt motsvarande små sällskaps- och hobbydjur som påträffas och tas om hand.

Ett omhändertaget djur ska enligt lagen om djurvälstånd förvaras i 15 dagar varefter kommunen har rätt att sälja, annars överlåta eller avliva djuret. Kommunen har rätt att av djurets ägare eller innehavare uppbära ersättning för kostnaderna för omhändertagande, skötsel och eventuell avlivning av djuret.

Om en anmälan om omhändertagande av hund som avses i jaktlagen har gjorts till polisen ska denna underrätta kommunens mottagningsplats för herrelösa djur om omhändertagandet.

11.2.1 Förvaringsutrymme för sällskapsdjur

Allmänna krav

Med djurets förvaringsutrymme avses det utrymme där djuret hålls. För hundar och katter som lever i hushåll är det huvudsakliga förvaringsutrymmet en bostad. Övriga förvaringsutrymmen för hundar och katter är t.ex. rastgård, hägnad och bur som lämpar sig för förvaring av djur. Ett djur får hållas i ett utrymme som inte lämpar sig för förvaring (t.ex. i en bur som är avsedd för transport) endast tillfälligt och av godtagbara skäl (t.ex. för transport av djuret eller om djuret är sjukt).

Djuret måste kunna förverkliga sina naturliga behov så väl som möjligt i sitt förvaringsutrymme. Djurets förvaringsutrymme ska vara tillräckligt stort, skyddande, ljust, rent och säkert och dessutom ska inredningen och den övriga utrustningen vara lämplig för djurarten i fråga. Djuren måste kunna kontrolleras och skötas i sitt förvaringsställe utan svårigheter och deras risk för att komma lös måste vara minimal.

Utrymmen som är avsedda för förvaring av hundar och katter ska vara sådana att djuret kan höra och se vad som händer i utrymmet eller i dess omgivning samt ha möjlighet till socialt umgänge. Utrymmets belysning, luftkvalitet, temperatur och den relativa luftfuktigheten ska vara anpassade till djurens behov. Djuret får inte ständigt utsättas för buller som överstiger 65 decibel.

Rekommendationer:

Luftens skadliga gaser får inte överstiga följande gränsvärden (ppm = ämnets haltighet i miljondelar):

- ammoniak 10 ppm
- koldioxid 3000 ppm
- innetemperaturen i hundens förvaringsutrymme 10–21 °C enligt hundens ras och ålder.

Rastgård

Med rastgård avses här en utehägnad eller motsvarande område med staket eller ett på annat sätt tydligt avgränsat område som är avsett för rastning av djur.

Rastgården ska vara tillräckligt stor med beaktande av djurarten, -rasen, djurets storlek och aktivitet samt djurens antal. Omgivningen ska vara tillräckligt lugn och bullerfri. Terrängen, växtligheten och markbotten på rastgården ska vara lämpliga för djurarten.

In- och utgångarna till rastgården ska vara trygga för djuren. Stängslet till rastgården ska vara till sin konstruktion och till materialet lämpligt för djur och sådant att det hindrar djuren från att rymma. Maskstorleken av ett nätstängsel ska vara sådan att djuret inte kan fastna. Det är förbjudet att använda taggtråd för inhägnad av en rastgård. Underlaget ska kunna hållas torrt lätt. Vid behov ska marken vara täckdikad eller dränerad. Rastgården får inte vara hal på ett sådant sätt att djuren riskerar att skada sig.

En hund som hålls i rastgård ska ha tillgång till en ändamålsenlig koja eller någon annan ändamålsenlig viloplats där skyddet mot väderleksförhållandena är tillräckligt. I hundgårdens storlek ska hundens eller hundarnas ras och storlek samt antalet hundar beaktas.

Hundars rastgård ska vara till storleken minst följande:

YTA M2

HUNDENS MEDELVIKT

Antal hundar	högst 5 kg	10 kg	20 kg	30 kg	40 kg	minst 50 kg
1	5	6	8	10	15	16
2	5	8	10	14	18	20
3	6	10	13	17	22	24
4	8	12	15	20	26	28
5	8	14	18	24	30	32
6	10	16	20	26	34	36

Om fler än sex hundar vistas i samma rastgård, ska ytan ökas i lämplig mån med beaktande av tabellen.

Hundkoja eller annat motsvarande skydd

Bestämmelserna om hundkojor ska iakttas i tillämpliga delar också då det gäller andra motsvarande skydd mot väder och vind.

En hundkoja ska till sin storlek, konstruktion och utrustning vara lämplig för hunden. Kojans väggar, tak och golv ska vara täta och vid behov värmeisolerade. Kojans botten ska vara upphöjd från marken.

Temperaturen och luftens kvalitet i kojans ska vara lämpliga för hunden.

Ingången till hundkojan ska vara sådan att hunden inte riskerar att skada sig på den. Vid behov ska ingången utrustas med ett lämpligt skyddsförhänge. Golvet i kojans ska hållas rent och torrt. Hunden ska ha ett underlag att ligga på.

Rekommendation

Hundkojans tak ska vara till formen sluttande och till ytan sådan att hunden kan utan besvär använda det som spanings- och viloplats.

Hundkojan har en farstu. När hunden vistas inne i kojans ska temperaturen inne i kojans vara minst +5 °C.

Bur avsedd för hund

Hundar får hållas i en låda eller bur avsedd för transport eller i ett annat motsvarande litet förvaringsutrymme endast om djurets transport, sjukdom eller någon annan tillfällig och godtagbar orsak kräver detta.

Om en hund ska hållas i en bur eller annat motsvarande utrymme annat än tillfälligt ska utrymmet vara minst:

YTA M2

HUNDENS MEDELVIKT

Antal hundar	5 kg och under	10 kg	20 kg	30 kg	40 kg	50 kg och över
1	2,0	2,0	2,5	3,5	4,5	5,5
2	2,0	2,5	3,5	4,5	6,0	7,5
3	2,0	3,5	4,5	6,0	7,5	10,0
4	2,5	4,0	5,5			
5	3,0	5,0	6,5			
6	4,0	5,5				
7	4,5	6,0				

I fråga om en sådan plats för omhändertagande av hittedjur som avses i lagen om djurvälstånd samt för omhändertagande och förvaring eller vård av djur kan utrymmeskraven i tabellen ovan minskas, när omhändertagandet är kortvarigt, dock högst med 50 %.

Höjden i en bur eller motsvarande utrymme avsett för hund ska vara minst två gånger hundens längd från bröstbenet till svansfästet. Om fler än en hund vistas i samma bur eller något annat motsvarande utrymme, bestäms höjden enligt den största hundens längd.

Golvet i burens ska ha fast botten.

Hund som hålls kopplad på ett visst ställe

En hund får hållas kopplad annat än tillfälligt endast i omedelbar närhet av en bebodd byggnad. Hundar som är yngre än ett år får endast tillfälligt hållas kopplade på ett ställe.

En hund som hålls kopplad utomhus annat än tillfälligt ska ha möjlighet att komma in i en ändamålsenlig hundkoja eller annat ändamålsenligt viloställe, som ger den tillräckligt skydd mot väder och vind.

Hundar som annat än tillfälligt hålls kopplade utomhus på särskild plats ska ha ett halsband som är tillräckligt brett och kan regleras. Halsbandet får inte vara av metall eller strypande. Kopplingskedjan ska vara fäst vid en löplina så att hunden kan röra sig i linans riktning åtminstone 10 meter och därifrån åt sidorna bortåt åtminstone 2 meter åt båda hållen. Om hundens kopplingskedja fästs vid någon annan anordning eller utrustning som motsvarar en löplina ska hunden ha minst 40 m² utrymme att röra sig.

Det bör inte vara möjligt för hundens löplina att snurra sig runt träd, stolpar eller motsvarande hinder. Hundar får hållas tillfälligt kopplade inomhus endast under korta stunder och av godtagbara skäl.

Rekommendation

Om hundens kopplingskedja är av metall ska mellan halsbandet och kopplingskedjans ända finnas en sådan fog att ljudet som hörs av kedjans rörelser inte når hunden.

Valpningsplats

Tiken ska ha möjlighet att valpa på ett lugnt, bekvämt ställe som den känner till eller som den haft möjlighet att bekanta sig med i god tid före förlossningen. En tik som förbereder sig för valpning eller som har diande valpar ska ges möjlighet att vara i fred. En tik som valpat ska ges möjlighet att fritt kunna lämna sina valpar.

Om avvanda, 8–16 veckor gamla valpar hålls i bur eller något annat motsvarande utrymme, ska utrymmet vara minst:

Valparnas vikt totalt (kg)	Yta (m ²)
10	2,0
20	2,5
30	3,5
40	4,0
50	5,0
60	5,5
70	6,0

Rekommendation

En avvand valp har som stimulans trygga leksaker och föremål att tugga. Valparna hanteras dagligen för att socialisera dem till människor.

11.2.2 Att bygga kennellokal

Sätt dig noggrant in i följande: Lag om djurvälstånd och -förordning

Jord- och skogsbruksministeriets beslut om "Djurskyddskrav gällande hundar, katter och andra smådjur som hålls för sällskap och hobby" (anger bl.a. minimistorlekar på rastgårdar och inomhuslokaler).

Innan du bygger, läs igenom också kommunens ordningsstadgor och byggnadsbestämmelser. Oftast behövs byggtillstånd. Red också ut avfallsbestämmelserna i din kommun. Bestämmelserna och reglerna är kommunspezifika. I vissa kommuner måste kompostering anmälas.

Vid planering av kennelutrymmen bör man använda sakkunniga i byggbranschen som hjälp.

Det är också skäl att kontakta kommunens hälsoinspektör och tjänsteveterinär redan i planeringsskedet.

RASTGÅRDAR

Bygg av markunderlag

- jord som innehåller näringsämnen avlägsnas
- som botten sätts grus eller ett tätt lager av lera och sand
- täckdikning, ovanpå vilket det är bra att placera ett gräv hinder, t.ex. ett pansarnät
- som överst grovt eller sållat grus (inte makadam), som släpper igenom vatten

Det rekommenderas att gruset byts tillräckligt ofta, varje eller vartannat år. Underlaget ska vara sådant att det hålls torrt. Rastgården ska också desinficeras enligt behov och bruk tillräckligt ofta.

Att observera

Jordlagrens sluttningar ska göras mot täckdikensrören.

Om rastgården har betongunderlag är sluttningarna mot golvbrunnarna ytterst viktiga.

Nät

Bra alternativ är fabriksstillverkade nätelement eller förzinkat eller galvaniserat stålnät. För att undvika skador är ett tätmaskigt nät av svetsad tråd det bästa alternativet.

Nätet bör vara tillräckligt högt så att hunden inte kan klättra eller hoppa över det. Det är bra att ställa ett extra hinder vid nätets övre kant; överkanten kan böjas inåt eller rastgården kan täckas med nät helt och hållet. Nätets nedre kant bör sänkas ner under jordytan för att hindra att hunden kan gräva sig under nätet.

Tröskeln för dörren ska vara tillräckligt hög så att snö inte hindrar öppnandet av dörren på vintern. Tröskelementet kan också vara löstagbart. Dörrarna ska ha ordentliga lås.

Stolparna kan vara av metall eller tryckimpregnerat trä. Metall är ett mera hållbart alternativ. Observera att vid användning av tryckimpregnerat trä ska strukturerna konstrueras så att hundarna inte kan bita det (giftigt). Åldern för nätrastgårdar med träkonstruktion är begränsad.

Att observera

Om flera rastgårdar byggs bredvid varandra är det bra att bygga ett synhinder mellan dem. Det rekommenderas också att göra en reservinhägnad runt hela rastgårdsområdet, som också kan användas för att låta hundarna springa. Kom ihåg eventuella varningsskyltar.

Vattenskålarna borde vara fästa vid nätet och sådana att de inte kan välta. Om hunden inte har möjlighet att gå in och dricka ska vattenskålen också hållas smält på vintern.

Rastgårdarna ska vara belysta över allt och om gården är intill en byggnad ska snöhinder sättas på taket.

Hundkoja

Kojan kan ligga inne i rastgården eller utanför den. Taket på en koja med plantak eller pulpettak kan fungera som vistelse- och spaningsplats för hunden. Vid placering av kojans lönar det sig att observera att hunden inte via den lyckas ta sig över stängslet.

Kojan måste kunna rengöras. Det bästa alternativet är att göra kojans tak sådant att det kan öppnas. Vid kojans ingång sätts ett skydd som gör det möjligt för hunden att röra sig in och ut.

Kojan ska ligga ovanför markytan. Kojans väggar, tak och golv ska vara täta och vid behov värmeisolerade. Kojan ska också ha en farstu.

Kojan kan eventuellt utrustas med ett värmeisolerande liggunderlag och vid behov kan också uppvärmning installeras. Det finns takvärmare för hundkojor som har utvecklats för det här ändamålet.

Hunden kan också ha en träyta som är förhöjd från marken på vilket den kan vistas (ersätter inte en koja).

INOMHUSLOKALER

Inomhuslokalerna ska vara trygga eftersom risken för att hundarna skadar sig ska minimeras. Djur behöver ljus. Belysningen bör vara tillräcklig men inte för stark.

För att få naturljus bör fönstren vara tillräckligt stora men de måste också kunna täckas.

Uppvärmningen ska vara tillräcklig. Golvvärme är ett alternativ. Då torkar golven lätt efter tvätt. Temperaturen ska kunna regleras med beaktande av rasenliga behov.

Ventilationen ska vara effektiv så att fuktighet som uppkommer kommer ut. Maskinell luftkonditionering är det bästa alternativet. Elinstallationerna bör vara trygga. Ytinstallerade ledningar och vägguttag ska ligga utom räckhåll för hundar samt vid behov vara stänkskyddade.

Brandvarnare är obligatoriska i kennelutrymmen och släckningsutrustningen ska vara vederbörlig.

I stora kennlar eller i valpningsutrymmet är en övervakningskamera ett modernt och behändigt hjälpmedel. Hundar och katter bör ha skilda utrymmen.

Material

Det lönar sig att välja materialen så att ytorna är lätta att rengöra och tål vattentvätt. Materialen som används ska vara ofarliga och de får inte orsaka risk för hundens hälsa (t.ex. förgiftning).

De bästa alternativen för golvmaterial är klinker och betong som är belagd med halkskyddande målfärg eller epoximassa. Också plastmatta är ett bra golvalternativ men i så fall bör man se till att mattans kvalitet lämpar sig för ändamålet. Oberoende vilket material som används, bör man välja en sådan ytbehandling som inte är hal och som tål tvätt med vatten. Vid planering av golven bör också tillräckliga lutningar mot avloppen beaktas.

Som väggmaterial passar bl.a. rostfria stålskivor, vattenfaner, plattor eller plastmatta. Trä är inte hållbart som material eftersom dess fukttålighet är begränsad. Planering av trästrukturer kräver noggrannhet så att hundarna inte kan tugga på trädelarna.

Om lokalerna är stora och materialen som används hårda till ytan kan också ljudisolering behöva. Detta görs genom att installera en behövlig mängd akustikplattor i taket.

Nät behövs för mellanväggar och dörrar eller både och. Bra alternativ är fabrikstillverkade nätelement eller förzinkat eller galvaniserat stål nät. För att undvika skador är ett tätmaskigt nät av svetsad tråd det bästa alternativet.

Nätet bör vara tillräckligt högt så att hunden inte kan klättra eller hoppa över det. Dörrarna ska kunna spärras ordentligt vid behov.

Om många burar ligger bredvid varandra är det bra att placera ett synhinder mellan burarna. Synhindret kan göras helt tillslutet så att det icke-genomskinliga partiet räcker till hälften av bredvidstående burens höjd, vilket ger hunden lugn och ro.

Annat att beakta vid planering av inomhuslokaler

Om utgång från inneburarna till rastgården sker genom en lucka, observera en trygg mekanism och möjligheten att öppna och låsa luckan också från burens utsida. Det är bra om luckorna har myggnät om luckorna hålls öppna.

Ett skilt rum behövs för förvaring och tillredning av mat. Förvaringsrummet för maten ska vara torrt och maten ska förvaras skyddad mot skadedjur.

Städförråd och vattenpost ska beaktas vid planeringen. Hundarnas tvättställe är bra att placera vid ingången.

Sjuka hundar ska ha ett eget utrymme för karantän för att förhindra att smittsamma sjukdomar sprids.

11.3 Antidoping

ANTIDOPINGARBETET UTGÅR FRÅN LAG OM DJURVÄLFÄRD

Dagens krav angående djurens välmående baserar sig på lagen om djurvälstånd som trädde i kraft redan 1996. Redan före detta hade Finland ratificerat Europarådets konvention om skydd av sällskapsdjur. Konventionen har undertecknats av 21 medlemsstater av Europarådet samt flera katt- och hundorganisationer, bl.a. FCI. Konventionen fastställer detaljerat kraven i samband med hundhållning, dressyr, avel, tävlingar osv.

En hund kan inte berätta när den är sjuk. T.ex. upptäckandet av smärta utifrån hundens beteende är svårt om hunden inte är halt. Upptäckandet av en sjukdom grundar sig också ofta på minskning av aptiten och aktiviteten.

Medicinbehandling kan avlägsna symtomen snabbt, men det betyder inte att hunden skulle vara frisk. Hunden är också helt i människans händer med tanke på vilka mediciner eller preparat den ges. Dessa är orsaker till att lagen om djurvälstånd skyddar djur med kraftiga åtgärder.

Djurens välmående bör höjas

Alla har en skyldighet att ge sin hund ett bra liv i de förhållanden där man lever med hunden. Lagen förpliktar att "skydda våra djur på bästa möjliga sätt" från smärta (fysisk smärta) och lidande (psykiskt lidande). Människor ska också "främja djurens välbefinnande och goda behandling".

Detta innebär att nivån av djurens välmående bör höjas. Lagen definierar i själva verket den miniminivå som krävs. Nedanför den bryter man mot lagen och först ovanför den börjar hundarnas välmående.

Lagen känner också igen situationer utanför hemmet där hunden kan råka i svårigheter. Dessa är enligt lagen tävlingar, prov, test eller andra tillställningar som ordnas i tävlingssyfte, där man bedömer hundens egenskaper, benägenheter eller skicklighet. Sådana är också hundutställningar eller andra evenemang som ordnas i tävlingssyfte där man bedömer hundarnas exteriör, bruk eller avelsmässiga egenskaper. Också i dessa situationer ska hundarnas välmående främjas. I själva verket ställer Europarådets konvention som Finland har godkänt ansvaret för tillsynen av djurens välmående i tävlingar, utställningar och övriga liknande evenemang på den som ordnar tillställningen. I praktiken är det fråga om Finska Kennelklubben och evenemangens arrangörer.

Ägaren eller innehavaren ansvarar för hundens välmående

När hunden blir sjuk ska den enligt lagen få vederbörlig vård. För vården ansvarar hundens ägare eller innehavare som också har det ekonomiska ansvaret för vården. Hundens välmående och förhållanden ska kontrolleras tillräckligt ofta, så också vården och dess framgång ska följas upp.

Ett sjukt djur som vårdas pga. en akut eller långvarig sjukdom ska beredas sådana förhållanden att det kan repa sig från sjukdomen i en lugn och hemtrevlig omgivning. Oberoende av hurdan medicin hunden får, är den sjuk. Hundtävlingar och utställningar är avsedda för friska hundar. ”Det är förbjudet att öka, minska eller upprätthålla djurens prestationsförmåga på konstlat sätt med läkemedel eller andra motsvarande ämnen eller preparat” enligt lagen om djurvälstånd. Stimulerande medel är dopingmedel som används för att höja prestationsförmågan, lugnande mediciner används för att minska prestationsförmågan och mediciner som ställer hunden i normalkondition eller avlägsnar symtomen av sjukdomar används för att upprätthålla prestationsförmågan.

Antibiotika, värkmediciner och kortison är bl.a. exempel på dylika mediciner som upprätthåller prestationsförmågan och som ges för vård av sjukdomar, men då får inte hunden delta i utställningar eller tävlingar. När det finns skäl att misstänka att ovan nämnda medel eller preparat har missbrukats, har en veterinär som utför övervakning i enlighet med lagen om djurvälstånd rätt att få tillträde till de utrymmen där djur, djurfoder, mediciner eller vårdutrustning förvaras samt ta behövliga prov.

Djurens ägare eller innehavare är skyldig att hjälpa veterinären vid provtagningen samt att ge nödvändiga uppgifter för övervakningen. Lagen är mycket sträng i detta avseende.

Till hundar bara läkemedel som registrerats i Finland

Anaboliska steroider som ökar musklernas tillväxt är s.k. förbjudna medel både inom människo- och djursport och utställningar. Veterinären har dock rätt att ge hunden anaboliska steroider om hunden är mycket allvarligt sjuk och dess återhämtning förutsätter användning av nämnda medicin. Detta leder dock till att hunden inte kan delta i utställningar eller tävlingar på sex månader.

Värkmediciner anses vara de krångligaste dopingmedlen vad gäller hundar. De avlägsnar hundens förmåga att smärta varvid hunden överanstränger sig själv i en tävlingssituation, vilket i sin tur kan leda till att skadan blir värre.

Hundar får ges endast mediciner som i Finland har registrerats för hundar eller så kan veterinären ordinera hunden medicin som är registrerad för något annat djur eller för människan, ifall motsvarande medicin inte finns på marknaden för hundar.

Också så kallade naturprodukter kan innehålla växtextrakt eller andra kemikalier som kan vara stimulerande eller lugnande, med andra ord dopingmedel. Man bör förhålla sig kritiskt till preparat som saknar innehållsförteckning. De har också en väglödande karenstid på två veckor, för säkerhets skull.

Antidopingarbete också för tävlingens rättvisa

En del av dopingövervakningen baserar sig på Finska Kennelklubbens antidopingreglemente. Tanken är att man inte får sträva efter tävlingsfördel med kemiska ämnen. Grundtanken är likställdhet och rättvisa. Också avelsmässiga grunder framhålls tydligt, eftersom en tävlingsfördel som har åstadkommit med mediciner eller förbjudna kemikalier är inte en ärftlig egenskap.

Antidopingarbetet har redan under ett par årtionden haft traditioner inom vindhunds- och hästtävlingar där man hela tiden har iakttagit en s.k. nolltolerans. Detta innebär att det i ett blod-, hår- eller urinprov som har tagits från

ett djur inte har fått finnas någon medicin eller något kemiskt ämne som djuret inte kan få i sig av dess normala foder.

Kennelklubbens antidopingreglemente finns som bilaga till materialet. Alla Kennelklubbens direktiv om antidoping hittar du här: <http://www.kennelliitto.fi/sv/hundaktiviteter/antidoping>.

12. KENNELKLUBBENS OMAKOIRA-MEDLEMSTJÄNST OCH VALPLISTA

OmaKOIRA-medlemstjänst: <https://www.kennelliitto.fi/sv/omakoira-medlemstjanst>

Kennelklubbens valplista: <https://pentulista.kennelliitto.fi/>

13. REGLER OCH BLANKETTER

Kennelklubbens regler och blanketter gällande hundars uppfödning och hälsa:

<https://www.kennelliitto.fi/sv/avel-och-halsa/bestammelser-instruktioner-och-blanketter-gallande-hundars-uppfodning-och-halsa>

Uppfödarförbindelse: <https://www.kennelliitto.fi/sv/blanketter/uppodarforbindelse>

Grundregler för hundägare och -innehavare: <https://www.kennelliitto.fi/sv/blanketter/grundregler-hundagare-och-innehavare>

Kennelnamnsbestämmelser: <https://www.kennelliitto.fi/sv/blanketter/kennelnamnsbestammelser-0>

Registreringsbestämmelser: <https://www.kennelliitto.fi/lomakkeet/kennelklubbens-registreringsbestammelser>

FCI kennelnamn: <https://www.fci.be/en/affixes/>